

Tractatus de scorbuto / Joannis a Bona.

Contributors

Dalla Bona, Giovanni, 1712-1786.

Publication/Creation

Veronae : P.A. Berno, 1761.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/u6ryfx4e>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

184-23/B

Vol. 1.

Prezzo Fr. 5.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30502573>

TRACTATUS

DE

SCORBUTO

JOANNIS

ABONNA

TRACTATUS

DE

SCORBUTO.

HERONIAE

ET PETRUM ANTONIUM BERNI

MDCCLX

IN PRAESIDIUM ACADEMIAE MEDICAE

TRACTATUS

DE

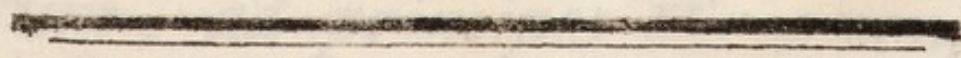
SCORRIBUTO.

42900
2 157

TRACTATUS
DE
SCORBUTO
JOANNIS
ABONA
VERONENSIS.

VERONÆ,
APUD PETRUM ANTONIUM BERNO.

MDCCLXI.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

TRACTATUS
DE
SCORRUTO
JOANNIS
ABRONA

VERONA
A. P. PETRUM ANTONIUM BERNI

—————

MDCCLXI

IMP. CAES. PALAT. AC. AUSTRIAC. ACADEMIAE SCIENTIARUM

M A R C O
F O S C A R E N O
E Q U I T I

A C

DIVI MARCI PROCURATORI.

JOANNES A BONA

S. P. D.

CUM omnia fere erudi-
torum opera ; ea præsertim , quæ
aliquam novitatis speciem præsefe-
runt , ad principes Viros confugere
soleant , qui se adversus invidorum

cali-

calumnias tueantur; opusculum hoc
item meum aliquod præsidium sibi
quærendum statuit; quod de Scor-
buto agit, pessimo morbi genere, de
quo nemo Italus, quod ego sciam,
nisi forte aliud agens, quasique
perfunctorie conscripsit. Quamo-
brem cum nihil opportunius esse
possit, Vir amplissime, nihil tutius,
quam in tuo splendidissimo nomine
conquiescere: is enim tu es, qui in
florentissima Republica, ingenio,
opibus, auctoritate, plurimum vales;
quemadmodum egregia tua volumi-
na, quæque domi, forisque præcla-
ra gessisti, abunde testantur; idem
se tibi sistit, enixeque orat, atque
obtestatur, ut se, auctoremque
suum in tuam fidem, tutelamque

recipias . Equidem si mihi persua-
deam ea me scripsisse , quæ tali ,
tantoque Patrono digna sint , ine-
pius plane fuerim : veruntamen ea
sunt hujusmodi , quæ Medicis sal-
tem non peritissimis , quorum turba
est , haud inutilia esse possint ; qui-
bus auctor sum , ut a perniciosissi-
mo morbo sibi caveant , qui non , ut
olim putabatur , in hisce nostris re-
gionibus infrequens est , sed passim
obvius : licet aliena facie obductus
erumpat , hominesque etiam sagaces
interdum fallat . Id si illis persua-
dere poterò , quemadmodum spero ,
modo secundum hujus operis librum
(in tres enim divisi) attente legant ,
in quo morbi hujus notæ diligenter
indicantur , id totum tibi uni acce-

ptum referam, qui me diu hæsitantem, & omnia undique meuentem, humanissimo tuo Patrocinio confirmasti, beneque adversus obtrectatores sperare iussisti. Quod reliquum est, Dii te incolumem diu servent, præcipuum litterarum columen, magnumque Reipublicæ decus, atque Ornamentum, atque etiam futurum majus, si bonorum omnium vota, quæ in rebus humanis plurimum potest, fortuna, rata faciet. Vale.

B E N I G N E
L E C T U R I S

J O A N N E S A B O N A

S. P. D.

Um abhinc annis quatuordecim Matronam nostræ Civitatis nobilissimam curandam suscepissem, equidem valde sum miratus claros, & doctos Medicos, quibus illa usa esset, morbum minime cognovisse, multo tamen magis miratus sum, planeque obstupui nonnullos audiens, qui mihi, scorbutum cum morbum esse affirmanti, id obiicerent, quasi male ominarer Italiæ, quam hactenus eo malo vacuum putabant. Jam tum mihi venerat in mentem dissertationem in lucem edere, qua pluribus meis, aliorumque Medicorum observationibus, Scorbutum nostris quoque terris infensum esse ostenderem, deque eodem ita verba facerem, ut quantum apud nos invaluerit, constare posset. Neque id concertandi

B

studio

studio mihi proposueram, sed amore veritatis, & ut prodessem quamplurimis. Verum quorundam precibus coactus, ejusdem matronæ curationis, quam, Deo favente, feliciter obsolveram, historiam litteris mandare, cum hoc pacto studia Amicorum hominum incendiissem, scire cupientium, quid ego de morbi adeo famosi natura sentirem, necessario consilium mutavi, majusque opus elaborandum suscepi. Itaque meis, meique Præceptoris toto orbe celeberrimi Alexandri Knips Macoppe multorum annorum observationibus maxime innixus, earumque cum Boerhavvii doctrina confociatione adjutus, eo quo intenderam pervenisse videri poteram: sed opus, jam anno hujus sæculi quinquagesimo concinnatum, ut iidem Amicorum norunt, ipsis invitis, premendum judicavi multis de causis, quarum potissima hæc fuit, ut si quid in eo esset acerbum, tempore maturefceret. Interea Vir Clarissimus Gherardus Svvietenius eam quoque Aphorismorum Boeravvianorum partem, quæ est de scorbuto, suis commentariis illustratam in publicum emisit. Sane quam gavifus sum me in easdem prope modum cum eo cogitationes incidisse, minimeque mihi grave accidit provinciam, quam ego ornandam suscepissem, ab alio occupatam videre. Nam intelligebam, quia ille eundem, quem ego, auctorem secutus est, nempe Boerhavvium, fieri non posse, quin utrique eadem sentiremus, quæ ad causas naturamque morbi pertinerent: quod autem doctrinæ, & indu-

striæ

striae suae, publicum in hac quoque parte testimonium ille prior dedisset, id si mihi minus gloriosum, qui æquo animo vivo tam illustri in omnibus concedo: at veritatem unice quaerenti per opportunum certe accidisse, quod sic minus mihi verendum fuit, ne ab eo longius aberraverim. Quare id omnes rogatos velim, ut attendant, non quam nova, sed quam vera, non quam subtilia, sed quam firma ea sint, quæ hoc volumine a me comprehensa sunt. Neque alicui videri potero post egregios labores Svvietenii inanem operam in hoc collocasse, si modo is sciat, multa a me latius esse deducta, quæstionesque aliquas ad Scorbuti præsertim historiam attinentes, me ita pertractasse, ut confidam, neminem futurum, qui posthac in iisdem hæreat. Primoque cogitaveram, libro titulum facere *de Italarum Scorbuto*, quod in quibusdam meis opusculis indicaveram: sed postea cognovi, id non undequaue ei convenire, quod revera integram morbi Historiam complectatur. Profiteor tamen primum meum propositum in eo scribendo fuisse, nostros homines admonendi, ne se ex opinione decipi patiantur, quæ fert, sub Septentrione tantum eum morbum grassari, Italiae adeo, cæterisque regionibus, quæ sunt ad meridiem, parcere consuevisse. In quam opinionem plures, qui venissent, medicos novi, doluique id consilium suis ægris eos afferre non potuisse, quod alii, certiori de morbo coniectura ducti, postea attulerunt. Itaque annisus errorem tam pernici-

ciosum ab illorum animis depellere, non ut præ
cæteris sapere videar, sed ut ægrotantium sa-
luti hac quoque parte prospicerem. Hoc si
fuiro consequutus, me uberem laborum meo-
rum fructum cepisse iudicabo.

alius coloris, quæ modo exiguæ sunt, modo majores, modo attolluntur in quasdam bullulas repletas atro, & sicco sanguine. Eandemque cutem aliquando regius morbus, & spirandi difficultas sedat luteo, vel nigro colore, ac tum fere Hydrops accedit, favique totum corpus occupant. Ex maculis vero, quas dixi, aliæ cito desinunt, spatio vero interposito, revertuntur, & quamdam habent quasi periodum; aliæ diutius durant, ex quibus interdum pustulæ, acri humore turgentes, deinde arida, & nigra ulcera nascuntur. Sed pustulæ etiam per se fiunt, vel humidæ, quarum vertex tenui, & acri humore, basis sanguine repletur; qui, ubi illæ rumpuntur, mixtus cum humore illo exit, vel sicciore crusta, & quibusdam squamis obductæ, vel iis similes, quæ ab urticæ puncturis concitantur. Nonnumquam illud quoque genus pustularum oritur, in quo eæ supra magnitudinem dolentes vespere simul cum febre accedunt, & maxime noctu molestæ sunt, ideo *ἐπινοκτίδες* à Græcis nominatæ. Omnes autem has pustulas prurigo fere antecedit. Interdum tamen prurigo intolerabilis est, neque ideo pustulæ sequuntur, sed cum æger prurientem partem unguibus crebro scabere cogatur, ex hoc fit rubor, deinde papulæ siccæ, vel purulentæ: nonnumquam species impetiginis quædam, quæ sponte etiam invadit. Scabies quoque frequens est: interdum, sed rarius apud nos, cutis finditur, asperitudinemque habet, & squamas quasdam remittit sic, ut ad eum morbum accedat, quem Græci *ἐλεφαντίασιν* vocant. Sepe etiam Erysipelas oritur, qui fere per varias partes vagatur, sed interdum uno loco pertinaciter hæret, lividusque, durus, & quasi scirrhosus fit. Præterea tumores variæ magnitudinis quacumque parte consurgunt alii cum dolore, alii

sine

sine eo, alii cito abeuntes, & denuo redeuntes: alii permanentes, alii molles, & œdematosi, alii duri, & scirrhusi, qui si in inguine, vel in scroto sunt, exigua alia tubercula exigunt. Inter hos mirum tumoris genus observatum est, ovi gallinacei magnitudinem non excedentis, qui e cute cum spiritu, & sibilo repente exierit. Abscessus vero, & mala ulcera quam frequentia sint per hunc morbum, nemo ignorat, gangrænaque ipsa facile supervenit. Aliquando sine ullo ulcere, sine ulla nigritie cutis aliqua parte emoritur, & quæ sub ea sunt sphacello corripuntur. Interdum e visceribus sanguis profluit, interdum e cute exit, non apparente illius origine. Sudor quoque vel sevientem hyeme, oritur foetens, glutinosus, ex toto corpore profusus, quo morbus in nonnullis levatur, in pluribus, atrophiam accedente, intenditur. Ossa vero ita crepitant, ac si suis sedibus moverentur: eaque in quibusdam tenera sunt, & sæpe sua quasi sponte franguntur, maxime os humeris, & femoris. Interdum callus jam olim fracturæ superinductus resolvitur, atque ossis partes rursus ab invicem recedunt. In pestilenti scorbuto etiam nigritie, & carie tentari solent. Tum vero frigus & calor vicissim corpus percurrunt. Spontanea quoque lassitudo, membrorum gravitas, & dolor, quasi ex contusione, totiusque corporis torpor molesta sunt: tum etiam contracturæ, spasmi, convulsiones, jectigationes, tremores, nervique adeo facile commoventur, ut ex strepitu, vel sono, quamvis levi, corpus concutiat, atque intremat. Dolor nunc has, nunc illas partes invadit, qui modo acutus, modo obtusus, modo rodens est, modo lancinans, modo *ὀσσηρόπος*. Idemque alias habet varietates, atque in aliis cum frigore, in aliis cum calore fit, in aliis cum frigoris, & caloris

vici-

vicissitudine. Quibusdam caro convelli, & laniari videtur. Verum de dolore prout varias partes afficit, quædam adiiciam, cum de singulis loquar. Aquæ quoque intercutem ea species, quæ ἀνασάρκα appellatur, occupat: atque tabes ea, quam ἀτροφίαν nominant, corpus consumit. Præter hæc comitialis morbus, & nervorum resolutio, modo per omnia membra, modo in parte, gravi metu terrent. Quæ ut interdum subito sine ratione veniunt, sic interdum sine alio periculo repente solvuntur. Quod de his dictum, etiam de gravi, & continenti somno, mentis alienatione, apoplexia intelligendum est: de quibus postea. Sæpe etiam anima deficit, observatumque est, nonnullos, cum vellent e lecto surgere, quamvis satis firmo, ut videbantur, corpore subito interiisse. Hæc mala cum totum corpus infestent, quamvis pleraque in capite fiunt, huc referre volui. Sed frequentissimæ in hac valetudine febres sunt, quæ quia rationem habent dissimilem ab aliis febrium generibus, scorbuticæ proprie nominantur. Ex his enim cum aliæ tertianæ, aliæ quartanæ, aliæ quotidianæ, aliæ continuæ, aliæ intermittentes, aliæ acutæ, aliæ lentæ sint: natura tamen ab illis distant, & quædam sibi propria signa conservant. Nonnullæ etiam febres, pestilentibus similes, in scorbuticos incidunt, quarum hoc est ingenium, ut tumores nigros, & adurentes producant in inguine, in collo, in aliis, atque in aliis partibus: item gangrænam, & sphacellum. Accedunt his ingens sitis, vehemens vomitus, gravis spiritus, animæ defectio, pulsum arteriarum æqua semper intentio, atque alia hujusmodi. Nunc singularium partium mala exsequar. Vehemens dolor interdum totum caput, interdum ejus partem potissimum sinistram, interdum cum distentione quadam occipi-

cipitium occupat: isque modo vagus est, modo fixus, atque ad instar clavi inhærens, eique similis, qui hystericas, atque hypocondriacos excruciare solet: & modo intermittit, modo continuus, sed noctu fere gravior est. Semper continens somnus, aut pertinax vigilia, aut mentis alienatio fit, vel quædam apoplexiæ accessio. Raro, sed aliquando tamen scorbuticis mentis acies retunditur, memoria imminuitur, & aliqui hanc ex toto amittunt; iidemque fere timidi, iracundi, & suspiciosi sunt, & omnibus animi affectibus ita vehementer perturbantur, ut imperitum vulgus de fascinatione nescio qua susurret. Vertigo quoque, & brevis lippitudo fit, & in palpebris prurigo periodica, cum copiosa, & periodica pariter lachrymarum effusione. Quidam triduum, aut etiam plures dies videndi potestatem amittunt: nonnullisque, sub palpebris caro velut excrescit. Aures vero intra se ipsæ sonant, dolorque in iis est, qui ad gingivas, & totum os pervenit. Frequentiaque sunt sternutamenta. Dentes nunc hi, nunc illi dolent, moventur, & repente rursus firmantur, nonnullis tamen omnes decidunt. Interdum evenit, ut eos ægri sibi excrevisse, & molles factos putent. Inflammatio quoque in iis, deinde flavedo, postea nigrities, novissime caries fit, corruptique pereunt: nonnumquam in tophosam substantiam mutantur. Præter dentes, totum os dolet, & maxime gingivæ, eæque tam graviter, ut ejulatus exprimant, quo acri dolore, sed in angustum locum contracto, lingua quoque afficitur: idemque dolor maxillas corripit, quem vel copiosa saliva tollit, vel sequitur animæ defectio: eedemque maxillæ, qua altera alteri committitur, contrahi solet sic, ut inferior moveri non possit. At palati mem-

brana, dura, asperaque fit, atque uri videtur. Jam cum palato lingua, totumque os, modo cum dolore, modo sine illo, pustulis obsidetur, quibus interdum humor subest. Ex his, vel etiam per se, non raro ulcera parva fiunt, quæ antiqui *ἀφθας* nominarunt, aut etiam majora, præcipueque in lingua. Sed non alia pejora iis, quæ in gingivis oriuntur. Gingivæ enim non modo pruriunt, inflammantur, laxæ fiunt, a dentibus recedunt, marcescunt, exeduntur, & aut leviter pressæ, aut etiam sponte cruorem emittunt: sed ita intumescunt, ut cibus vix mandari possit, ac tubercula exigunt *παρουλίδας* Græcis dicta. Hæc si non prompte cedunt, in suppurationem vertuntur, ex hac serpentina ulcera fiunt, vel caro excrescit *επρουλὶς* appellata, eaque aliquando durior, quæ cartilaginem refert, totumque os vastitate implet. Gangræna quoque facile oris ulcera invadit, ea, quam aquatilem cancrum quidam malunt nominare, quæ interdum etiam per se hoc modo fit. In aliqua oris parte pallidum quoddam quasi punctum, circaque id rubor oritur. Primumque dolor modicus est, major calor: deinde augetur dolor, ambitusque puncti illius magis rubet. Tum id alte exeditur, exciditque, quod in eo pallidum est, utique si leve malum est. Si gravius est, ulcus per totum os in orbem procedit, malique odoris saliva, ipseque spiritus est. Id in junioribus evenit, quorum corpora molliora sunt, ac nisi promptum auxilium est, ulcus omnia consumit. Non minori cum periculo labra hoc malo tentantur. Nam eroso epithelio, quod mollem eorum substantiam obtegit, nervæ papillæ enormiter excrescunt, & in fungosum, pessimumque cancrum degenerant. Illa notissima sunt,

sunt, quamquam nullum ulcus in ipso fit, os tamen, & spiritum foetere, etiam salivam ipsam, eamque in aliis falsam, in aliis acidam excerni: sanguinem exire cum vitæ discrimine ex auribus, ex oculis, ex naribus, ex ore: genas collabi, & perire faciei decorem. Interdum etiam lingua videtur farina conspergi, maxime post cibum, & si is pinguis fuit, eo magis: ex quo casu fere sermo impeditur. Sub eadem lingua tumor quidam gignitur, quem Græci Βαρπαχόν dixerunt, & in raninis venis tumor, & varices. Colli vero posterior quidem pars distentionibus quibusdam subinde concutitur: in anteriori vero, lividi, & urentes tumores nascuntur, qui etiam linguæ resolutionem afferant. Nonnumquam faucibus usque ad præcordia infixus palus, eoque ipsæ excoiari videntur, ex quo fit, ut quidam cibum vorare non prius possint, quam, sublimi aliquo adminiculo manibus arrepto, suspensum corpus exagitaverint: Alii vino, aut cerevisia epota, capiendi cibi facilitatem moliti sunt. In Thorace autem interdum acutus dolor confurgit, qui decipere Pleuritidis specie potest. Externarum etiam ipsius partium dolor frequens est, qui membranas musculorum, costarum, & sterni infestat, interdum musculos ipsos tenet, & rigidos facit, ac tum intolerabile pondus incumbere pectori videtur. Hunc ejus casum brachiorum rigor, & torpor, postremo resolutio sequitur. Imæ costæ identidem, tamquam injecto vinculo, constringuntur. At spiritus modo cum inflatione præcordiorum, modo sine illa difficulter trahitur, quod incommodum etiam ex corporis, animive solo motu, ipsaque portione intenditur, & sæpe incerto ordine repetit, noctuque fere magis urget: eidemque æger non raro occurrit, cor-

pus, prout melius cedit, vel erigendo, vel resupinando, vel inclinando. Difficultati spirandi interdum frigus in pectore succedit, ad cervicem, caput, brachiaque sese diffundens, vel vertigo, vel animæ levis defectio, aut etiam gravior, mortem repente arcescens. Hydrops quoque pectoris ut alias per se oritur, difficultatisque spirandi causa, sic alias ejus effectus est. Ubi tussis est sine stertore, sine labore fere sicca est: nonnumquam tamen humida fit, & vel crassam pituitam extundit, vel falsum, & tenue sputum, interdum etiam sanguinem. Tum fere phthisis sequitur. In mulieribus vero mammæ intumescunt, & duræ fiunt, papillæque cum dolore eriguntur, ex quibus, graviori etiamnum dolore antecedente, tenuis humor effluit. Cor ipsum vitæ fons non raro jamjam e pectore exiliturum videtur, adeo vehementer pulsatur: & modo aqua frigida, modo calida mergi, modo telis confodi. Hæc symptomata, aliaque plura, de quibus mox dicam, conversionem quamdam habent sic, ut modo tertio, modo quarto, modo quinto, aut sexto, vel septimo quoque die redeant, modo etiam tardius. Neque minoribus malis imus venter afficitur, in quo scorbuti sedem positam esse ideo nonnulli crediderunt, quod is hoc morbo vehementer torqueri soleat. Sæpe igitur, sine manifesta causa, vomendi conatus, & vomitus fit cum gravi membrorum convulsione; cibi tamen cupiditas est, quæ interdum etiam mirum in modum crescit, minimeque stomachus infirmus est. Nonnumquam tamen vomitus conjunctus est cum præcordiorum murmure, stomachi dolore, & angore, cibi que fastidio, quod interdum quoque per se molestum est. Sed in primis scorbuticis cibum modo fastidire, modo cupere familiare

liare est : tum etiam pertinaci singultu concuti . Jam simul cum vomitu interdum incidit alvi fluxus in modum cholerae . Diuturna quoque dejectio molesta est , & quæ descendunt, modo liquida ; modo aliquantulum coacta sunt , variique coloris . Contra interdum alvus nimis suppressa est . Præter hæc vexare solent tormina, tenesmus, sanguinis per alvum, aut hæmorrhoidas copiosa effusio : dysuria , stranguria , in fæminis nimia purgatio per uterum , ex qua sæpe oritur albus fluor , idemque alias erumpit, naturali purgatione subsistente . In visceribus obstructions , & magni dolores fiunt , & abscessus , & putredo . Idemque dolores peritonæum ita torquent, & in diversas partes distrahunt , ut dirumpi videatur . Quin etiam in speciem colicorum stomachum, & intestina adoriuntur . Tum venter vehementer intenditur ; & velut Hydrops consurgit is, qui *τυμπανίτης* , vel etiam is, qui *ἀσπίτης* nominatur : uterque vero ut simul cum dolore solvitur , ita cum eodem sæpe revertitur . Quamquam etiam sine his doloribus Hydrops oritur , isque fere permanens , & plerumque mortiferus . Alius quoque ventris dolor , scorbuto proprius , idemque convulsivus , & vagus est . A spina, qua illi mesenterium jungitur , lumbisque fere oritur , & antè ad umbilicum procedit , quam introrsum trahit , modo autem viscera , quæ in ventre sunt, afficit, & vehementer convellit , modo ad artus transit, & ab his iterum fertur in priorem sedem, huncque habet quasi ordinem . Coles autem contrahitur , & in ventrem pene occultatur , ac tantum per vices prodit . In scroto intertrigo, in præputio rubrae maculae ; in glande ulcera fiunt, iis similia , quæ veneris morbus gignit , eaque etiam
clyto-

clytoridis alas, & vaginam in fæminis obsident, atque in eadem vagina, & in utero quoque scirrhi, & carcinomata innascuntur. Aliquando tota spina dolet: & dolor interdum, a scapulis incipiens, ad lumbos descendit, ibique fixus morbum rapræsentat, qui græce *λόρδωσις* appellatur: ægerque magnopere conflictatur, & lumbi fere intumescunt, & algent, quasi ex aqua frigida superinfusa. Quod si tumor non fit, calor sentitur, & dolor ad umbilicum, pubemque pervenit, & quasi arenosa urina fertur, atque ita rubra, ut cruenta videatur. Itaque minus peritos decipit, qui renibus calculum inesse judicant. Restant extremæ partes corporis, quæ articulis inter se conferuntur. Quas ingens, sed vagus, ut plurimum, dolor maxime infestat; isque plerumque ei similis, quem Arthritis, aut Rheumatismus movet; in genibus vero, & suris *ἀστοκόπος* est, idemque frequentissimus. Dolorem, quasi ex labore, fatigatio sequitur, ac torpor: humerique, & brachia interdum non modo non attolli possunt, sed plane deesse videntur: genuaque, & crura neque ad ingressum, neque ad corpus sustentandum satis valent. Dolor etiam sine tumore, sine rubore in manuum digitis ad unguum angulos urget, digitique curvi fiunt. Ex humeris sensus, quasi frigidissimæ auræ, subinde ascendit ad cervicem, & caput. Præter hæc, poplites rigidi fiunt, indurescunt, eorumque muscoli contrahuntur, calcesque sursum, plantæ retrorsum reducuntur, sic ut pedes extendi non possint, neque ingressu terram bene contingant. Maculæ vero, & ulcera, tumores, & erysipelata, de quibus supra dixi, quamquam ut proposui etiam alias partes, præcipue tamen crura occupant, ibique gangræna eis facillime accedit. Interdum in extremis

quo-

quoque manuum, pedumque digitis tumores, & nigra ac gangrænosa ulcera nascuntur, unguesque à caruncula recedunt, & decidunt. Fere autem fœmora, vel unum tantum ex his, eaque vel sola, vel simul cum cruribus tumida sunt, tumorque modo imminuitur, modo rursus augetur, increfcitque ultra quam aliquis crederet, & nisi succurritur, scirrhofus fit: deinde cancer, vel aliud peffimum ulcus occupat. Aliis vero crura ita gracilia fiunt, ut sola fupereffe offa videantur, neque tolerare injectas veftes poffint.

C A P U T S E C U N D U M.

De Scorbuti diagnosi generali.

SED cum tam multa, tamque varia mala producere fcorbutus folet, hæc non omnia in eodem ægro fieri manifefius eft, quam ut dici oporteat. Igitur alia alium excruciant. Quæcumque tamen expoſui, aut ipſe vidi, aut ſummorum Virorum, qui ſe vidiffè, ſcripferunt, teſtimonio fretus expoſui. Ac vereor ne quædam omiffiffe videar. Sed ſcire licet, me ea tantum collexiſſe, quæ frequentius incidunt, majorique confideratione digna ſunt. Nam omnia notare in tanta hujus morbi extensione quis poſſit? Præfertim cum Auctor probatiſſimus Senner- tus (a) moneat, *nullum fere morbum eſſe, ſub quo non latere*

(a) lib. 3. prax. 5. ſect. 2. cap. 2.

*latere, aut cui non associari Scorbutus possit. Quid, quod egregii pariter Auctores prodiderunt, & nuper Gerardus Svvietenius, (b) vir & arte, & facundia insignis confirmavit, in binis agris, hoc morbo afflictis, raro, vel numquam eadem symptomata observari? Ex quo etiam intelligitur summa difficultas discernendi morbum istum ab aliis valetudinum generibus. Quædam tamen signa sunt, quæ ejus magis propria reputantur. Ea sunt gingivarum vitium, fere cum oris fœtore, cutis maculæ, dolores, velut ex contusione in artubus inferioribus, crurumque vacillatio. Quorum aliquod, ubi sine evidenti causa fit, & diutius persistit, de scorbuto suspicandum est: ubi plura ex his, vel omnia juncta sunt, certio rem notam præbent. Sed præcipue gingivarum vitium a peritioribus medicis pro certo indicio habetur. Ergo prompta cognitio est, ubi hoc, vel alia memorata signa apparent. Sed Eugalenus jampridem monuit, interdum illa non prius detegi, quam morbus penitus insederit: neque periclitandum est medico, ne is curari non possit, cum per illa inditia fuerit exploratus. Quin etiam illud sciendum est, sine his signis quosdam eo consumptos esse. Propterea quædam alia consideranda sunt, quæ protinus inter initia obscurum, & dolosum hunc morbum possint revelare. Ac magnus Boerhaavius illa incipientis mali symptomata proposuit (c) *pigritia insolita, torpor, sedendi, & decumbendi amor, lassitudo spontanea toto torpore, musculorum omnium dolor**

(b) *T. 4. comm. in Boerh. §. 1149.*

(c) *Oper. omn. §. 1151.*

dolor quasi a nimia fatigatione, maxime in cruribus, lumbisque, ambulandi imprimisque per acclive, vel declive summa difficultas, mane a somno evigilanti sensus omnium artuum, & musculorum, quasi fatigatorum, & contusorum. Verum hæc de scorbuto suspicionem movere possunt, afferre medico certitudinem non possunt; neque semper, inter initia, hujusmodi signa apparent. Sive igitur hæc omnia contingant, sive alterius morbi specie, decipere hæc valetudo tentet, cognosci poterit, ac, velut e latebris, erui, si ea alio longo morbo supervenit, si nescio quam habeat symptomatum contrarietatem (a) sic, ut illa inter se non conveniant, si ægrum ex parentibus, scorbuto affectis, ortum esse, aut maritimas oras, aut humilia, & palustria loca diutius incoluisse, notum est, aut longum iter mari fecisse, aut frequentius in cibo errasse duro, vel falso, vel pingui, vel acido, vel acerbo, vel crasso &c. Si is etiam diuturna tristitia contabuit; denique si aliqua, vel plures causæ concurrerint ex iis, quæ hunc morbum gignere consueverunt. Id si fuit, & præterea symptomata, quæ initio prodeunt, aliud morbi genus non manifestant, scorbutum subesse putandum est. Ac si eo alias quoque æger laboravit, vel habuit leviora aliqua ejus indicia, quamquam sanari visus est, magisque si antiscorbuticis juvatur, certius judicium est: certissimum vero, ubi pulsum arteriarum, & urinæ testimonium accedat, in quo magna vis est ad hoc morbi genus patefaciendum. Ac pulsus quidem in hac valetudine parvi, debilesque sunt, atque inæquales, & fere qua-

les

(a) Engalen. de Scorbut.

les incipiente febris accessione, ut non sine ratione dixerit Boerhaavius, (b) *scorbutum febrem continuam esse, etsi leviozem, & scorbuticis pulsum semper febrilem esse*. Sæpe etiam ita imbecilli fiunt, ut mors in propinquo videatur, multique decepti sunt. In qua re a septentrionalibus Medicis accusari solemus, qui admiraturum Italum Medicum putant, quomodo æger cum tali pulsu vivere posset. Quasi nemo scorbuticos in Italia viderit, aut aliarum gentium Medici tales pulsus non admirentur, imo ab iisdem non decipiantur: cum Riverius, homo Monspiliensis, idemque Medicus peritissimus, scorbuticum quemdam a febre prorsus restitutum viderit, quem cito moriturum pridie pronunciaverat. Adeo imbecilles, & inordinatos pulsus in eo repererat. (c) Sed ad rem. Illud quoque pulsus interdum peculiare habent, quod in animæ defectionibus, quæ sæpe per hunc morbum contingunt, ipsi non deficient, sed potius tum ante, tum post illas aliquanto pleniores, & validiores subeant. Cavendum tamen, si nonnumquam duritiem aliquam præferant, ne protinus adesse inflammationem credamus. Urina vero scorbutum indicat crassa, & alba: quod si tenuis est, sed æger eam antea crassam reddidit, vel adhibitis anti-scorbuticis crassa ferri cœpit, eandem notam habere ab Eugaleno scriptum est. Eundemque morbum testatur, si sine febre rubra est, magisque si habet innatantem veluti pituitam, vel superfidentem quamdam pelliculam, aut leve & album, idque copiosum, sedimentum, vel rubrum, prout in febribus,

(b) Tom. 6. *Prælect. Acad.* §. 1002.

(c) Lib. 12. *Prax. Med. cap. 6. d. scorb.*

bribus, quæ intermittunt, esse solet, vel factum tamquam ex crassiori farina: præcipue vero si interdum quasi arenulas, aut minutissimos calculos trahit; aut quasdam miculas, quæ matulæ undique adhæreant. Neque ignorari oportet, albam quidem, crassamque urinam, magis incipientis esse, rubram vero, incrementis morbi: quando etiam nigra nonnumquam excernitur. Atque in ipsa urinæ varietate aliud istius morbi signum positum est. Ergo si modo crassa, modo liquida est, modo alba, modo rubra, modo pura, modo cum sedimento, utique si hujus varietatis nulla evidens causa apparet, si inter hæc corpus languet, ejusque habitus mutatur, si subinde febricula incurfat, neque quidquam adest, quod alterius generis morbum ostendat, maximeque si pulsus parvi, inæqualesque sunt, scorbutum indicari Eugalenus, aliique recte docent. Animadvertendum est etiam in hoc morbo urinam excretam esse nonnumquam lacti similem, in eaque quasi pus subsedisse, non raro puram, & protinus turbatam esse, interdum turbidam, & subsidentibus quibusdam tamquam ex contrito latere perspicuam extitisse. Hujusmodi urinæ, si quando exeunt, non tam ipsæ hanc valetudinem denuntiant, quam earum varietas. Ut enim alia valetudinum genera aliam urinam habent fere sibi propriam: nullus certe, præter scorbutum, morbus tot, & tam faciles, tamque subitas urinæ mutationes exhibet. Quare diserte Joannes Michaelis: *Urina variæ hujus morbi infallibilis habetur nota.* Hæc, quæ hæcenus dicta sunt, si quis attenderit, cognoscere etiam inter initia morbum poterit, quamvis ille pathognomonica signa non præferat. Neque aliud, opinor, significare Villisius voluit, cum dixit, id scorbuti effectum.

fectum esse, si quando malum oritur, quod ad aliud morbi genus non facile referri possit, credo, si aliqua simul ex propositis signis appareant. Nec enim protinus scorbutus est, quicumque paulo obscurior morbus contingit. Ac jure quidem Sydenhamius, Lindestolpius, aliique eos reprehendunt, qui cum aliquem morbum minus cognoscunt, scorbuti nomen in patrocinium ignorantiae habent. Neque tamen rarus adeo is morbus est, ut ipsi quidem Sydenhamio videtur. De qua re alias dicam. Itaque perito, & prudenti medico, in obscuro morbo, semper de scorbuto timendum est. Qua vero diligentia uti debeat, ut certior de eo fiat, intelligere ex superioribus potest. Sed quia, ut dixi, incipientis morbi cognitio, ut summopere necessaria, sic prope difficillima est: me non inanem operam collocaturum in hac re puto, si propria praecipuorum quorundam symptomatum signa paulo curiosius exponam. Interdum enim hominem, in quo vix ulla de scorbuto suspicio est, aliquod malum invadit, cujus ab eo morbo latens origo est: sed quia idem saepe per se quoque oriri solet, nihil minus medicus, quam scorbutum cogitat. Quod si mali illius anomaliam, & nescio quam peculiarem habitum consideraret, etiam cognosceret differre illud ab aliis similibus malis. Quae quidem animadversio, cum signis supra positis collata, dici non potest medenti quantam lucem suffundat, non solum inter initia adversae valetudinis, sed etiam increcente vitio, & gravius insidente. Sane mihi contigit saepe numero, cum quamdam anomaliam in phaenomenis observassem, ipsa hac arte in cognitionem istius morbi pervenire. Itaque signa proponam quorundam symptomatum, ut specimen habeatur, cujus indicio in

cate

cæteris quoque aliquis uti possit. Scorbuticæ febres quam variæ sint, supra dixi. Ab aliis autem febrium generibus eo distant, quod fere inordinatæ sint, modo vel tempore, vel spatio, vel gravitate accessionum. Nam in eodem ægro febris modo cum frigore, modo cum horrore, modo sine his incipit, & modo vespere, modo matutinis temporibus, modo noctu, modo per diem intenditur: atque interdum paucas horas, interdum unum, aut alterum diem durat, interdum penitus solvitur, interdum cum levare videtur, rursus intenditur, & sæpius in die cum horrore repetit: nuncque summam spirandi difficultatem, nunc membrorum resolutionem, nunc animæ defectionem, aut aliquod hujusmodi sine ratione infert, quod, urgente febris vigore, adeo non augetur, ut potius minuatur, omniaque, inclinata accessione, sponte desinant. Præterea pulsus inordinatas ipsi quoque mutationes subeunt, & in febris decessione parvi, contracti, inæqualesque persistunt, urinaque varia est. Pulsuum autem exploratio maxime indicium præbet, si febris continenter tenet. Nam sæpe sine causa ita exigui, imbecilleque fiunt, ut æger in malis esse videatur: tum subito robur quoddam acquirunt, & inopinatam validitatem, quæ brevi iterum concidit, cum cætera signa tantam virium deficientiam minime denuntient. Pestilens autem febris non occupat, nisi in perfecto demum, eoque pessimo scorbuto, cujus præsentiam multa signa manifeste testantur. Dolores vero scorbutici in universum his indiciis cognoscuntur. Vagi sunt, & sæpius intermittunt, noctu gravius urgent: sæpe etiam in oppositum latus transeunt, & repente viscera invadunt sine inflammationis signis, itemque re-

pente

pente solvuntur . Præter hæc cum levi quadam paralyfi conjunguntur , aut eos illa subsequitur , atque ubi cessant , plerumque cuti maculas inducunt . Lateris dolor is , qui pleuritidem simulat , ab illa discernitur , quod modo remittit , modo rursus intenditur , non febrem , aut certe levem , non tussim movet , aut certe mitem , eamque siccam sine molestia ; pulsus contracti , non tamen duri sunt , fereque spiritus non admodum difficulter trahitur . At dolor colicus sæpius recurrit , & ut plurimum paralyfim infert , maxime artuum inferiorum : distat autem a colica Pictonum , quod in illa paralyfis fere diuturnior , & pertinax est , in hoc brevis , & sponte quoque cedens . Qui vero in renibus versari dolor videtur , & calculi metum incutit , eo difficilius dignoscitur , quod rubra urina excernitur , sic , ut cruentæ speciem habeat , simulque quædam corpuscula interdum trahit , similia crassiori arenæ , aut minutis calculis . Sed imprimis hæc quasi arenosa a veris arenulis distinguenda sunt , quæ calculum denuntiant , quod facili observatione fieri potest . Nam si excreta urina arenam , sive illa friabilis , sive durior sit , statim dimittit , calculi signum præbet : Scorbuticorum vero urina cum demum frigescit , corpuscula illa aut matulæ lateribus hærentia , aut subsidentia paulatim exhibet : eademque corpuscula fere resolvuntur , si urina per ignem rursus incalescit , maxime si aqua diluitur . Urina vero rubra tantum , an vere cruenta sit , cognosci potest per propria signa , quæ fuscè ab Auctoribus , qui de mictu cruento scripserunt , exposita sunt . Igitur si neque urinam cruentam , neque ea corpuscula arenosa esse constat ; dolorem ex scorbuto oriri id ipsum ostendit . Scire tamen licet

in iis

in iis scorbuticis, qui talem urinam reddunt; interdum calculos quoque nasci. In hoc casu scorbutus per alia signa explorandus est: calculum vero simul adesse urina testatur, utique si arenosa, vel cruenta est, si non est, cætera calculi signa investigare oportet: maximeque dolorem: qui si in renum regione persistit, & secundum ureterum descensum quandoque protenditur, quamquam etiam alias diffitas partes sine ordine infestat, hoc ipso calculum indicat: quoniam dolores scorbutici illud etiam habent proprium, ut cum in aliam partem incumbunt, fere semper priorem ex toto relinquunt. At nervorum resolutionis, quæ in scorbuto sæpissime incidit, illa propria signa recensentur, quod brevis, & versatilis sit, fereque eam partem occupet, quam dolor statim antea vexavit. Itaque videmus post artuum dolorem, eorum motum, & sensum, aut horum alterum, vel in totum, vel magna ex parte perire. Verum post unum, alterumve diem cruribus insistit, ac etiam per se progreditur is, qui ea ne paululum quidem movere poterat. Tum ex manu in brachium, ex hoc in crus vitium transit, & ab uno latere in oppositum fertur. Quæ in vera paralyti non contingunt. Difficultas vero spirandi non parum quidem convenit cum asthma, ut vocant, convulsivo, hypocondriacis familiari, de quo plura Hofmanus litteris mandavit. Nam in utrisque & pectoris angustia maxime molesta est, & in nothis costis sensus, quasi constringentis vinculi, fatigat, & animi motibus malum facile concitatur. Sed asthma Hypocondriacum fere post assumptum cibum affligit, accessione instante, perque eam alba, & tenuis urina fertur: flatibus sursum, deorsumque erumpentibus incommodum nonnihil levatur. Contra

tra difficultas spirandi in scorbuto modo ante, modo post cibum, modo per diem, sæpe vespere, noctuque invadit, sic; ut nullum ordinem conservet: non ructus, non crepitus adsunt, vel emissi non profunt: urina ante accessionem, atque in ea varia est: nulla tussis, nullus stertor, nullum sputum, vel certe perquam raro est, & fere numquam spirare erecta cervice æger cogitur. Quod si corpus interdum tentat erigere, ut mali levamen aliquod inveniat, facile frigidi sudores oriuntur, anima deficit: ubi vero resupinatur, momento restituitur. Quamquam etiam ubi decumbit, modo levior, modo gravior subrepat animi defectio. Et his quidem signis malum ab hypocondriaco, cæterisque asthmatis speciebus discernitur. Hydrops autem scorbuticus cum spirandi difficultate oritur, cum alias, nisi crescente jam morbo, aut perfecto, fieri non soleat, simulque præcordiorum angustia torquet, venterque medicamentis, quæ ipsum purgant, adeo non detumescit, ut magis intendatur, spiritusque difficilius trahatur: labraque, & genæ, si corpus sanguine turget, sublivida fiunt, adpressique cuti digiti, ut plurimum, vestigium non relinquunt: tumorque sæpe sponte minuitur, & deinde rursus increscit. Atque hæc sint velut quædam exempla proprietatis, quam habent scorbuti symptomata. Supervacuum enim est plura afferre, primum quod satis luculenter hæc res ab aliis tractata est: deinde quod nihil de ea dici potest, quod perpetuum sit. Ideoque solertia, usu confirmata, maxime necessaria est in scorbuto dignoscendo, præsertim cum ea quoque, quæ posita sunt, quamvis plerumque, non semper tamen eodem modo eveniant. Sed est circumspecti medici, si quid non respondet, cætera considera-

siderare: non enim fieri potest, ut signa omnia deficiant. Itaque ut contraham ea, quæ de scorbuti diagnosi latius deduxi, gingivarum vitium, oris fœtor, maculæ in cute, artuum præsertim inferiorum dolor, crurumque vacillatio pro tutioribus indiciis haberi possunt. Tum causas morbi, pulsusque, & urinam investigare oportet, & phænomena, quæ apparent, curiosius æstimare, atque observare si qua est in illis anomalia. Per hæc enim in scorbuti cognitionem, etiam inter ipsius initia, venire possumus. In progressu vero, & priora inditia magis aperta fiunt, & alia plura accedunt ex aliis malis, quæ priori capite exposita sunt, ut plane tollatur omnis dubitatio: sed cum magna sit morbi istius convenientia cum melancholia, affectione hypocondriaca, & venerea lue, etiam facilius erit diagnosi, si indicia proponam, quibus hic ab illis internosci possit. Prius de melancholia dicam, quam ita definit Boerhaavius (a) *ut sit morbus, in quo ager delirat diu, & pertinaciter sine febre, eidem fere, & uni cogitationi semper affixus.* Hacque nota protinus a scorbuto distinguitur, quamquam ubi incipit, quædam habeat cum eo communia, ut *color externus, enternusve, primo pallidior, flavior, & cum maculis similibus. torpor ad motus.* Sed alia cum his signa sunt, quæ nunquam, vel rarissime in scorbuto apparent, *solitudinis amor, affectus animi quicumque pertinaces, magni, in reliquis adiaopía, summa simul studii cujusque, & laborum constantia.* Ubi vero humor atrabilaris, qui cum san-
gui-

(a) *De Melancholia* §. 1089.

guine mixtus hæc signa exhibet, sensim in visceribus abdominis necessario congeritur, & morbum, quem Hypochondriacum vocant, facit is & iisdem prægressis signis a scorbuto discerni, & novis aliis potest. Hæc sunt: sensus assidui ponderis, anxietatis, repletionis in præcordiis, maxime ab assumpto cibo, & potione: læsaque præcipue concoctio cum spasms, flatibus, ructibus, alvoque valde adstricta. Quod si quis dicat interdum anxietatem quamdam etiam scorbuticos male habere: huic sciendum est, eam non esse constantem, sed subinde tantum redire, neque semper ab assumpto cibo: cum in hypocondriacis sit pene perpetua, in quibus etiam sensus ponderis, & repletionis in præcordiis assiduus est. Illud quoque iis proprium est, cum intolerabili illa anxietate, salutis desperationem conjunctam habere. Idem de læsa concoctione dicendum est, quæ in hypocondriacis præmarium malum est, cum iis singis, quæ modo memoravi: in scorbuticis, si quod ex his contingit, non præcipuum, sed quasi adjunctum, neque permanens est, sed errat, & cum aliis symptomatibus velut commutatur. Est etiam altera species affectionis hypocondriacæ, quam clarissimus Svvietenius vocat *sine materia*, cum superiorem *cum materia* nominaverit, estque ea, de qua Sydenhamius optime differuit in Epistola ad Gulielmum Cole. Ejus signa non alia fere sunt, quam quæ in priori specie observantur, nisi quod sensus non tam ponderis, repletionisque in præcordiis, quam anxietatis, angustiae, constrictionisque molestus sit; neque signa adsint præsentis humoris atrabilaris. Omne enim discrimen in eo est, quod in hac specie, nimia nervorum mobilitas, sine materia atrabilaris, malum facit. Ex
 que

quo fit, ut spasmi, flatuque frequentes sint, & qui hoc genere tentantur, magnam copiam tenuis, & albæ urinæ idemtidem excernant. Quod tamquam proprium, ac pene præcipuum hujus, & hystericæ affectionis (quas unum, eundemque morbum esse judicavit) signum Sydenhamius proposuit, atque incipientis, aut instantis, accessionis indicium: accessionemque ipsam sola animi paulo graviori perturbatione arcessiri notavit. At Venerea lues dignosci a scorbuto potest, quod cutem, membranam adiposam, musculos, tendines, glandulas, ossaque invadat, maculis, ulceribus, tumoribus, dolore, carie, visceribusque fere semper parcat: maculas faciat, crustasque, ut plurimum, coloris ex flavo viridis, easque uno loco fixas, oris ulcera primo in faucibus, uvula, extremo palato, tardius in gingivis, dolores frangitivos, noctu ingravescentes, diuturnos, fixos. Contra scorbutus viscera quoque afficit, maculæ, crustæque varii coloris sunt, eademque cito abeunt, sæpiusque revertuntur: exulceratio fere semper gingivas, tardius alias oris partes occupat: doloresque ut interdum noctu ingravescant, tamen fere aut æstuo- si, aut frigefacientes, & intra breve spatium modo gravissimi sunt, modo remittunt, locumque mutant: nonnumquam in oppositum latus, ut dixi, sic transeunt, ut alterum ex toto dimittant. Minus quidem expedita cognitio est, ubi melancholiæ, hypocondriacæ, atque hystericæ affectioni, lueque venereæ scorbutus junctus est, aut postea succedit. Sed primum ob hoc, quod id sæpenumero contingat, periti, prudentisque medici est, hanc notam arripere, aliasque exquirere, quæ scorbuti præ-

sentiam testentur : deinde has conferre cum iis , quæ his morbis , de quibus suspicio est , magis propriæ reputantur . Fere enim inveniet , alias alicui ex his , alias scorbuto convenire . Ex quibus facilis conjectura erit in eo casu alterum morbum alteri conjunctum esse , sive id inter initia adversæ valetudinis inciderit , sive , quod magis frequens est , priori morbo scorbutus supervenerit .

C A P U T T E R T I U M .

De scorbuti differentiis .

HActenus de scorbuti diagnosi communiter dictum est . Sed plures hujus morbi species sunt , & diversæ , quarum notæ proponendæ sunt . Neque enim morbum cognovisse satis est , sed speciem ejus attendere oportet , qua quisque laborat . Neque de iis scorbuti differentiis loquor , quas nonnulli a quibusdam accidentibus deduxerunt , ut alius hæreditarius , alius acquisitus , alius maculosus , alius lividus , alius gingivalis sit , aliasque hujusmodi differentias adjungunt . Quæ quidem distinctio varietatem originis , & symptomatum indicat , variam morbi naturam non manifestat . Nam est , ubi & hæreditarius , & acquisitus , & lividus , & maculosus eandem curationem , quantum ad morbi quidem radicem evellendam pertinet , omnes requirant . Itaque morbi gravitate , & periculi magnitudine differunt , natura , & curatione non differunt . Idemque dicendum est de scorbuti distinctione in acutum , & longum , quæ utilis quidem , imo
etiam

etiam necessaria est, ad periculum, quod in acuto morbo præceps est, celeritate, & efficacia curationis avertendum: sed non alia in acuto, quam in longo curatione opus est, ubi eadem utriusque natura sit. Eæ igitur species potius proponendæ sunt, quæ sitæ sunt in dissimili acritatis ingenio, quæ est in humoribus corporis, quæque majori ex parte morbum constituit. Quidam has duas esse dixerunt; alteram frigidam, calidam alteram, quarum primam salino-sulphuream, secundam sulphureo-salinam Villisius, nominavit. His tertia a Friderico Hofmano viro eximio adjecta est, quam vapidam appellavit. Sed Hermanus Boerhavius commode in quatuor species morbum diduxit, ut una esset falso-muriatica, altera accido-austera, rancido-oleosa tertia, quarta alcalino-fœtens. Nimirum tot fere acritatis species inveniuntur, quæ inducere scorbutum solent. Ego hanc divisionem & ad morbum intelligendum perutilem, & ad curandum necessariam retinebo. Igitur scorbuti, antea per communes notas cogniti, species per proprias exploranda est. Propriæ vero singularum specierum notæ non aliæ sunt, quam quæ propriam cujusque acrimoniam ostendunt. In quibus explicandis, non dubitabo ejusdem Boerhaavii (a) doctrina uti, paucis adjectis, aut mutatis, quod cum meis observationibus eam convenire deprehenderim: ita vero utar, ut quæ ille de acrimoniis in universum protulit, ego proprie ad scorbutum deducam, eique velut accommodem. Scorbutus muriaticus, his indiciis

cogno-

(a) *Loc. supracit. §. 911. & sequent.*

cognoscitur. Totum corpus ficcum, & rigidum est, fauces asperæ, vox rauca, falsus in ore sapor percipitur, & si potio in eo continetur, eomagis, omne etiam sputum falsum est, sitis assidue urget, urina falsa, & fulva excernitur, quæ tarde putrescit, & quasdam miculas habet, & superfidentem pelliculam, crassumque sedimentum: interdum alvi fluxus aquosus fit. Tum gingivæ pruriunt, rubent, & potius exeduntur, quam corrumpuntur: ulcera quoque, si qua sunt, rubent, tardeque procedunt, neque admodum fœtent, in quibus sensus est quasi rodentium, exque iis fluit tenuis, atque acris humor, qui proximas partes rubefacit, atque erodit. Accedunt rodentes dolores. Medicamenta ea fere profunt, quæ ex multa aqua, & acescentibus, aut blande acidis vegetabilibus confecta sunt. Hæc species non aliunde originem habet, quam ex immodico usu maritimi, aut congeneris salis. Cadere igitur potest in frigida æque, ac in calidæ naturæ corpora: sed quæ calidæ, & ficcæ naturæ sunt, facilius eam contrahere videntur. Acidum vero scorbutum indicant cutis laxa, faciei, labrorum, totiusque oris interni pallor: nullum potionis, plerumque ingens desiderium cibi, etiam insueti, & inutilis, ut terræ, calcis, carbonum: sapor acidus in ore: fæces alvi torminales, & virides, vel albæ, flatulentæque: alba, crassa, fereque inodora urina, in qua ea quoque, quæ copiose subsidunt, alba, & crassa sunt: ructus, alvus, sudor acidum olentia: vagi dolores cum sensu frigoris, & lacerationis: tumentes, laxæ, pallidæ gingivæ: ulcera quoque pallida, tarde serpentina, cum humore mucoso, aut tenui, sed minime calido, vicinasque

nasque partes non rubefaciente : sanguis e venis eductus, crassus, & pallidus, vel nigrescens, sed parum compactus : promptum ab his auxilium, quæ acido contraria sunt. Frigida, & humida corpora imprimis hæc species tentare solet, si acidis, vel acescentibus, farinosis, crassisque cibis abutuntur, atque in otio languent. Plerumque autem junctum habet nonnihil austeri, maxime si in corpora incidit, quæ humoribus scatent terra abundantibus, qualia melancolicorum sunt, sique sæpius, & immodice acerbus, atque austerus cibus assumptus fuit. Signa fere eadem sunt : corporis tamen habitus aliquanto strictior, & siccior fit, & color ex pallido subater. Duæ reliquæ species calidis, & humidis, calidis & siccis, plethoricis, obæsisque corporibus magis frequentes sunt. Sed in rancido-oleosa, de qua prius dicam, cutis arida, os siccum, sordidum, & amarum est, cum odore empyreumatico, nidorosis, rancidis, faucesque exurentibus ructibus, inexplibilis sitis molestat, quæ aquæ potu ne parum quidem levatur, per acida saponacea aliquantum mitescit : pinguis, fervens alvus est, & foetidior, quam naturaliter esse solet : urina pauca, acris, flammea, admodum spumans mali odoris : calentes, foedæ, fusci coloris, foetidæ gingivæ : ulcera quoque nigra, arida, vel subpinguia, cum calore : dolores molestissimi, ferventissimique, emissus sanguis omnino tenax, niger, & quasi ustus inflammationes validæ, pertinacesque, ex his facilis ad gangrænam transitus. Inter cætera pingues, oleosique cibi in corporibus, aut debilibus, aut etiam attritis nimis laboribus, præsertim in aere calidiori, hanc speciem gignere consueverunt. At alcalini scorbuti primum, ac

præcipuum signum odor est, quasi corrupti cadaveris, quem gingivæ, spiritus, sputum, sudor, urina, alvus, totum denique corpus emittit. Vehemens etiam, & pertinax sitis urget, & acidi cibi cupiditas est, alvus soluta, splendens, subatra, vel nigra descendit, crassa, spumosa, nigraque urina fertur, & vix quidquam in ea desidit: sanguis facile quacunque parte prorumpit fervens, tenuis, vix concrefcens, & protinus male olens, atque huic similis est is, qui incisa vena mittitur: gingivæ lividæ, & foetentissimæ sunt, & corruptæ, in frustra decidunt: ulcera quoque cinereum, aut lividum, aut nigrum habent colorem, & celerrime serpunt, pustulæ oriuntur subrubræ, pallidæ, lividæ, nigræ, ichore plenæ, quæ cito gangræna occupantur: eademque gangræna in visceribus, & sphacelus fit: itemque in externis partibus cum bullis, simulque anthraces, bubones, aliique maligni tumores concitantur. Carnes, maxime animalium carnivororum, imprimisque avium aquaticarum, pisciumque multorum, multoque magis si subputridæ, vorantur: potusque aquarum corruptarum, foetentiumque ad ortum hujus speciei valde conferunt. In qua præterea indicium ab acidis etiam mineralibus juvantibus habetur: in præcedenti ab acidis vegetabilibus, saponaceis, resolventibusque, frigidis, & aquosis. Animadvertendum est autem alcalini scorbuti, si adhuc inter initia est, signa esse magna ex parte iis similia, quæ muriaticum manifestant. Sed ubi in iis apparent, qui sale maritimo non valde usi sunt, hoc ipso morbi ad alcalinam naturam accedentis indicia sunt, quod muriaticæ acritatis præcipua causa deficiat. Quin etiam illud scire licet, hæc signa tot, tamque manifesta in sum-

mo tantum singularum specierum gradu observari. Nam in acida acritate alvus quidem facile acidum olere solet, sudor non item: eademque ratione alcalina malum, gravemque odorem protinus fere habet, fætor vero ille cadavericus non fit, nisi cum morbus multum processit. Itaque pro majori minorique cujusque acrimoniæ, intensione, graviora quoque, vel leviora inditia oriuntur, quæ tamen medenti singularem speciem semper ostendunt: maxime si ægri temperamentum, prægressæque causæ, adversæ valetudinis considerentur. Neque alterum illud ignorari oportet, uni soli signo fidendum non esse, cum aliqua res subesse possit, quæ illud exhibere valeat, neque idem semper respondeat, præsertim in hoc morbi genere, quod tam varia facie sæpenumero decipit. Siquidem etiam alba, & crassa urina pro nota acidi scorbuti posita est: tamen inter initia hujus morbi talis interdum excernitur, etsi alia ipsius species est: itemque interdum nigra fertur in scorbuto non alcalino, quæ tamen hujus indicium esse consuevit. Igitur alba, crassaque urina acidam, nigra alcalinam speciem denuntiant, si huic calida corporis natura accedit, cum æstu interno, gravi odore, alvoque pariter nimis fœtenti, si etiam usus ciborum alcaliscentium cum longa abstinentia a recentibus, acescentibusque vegetabilibus præcessit, in illa vero ructus acidi sunt, fæcesque virides, solutæ, acidum spirantes in corpore frigido, debili cum sensu subrepentis identidem frigoris, & frequenti usu farinosorum ciborum, acidorum, acescentiumque. Hujusmodi autem animadversio præcipue necessaria est, ubi a gingivis morbi indicium petitur. Nam fœtorem præcipuum alcali-

næ signum esse supra dixi, eumque intolerabilem ex gingivis exire. Tamen in aliis quoque huius valetudinis speciebus, fere malus odor in gingivis est, quod mirum fortasse alicui videri potest, cum in acida humores a putredine longe absint, in muriatica vero illos, contra eam non parum tueatur maritimi salis copia. Sed male tamen olent gingivæ etiam in his quoque speciebus. Credo quia stagnantes in illis humores calore viventis corporis, & libero aeris accessu prompte putrescunt: de qua re alius erit dicendi locus. Fere autem illud discrimen intercedit, quod in alcalino malus gingivarum odor protinus incipit, qui in muriatico, acidoque nonnisi tarde supervenit, in quibus ne tum quidem cum ad ultima ventum est, adeo foetidus fit, ut in priori, ubi malum increfcit. Idem quoque de hæmorrhagiis sentiendum est, quas inter signa alcalinæ collocavi: non quod sanguis in aliis quoque speciebus interdum non profluat, sed quod in illa & frequentius, & copiosius, & periculosius id contingat. Sanguis vero profluens eas qualitates habet, quas indicavi, quæque esse in aliis non possunt. Ex quibus omnibus apparet, quo iudicio cæteris quoque cujusque speciei signis utendum sit. Denique non omitam ex quatuor his speciebus interdum alteram alteri succedere, hoc ordine, ut omnes in alcalinam vergant, sed rancida prompte, acida difficillime eo perveniat, muriatica inter has mediam se habeat. Contra vero neque alcalina, neque rancida in acidam, aut muriaticam commutari potest, neque acida in muriaticam, neque muriatica in acidam. Nunc de iis mutationibus loquor, quæ sponte fiunt. Negari enim non potest, acidam

dam acrimoniam in muriaticam declinaturam, aut certe multum ex ea esse contracturam in eo, qui acido scorbutico laborans, ingentem maritimi salis copiam quotidie sumpserit. Neque pertinaciter repugnabo, si quis contendat, posse aliquando e. gr. alcalinum scorbuticum, si inter ejus initia acida medicamenta adhibentur, victusque ratio instituitur ei contraria, quæ morbum intulit, non modo tolli, verum etiam diuturno, & immoderato illarum rerum usu in contrarium vitium verti.

CAPUT QUARTUM.

De scorbutici Prognosi.

Proximum est, ut de signis dicam, quæ denuntiant quantum spei, vel periculi subsit. Igitur prompta curatio sperari potest, si recens morbus est, si leviolem causam habet, si alio morbo non supervenerit. Contra vero si inveteraverit, difficillime tollitur, cum longinquo alioquin tempore possit excruciare. Sed a feminis diutius sustinetur, in quibus trahitur etiam annis viginti. Imprimis autem distinguere oportet, acutus ne is morbus, ut in obsessis urbibus contingit, an longus sit. Ille enim sæpius, celeriusque ad exitium procedit. Quamquam etiam si longi generis morbus est, salus non nisi magna mole restituitur, ubi graves longæque causæ, pluresve simul in morbo producendo concurrerunt: maxime vero ubi ex melancholia, hypochondriaca affectione, veteri quartana, aliove diu-

turno morbo vitium cæpit . Difficilius etiam liberantur, qui id a parentibus duxerunt, vel ab iis orti sunt, quos venerea lues infecerit, vel ipsi eadem lue infecti sunt. Rursus morbus si protinus per gingivarum levem intumescientiam; & pruriginem, ruboremque, atque exesionem manifestatur sic, ut nulla graviora mala accedant, prompte remediis eliditur. Bonumque signum est, eundem vagum esse, neque partem aliquam assidue occupare. Nam ubi aliquo loco hæret, metus est, ne solida ipsa lædantur, & corrumpantur. Quapropter si sedem aliquam occupat, neque recedit, etiam melius est, id in externis, minusque necessariis partibus fieri, quam in nobilioribus ipsisque visceribus, quæ obstrui, exedi, ac tandem corrumpi solent. Ac si in nervos malum incumbit, maxime periculosum, & curationem habet difficillimam. Id in iis plerumque contingit, qui nervis mobilioribus donati, & a parentibus epilepticis, hypocondriacis, hystericeve orti sunt. Maculæ autem rubræ, quæ inter initia fiunt, valido adhuc corpore, quibus apparentibus morbus levatur, aut certe non intenditur, meliores sunt; virides, lividæ, nigræque fere pejorem gradum morbi indicant. His subito decedentibus, ubi æger in malis est, cæteraque symptomata increscunt, mors instat, magisque si fauces lividæ fiunt: eademque interdum post mortem rursus apparent. Longe autem optimum est febrem omnino non esse, secundum levem esse, neque continenter tenere. At malum est, si numquam dimittit, & inter hæc sudor sine levamine copiosus effluit. Nam fere atrophia supervenit. Pessimumque est, atque deterrimum si febris vehemens cum notis magnæ putredinis. Et sudor quidem si
fre-

frequens, & largus est, ut plurimum nocet: modicus prodest utique si corporis vis constat, neque putridæ, sed salubris humorum resolutionis inditia oboriuntur. De alvo, & urina sic habendum: quo majorem putredinem ostendunt, eo esse deteriora: putredinis autem signa maxime ex odore, & colore desumi. Urina igitur admodum rubra mala, nigra, & fœtens pessima est. Quamquam monuerint viri quidam clarissimi sine magno periculo in scorbuto nigram urinam ferri, nimirum ut ipsi contendunt ex atrabilaria materia soluta, & per hanc viam excreta. Quod interdum quidem fieri concedo, cumque odor non ferre peior est, quam esse naturaliter oporteat. Sæpe vero aliter res se habet, ubi obscuro colori junctus est gravis fœtor certissima putredinis nota, talisque urina per se est sic, ut fœtorem illum ex diuturna mora in veflica, aut ex pure renum, ejusdemque veflicæ, aut vicinarum partium exulceratarum non contrahat. Neque in hoc dissentire viri illi spectatissimi videntur. Itemque alvus liquida, fervens, splendens, nigra, gravissimique odoris magnum metum potest exhibere. Eademque suppressa non tuta est, periculosior tamen dejectio est, si brevi non cessat. Vomitus quoque ut plurimum non utilis, maxime si frequens est. Ex his enim evacuationibus: præter alia damna, quæ contingunt, ventris cruciatus intendi observatum est. Sed cum in præfagiendo medici non parum arteriarum pulsibus credant, in hoc valetudinis genere iis minime fidendum. Etenim quam fallaces sint, patet ex iis, quæ in diagnosi de his supra dixi. Non igitur, si exigui, imbecilesque subeunt, simulque intermittunt, spem omnem tollunt, sæpe enim paulo post

lo post meliores fiunt. In quo Riverium quoque deceptum fuisse, eodem superiori loco retuli. Neque tamen quia non semel eger inde evaserit, de eo medicus esse securus debet, quoniam aliqui in hoc casu etiam subito occumbunt. Denique bubones, anthraces, gangræna, sphacelus perniciem denuntiant, quæ citius, aut serius instat, pro varia horum gravitate. Sanguinis vero profluvia, periculosa sunt, quæ aut putridam humorum dissolutionem induant, aut vaporum exesionem: ac si sanguis ab erosis, corruptisque visceribus erumpit, plane mortiferum est. Alioquin copioso hæmorrhoidum, aut menstruorum fluxu nonnumquam morbum levare proditum est; præcipue, ut ego judico, si antea assuetæ istæ purgationes restiterint. Inter hæc illud notari meretur: dolores cum os acrius torquent, in ventre leniri, & e contra. Quæ vicissitudo in aliis quoque hujus morbi symptomatibus deprehenditur; ut cum stomachi dolor thoracis, angustia, spirandi difficultas, aliaque mala eundem ægrum excruciant, si unum ex his augetur, cætera fere cessant, aut certe valde imminuuntur. Sæpe etiam artuum dolores solvuntur, maculis in proxima cute erumpentibus, vel paralyti succedente. Tumores quoque cito abeuntes, redeuntesque, ut plurimum, paralytim instare docent. Fere autem, quos gravis, & diuturna spirandi difficultas, cum anxietate male habet, in iis hydrops timeri potest, vel lethalis animæ defectio. Magni, lividi, scirrhosique tumores in cruribus, vel fæmoribus simul cum insigni gingivarum corruptione, hydropis item, vel atrophix metum faciunt. In quo scorbutum arquatus morbus, vel præcessit, vel subsequutus est, proximum est, ut atrophia, hydrops, vel sanguinis profluvium ei vitam eripiat

piat. Fœminæ eæ, quas multos annos trahere dixi, tabe, vel nonnumquam subita morte resolvuntur. Sanguinis sputum, maxime si frequens est, pulmonalem phtisim timendam esse testatur, quod præcipue in juvenibus plethoricis, & sanguineo biliosis contingit. Gangræna autem facile occupat mala ulcera, & tumores, tum viscera, & quamcumque internam, externamque partem, præsertim ubi putrida febris urget. Denique subitæ mortis periculum est non modo, ut dixi, ubi spiritus difficilis, & anxietas diutius premit, sed etiam si anima frequenter deficit, vel viscus aliquod ita corruptum esse appareat, ut levi de causa ex ipso sanguis profluere possit, & hominem exanimare. Cæterum ex quatuor scorbuti speciebus, muriatica, & acidaminus terribiles sunt. Non tamen in ulla facile pronuntiandum est, quid eventurum sit, quamvis hæc, quæ indicavi, frequentius contingant. Spes enim interdum frustratur, interdum metus inanis est, & moritur aliquis, (a) qui aut convaliturus, aut diutius tracturus videbatur: sanatur is, quem medici prope deseruerant. Hæc ut aliquando in aliis quoque morbis incidunt, vix præter scorbutum inter longos alius est, de quo eadem tam frequenter notata sint. Qua propter iis assentiendum est, qui quod de acutis morbis prædixit Hippocrates, ea putant commode transferri ad scorbutum posse, videlicet ut Celsus quoque habet, *fallaces magis notas esse & salutis, & mortis.*

C A-

(a) *Ansons Voyage round the World. &c. pag. 143.*

C A P U T Q U I N T U M .

De Scorbuti causis in genere.

EXpositis iis omnibus, quæ pertinent ad scorbutum, ejusque species cognoscendas, & ad præfagium instituendum, ipsius quoque causas exponam. Malui autem illa præmittere, ut morbi quædam ratio, ac velut ingenium extaret observationibus detectum, antequam ad illius naturam investigandam accederem. Ideoque etiam causas ejusdem prius exequar, quia harum cognitio in deprehendendo natura morbi plurimum valet. Causæ vero illæ plures sunt. Ego de singulis dicam, ubi pauca in universum proposuerō. Notissima causarum partitio est in prædisponentes, & occasionales. Prædisponentes vero vel particulares sunt, vel universales: particulares, quæ oriuntur a propria cujusque constitutione; universales, quæ fere regionis sortem sequuntur. Hippocrates utrasque designavit: primas, cum naturam a natura differre: alteras, cum homines differre dixit inter se, pro regionum varietate. Sed si quis curiosius æstimat, causæ illæ universales fere procatharticas continentur. Nam quidquid regionis varietas in corpora potest, id aeris maximam partem, victusque ratione potest, quæ in aliis locis alia sunt. Verum de aere, cibo, potione, exercitatione &c. sermo instituitur eo loco, qui est de rebus, ut vocant, non naturalibus, quæ inter procatharticas, sive occasionales causas haberi solent. Quod eo dico, quia cum scorbutus septentrionalibus gentibus endemius dicatur, gentes illas sæpius quidem in morbum istum incur-

incurrere intelligamus: hujus tamen rei rationem in latentibus causis quærendam non esse, sed in evidentibus sic, ut si in locis etiam a septentrione distitis causæ istæ concurrerint, ut certe possunt, eundem morbum sint concitaturæ. Quod, ut spero, clarius elucebit, ubi præcipuas scorbuti causas expendam, quas maxime ad aera, cibum, potionemque referre solent. Et jure quidem. Nam hoc ipso, quod endemius quibusdam locis is morbus est, ejus causam in aere, victuque positam esse concipiunt, quibus omnes ad vitæ conservationem necessario uti debent. Communium enim morborum, ut Hippocrates dudum proposuit, communes causæ sunt. Sed præter dispositionem illam, quæ ex usu harum rerum paulatim exoritur, requiritur etiam latens illa corporis inclinatio ad eum morbum, quæ non conjectura, sed fere observatione, & experientia cognoscitur. Nam ne in septentrionis quidem non dicam, omnibus regionibus, sed eadem civitate, aut pago, omnes, in quibus eadem causæ sunt, scorbuto laborant, ut neque in pestilentia loci alicujus omnes afficiuntur. Quam notitiam exitu demum assequimur, conjectura antea non comprehendimus. Quod si abditam hanc prædispositionem ad scorbutum fere solum in septentrionalibus gentibus reperiri aliquis contendat: quæram quodnam habeat is hujus rei argumentum. Exitum ipsum inquiet. Plures enim ex iis scorbutus male habet. Quod equidem facile credo. Sed nusquam ne alibi neque in Gallia, neque in Italia scorbutici reperti sunt? Ut si in his quoque regionibus aliquos eo morbo affectos fuisse, & idem talem affici concedat, nullam argumenti vim esse ipse fateatur, si nullos, veritati repugnet. Multitu-

do autem scorbuticorum sub septentrione, non tam abditam corporum inclinationem, quam concursum, & incessantem vim causarum externarum ostendit. Nam Itali quoque (ut de iis potissimum loquar, quorum præcipue nomine hæc est omnis instituta disputatio) Itali igitur si palustribus locis degant, victusque rationem suscipiant, & similem, qua utantur septentrionales illæ gentes, quibus proprius esse morbus iste dicitur, dubio procul eundem ipsi quoque contrahent. Id omnino verum esse apparebit in perquisitione singularum causarum. Neque enim nunc ero longior in re clara, & evidenti, de qua etiam plura alio loco dicenda sunt. Igitur ut ad ipsius tandem scorbuti causas veniam, moneo me de iis tantum verba facturum esse, quæ præcipuæ sunt, & quasi in conspectum collocatæ. Nam quæ tandem causa lædere sanitatem potest, quæ per longam seriem supervenientium causarum scorbutum inducere non possit? sed huiusmodi remotissimas causas non persequar. Recte Celsus: *nihil omnino ob unam causam fieri. sed id pro causa apprehendi, quod contulisse plurimum videtur.* Itaque de aere, cibo, potioneque, maximis istius morbi causis, loquar: tum de quiete, & exercitatione, de animi affectionibus quibusdam, deque morbis nonnullis, ex quibus eum gigni inter omnes fere scriptores convenit. Postremo pauca addam de hæreditaria dispositione, & contagione.

CAPUT SEXTUM.

De aere scorbuti causa.

Igitur maris, & paludum accolae scorbuto imprimis obnoxios multorum observatione compertum est. Ratio requiritur. Hanc in aeris qualitate positam esse iidem credunt: neque injuria. Quis enim ignorat in varijs terræ tractibus aera varium esse? aut hanc varietatem maxime a diversitate effluviolorum oriri, quæ, a cæteris corporibus manantia, per eum feruntur? Ac aer quidem palustris copioso aquarum vapore crassus, humidusque efficitur. Humido autem aere perspiratio minuitur (a), retentumque perspirabile corporis humoribus acritatem inducere magnus Boerhavius docuit (b), posteaque vir industrius Gorterus comprobavit. Neque id satis est, verum inde putredo quoque prompte nascitur. (c) corporis enim humores ad alcaliscentem indolem proniores sunt, quo diutius ipsius corporis vires patiuntur. Perspirationis autem materia in corpore manet longo tempore, antequam in eam subtilitatem veniat, ut a minutis vasis, in summa cute apertis, exhalare possit. (d) Ex quo illam excrementum esse tertix coctionis Santorius (e) & Gorterus judicaverunt.

G 2

Sed

(a) Boerhav. oper. omn. § 748.

(b) Idem ibid. §. 778.

(c) De Gorter de minut. persp. cap. 12.

(d) Idem ibidem cap. 4.

(e) Idem ibid. num. 2.

Sed putrida corruptela oriri præcipue solet, ubi perspirationis suppressio ab humido aere proficiscitur, (a) magisque, si aliquanto calidior est. Quod si, ut aliquando fit, corporis vitio humores in ipsius naturam minus convertuntur, imminutum ab humido aere perspirabile, acrimoniam quidem iis affert, sed a priore diversam, frigidam scilicet, neque adeo facilem ad putredinem. Alter humidi aeris effectus, laxitas est, debilitasque solidorum, a qua quæ possint oriri mala, Boerhaavius omnia diligentissime exposuit (b). Ex his ad propositum faciunt hæc maxime: *Liquidi stagnatio liquidorum cruditas, spontanea corruptio..... facilis vasorum dissolutio ab internis, externisve causis.* Eadem de maritimo aere dici possunt, quatenus humidus est. Quin etiam in aeris humiditate posita est præcipua ratio, quamobrem qui ædificiis habitant humilibus, iisve ædium etiam partibus, quæ prope solum, vel infra id depressæ sunt, in morbum istum tam facile incidant, maxime si in locis illis etiam dormiant. Quod periculum majus est, si parietes neque calce obducti sunt, neque asseribus, neque pavementum lateribus instructum est, neque frequens ignis accenditur. Jam vero palustris aer multas præterea particulas habet, si-ve effluvia acris, & putridæ indolis. Hæc effluvia, aquæ, præsertim cum coniectis, aut innascentibus plantis corruptæ, emittunt; cum etiam quædam ex palustribus plantis acres, & venenatæ sint. Tum etiam

(a) Boerhav. loc. supracit.

(b) loc. jam supracit.

iam multa animalia amphibia, multa insecta, multæ minutissimæ bestiolæ in paludibus, & circum has degunt, quorum cadavera, semina, exuviæ, excrementa corrupta putridum halitum per aera diffundunt. Quæ res cum accurate a summo viro Lancisio tractata sit iis in libris, quos de noxiis paludum effluviis conscripsit, & ab aliis quoque, sermonem meum non requirit. In mari quoque nativæ plantæ tabescentes, piscium etiam vastissimorum, aliorumque animalium hominumque submersorum cadavera, putridas exhalationes dispergunt, non minus, quam tot excrementorum, & sordium genera, quæ in illo sunt: putridæque exhalationes, iis maxime in locis abundant, in quibus aquæ minus profundæ sunt, ut fere prope littora, quæ præterea aquis idem recedentibus, copiosis putrefactis recrementis obuta remanent, ut gravissimus odor testatur. Promptior putredo est, si diutius venti silent, ut Boyleus confirmavit, (a) casu nautarum illorum, qui cum quatuordecim dies Indicum, & Africum mare, sine ventis, quietissimum habuissent prope morituri sibi videbantur, præ intolerabili aquarum fœtore, qui, vento superveniente sublatus est. Ex quo fit, ut etiam ex palustribus locis ea pejora sint, quæ ventis minus perflantur. Atque in carceribus quoque, & nosocomiis persæpe scorbutus oritur. In quibus accusanda sunt procul dubio putrida effluvia, quibus aer inquinatur propter angustias, & squalorem, & sordes, ægrorumque, atque infirmorum perspirationem. Quod si carceres humilibus,

(a) *T. 2. observ. d. fals. mar. sect. 1. cap. 1. 2. 3.*

libus, udisque locis positi sunt, magisque, si solum humore scatet, ea quoque damna contingunt, quæ ab humido aere proficiuntur. Porro tot variis particulis plenus aer, corpora nostra non solum externo tactu, & stomachum intrando afficit, sed etiam per subtilissimos meatus, quos Boerhaavius *bibulas venas* nominavit jure, multas illarum rerum in sanguinem compellit, quæ cum venæ per totius corporis superficiem frequentissimæ sint, dici non potest, quantam effluviarum copiam combibant. Neque illis carere pulmonum vesiculæ videntur, ut ideo quamquam elasticum aerem per eas in sanguinem non ingredi omnino concedendum sit, tamen illum in elementa divisum, simulque multas exhalationum particulas minutissima cum eodem vascula subire, nemo ullus negare possit. Ex his, ut opinor, apparet, quot modis, & quam variis acritatis speciebus corporis humores ab aere vitari interdum soleant ad scorbutum concitandum. Ac de his quidem inter omnes convenit. Sed magna dissensio est, utrum aer, nimis potissimum frigoribus, scorbutum gignat, an ad scorbuti originem frigora nihil pertineant. Multi enim, ii scilicet, qui morbum istum septentrionalium fere tantum regionum esse proponunt, eum ad vim frigorum referunt: & hoc ipso argumento utuntur, quod illic scorbutus frequentissimus occurrat. Ego sic existimo, eos, si aera nimis frigidum aliquid conferre ad scorbutum putant, probabilem rationem habere: si volunt non oriri scorbutum nisi in frigidis regionibus, errare. Nam & in Italia, ubi cælum temperatissimum est, is morbus satis frequens est, & sub fervidissimo cælo, qui in orientales Indias navigant, eodem invaduntur, & præterea eundem æstate magis

gis vigere, & prope expulsam reverti Paupartius in Gallia observavit. (a) Non enim considerant, cum sub septentrione tantam esse scorbuti frequentiam norint, alias, præter frigora, morbi causas illic concurrere, ut ingentem vim paludum, vel natura, vel arte constructarum, vicinum mare, quod sæpe amplos terræ tractus sub aquis mergit, aliaque quam plura, de quibus dicendum erit. Neque tamen fas est, frigidiorera aera nihil agere. Nam humores certe cogit, ex quo cum stagnare iidem possint, etiam in alienam, & acrem indolem migrare possunt. Quid? quod frigido aere perspiratio imminuitur, (b) Neque ideo dico, quod etiam in sanitate minor hyeme, quam æstate, perspiratio non sit; sed quod frigidus aer, ex levi quacumque occasione, eam turbare consueverit. Quod quemadmodum humorum indolem pervertat, eosque in acrimoniam deducat supradictum est. Cum igitur ipse per se humidus aer id ipsum præstet, quid fiet, si frigidus simul sit? Nemo autem ignorat, frigidi, humidique aeris noxas graviores futuras, ubi ei aperte aliquis matutinis, aut vespertinis horis sese committit, magisque, si noctu, & multo magis, si sub dio etiam somnum capit. Cum hæc frigidi aeris vis sit, non ea minor est, quam calidus ad scorbutum habet: adeo falsum est, sub frigido tantum morbum istum gigni. Itaque nimii calores tenues corporis humores auferunt, crassos magis compingunt, sales oleaque in summum acri-

(a) *Mer oir. de l'Academ. des scienc. ann. 1699.*

(b) *De Gorter. de insens. perspir. aphor. 147.*

acrimoniæ gradum efferunt, ex quibus proxima est ad putredinem dispositio. Ideoque ab his si qua alia præcipue causa accedit, morbus iste fovetur. Ob quam causam eorum, qui in Africam, & orientales Indias navigant, scorbutus adeo facilis est ad putredinem: non item eorum, qui extremi septentrionis oras petunt. Deinde effluvia illa, quibus palustrem, maritimumque aere inquinari supra dixi, calore magis acria, putridioraque evehuntur. Notumque est, æstate paludes pessimum odorem diffundere, qui hyeme vix unquam sentitur. Quod si quis dicat, calidissimis tamen regionibus scorbutum ignotum esse, is me, adeoque viros plures perspicacissimos, veritatemque ipsam assentientem non inveniet. Cujus meæ diffensionis ratio alio loco apparebit. Interea in illis regionibus hic morbus fortasse infrequentior est, quod non admodum pertinaciter negabo. Id vero fit, quod in iis multæ ejus causæ desint, aut certe raro occurrunt. Mihi vero satis est, demonstrasse, calidum aera scorbutum non arcere: ut si concedatur, latius in septentrione illum grassari, constet, id non tam propter vim climatis, sed aliis contingere de causis, quod ex sequentibus magis conspicuum fiet.

C A P U T S E P T I M U M.

De cibo scorbuti causa.

Multa autem sunt ciborum genera, quæ scorbutum inducere consueverunt. Primum nimius usus carniū fumo exsiccatarum, vel præcipue sale conditarum: quæ cum difficulter concoquantur, crassos, & pingues humores gignunt, quibus attenuandis vasorum robur impar est. Præterea in sanguinem vehitur maritimi salis, aut vegetabilis a fumo suscepti copia, quæ illi irretita vi vitæ extricari non potest, neque cum urina excerni. Itaque non modo crassities corporis humoribus infertur, sed etiam acritudo. Quod si carnes illæ simul pingues sint, ut multa eduliorum genera, quæ ex suilla carne conficiuntur, & imprimis laridum, quod crudum aliquæ nationes assumunt, aliæ eodem ad ciborum condimentum liberaliter utuntur: tum vero non potest oleum acre, & pene rancidum, in humoribus non abundare. Sal enim putredinem arcet, ranciditatem non ita. Fere eadem dici possunt de piscibus, sive sale conditis, sive fumo, aut vento exsiccatis, omnibusque salsamentis. Hæc omnia multo deteriora sunt, ubi aromata accedunt, quorum nunc usus est longe amplissimus. Itaque & in carniū earum, quæ reponuntur, in siccioremque præparatione cum sale mixta aromata adhibentur, & in recentium conditione, aliisque escis. Notum est autem quam acri, & exurente oleo polleant aromata: cujus effectus est, vehemens, & longum solidorum irritamentum, a quo fluidorum densitas, & acritas oritur. Ergo

H

si Jun-

si Junchero fides habenda est, etiam in Germania (a) scorbutus frequentior extitit, a quo liberalius in communem usum venire aromata cœperunt. Ad ciborum conditionem oleum quoque ex olivis, butyrumque pertinet, quæ igne peracria fiunt, cum tamen nihil frequentius sit, quam eadem frixa assumere. Hæc quantumvis ad scorbutum gignendum conferant; tamen multo plus caseus confert, ut Boerhaavius testatur; is enim si recens est, nocet crassitie, & glutine, & maritimo sale, quo fere respergitur; ubi vetustas accedit, vehementior fit, & summa acritate lædit, quæ prope alcalina est. Interest autem priusne butyrum ex lacte educatur, an caseus cum ipsa butyracea parte efformetur. Hic acrior ætate fit, ille glutinosior. Pessima vero est hujusmodi acrimonia, quia cum summa visciditate, ac tenacitate conjuncta est. Quod cum de omnibus pinguibus cum acritate, tum præcipue de caseo verum est. Propterea longa observatione compertum est, imprimis ex largo, & diuturno ejus usu scorbutum prompte oriri, & qui hoc jam laborant, protinus pejus se habere, ubi caseum assumunt. (b) Quidam etiam carnes per se scorbutum facere putant, si quis diutius iis vescatur sic, ut omne genus recentis vegetabilis removeatur. Neque negari potest, interdum post ejusmodi casum scorbutum, eumque pessimum sequi. Hactenus igitur illorum sententia probabilis est, utilesque sunt observationes viri ingenio, doctrinaque præstantissimi

An-

(a) *Tab. 92. d. Scorc. pag. 381.*

(b) *Vasoviet. loc. supracit. pag. 290.*

Antonii Cochi, (a) cujus perspicacia jamdudum detexerat, pertinaci ista abstinencia, quosdam se in hunc morbum præcipitasse. Quod vero ille Bachstromium (b) sequutus, cæteras causas rejecerit, unamque illam abstinenciam pro vera scorbuti causa posuerit: id non ita ab omnibus probabitur. Recte igitur, ut solet, sapienterque fecit Svvietenus, qui illius causæ considerationem proposuit utique, sed aliarum æstimationem non omisit. Sed in re controversa dicam ipse quoque, quæ mihi veri maxime similia videantur. Nam qui abstinenciam ab omni genere recentium vegetabilium veram scorbuti causam esse contendunt, ipsi concedant, necesse est, abstinenciam quidem, quæ est tantum privatio, ut loqui amant, nihil efficere per se posse. Sed vis corporis viventis, quæ ipsum consumit, ea præstat, quæ inter inediæ effectus numerantur. Quoniam vero corpori ea, quæ per vim vitæ decedunt, cibis restituuntur, fingimus autem corpus nondum a sanitate recessisse, si quid postea mali ei a cibis advenit, id propterea fieri, non quod a quibusdam abstineatur, sed quod minus idoneos assumat, perspicuum est. Restat igitur, ut in scorbuto quoque culpa in cibos eos rejiciatur, quibus aliquis utitur, remotis recentibus vegetabilibus. Ac de leguminibus quidem, farinosisque quibusdam seminibus siccis, pultibusque, & placentis, quæ ex his conficiuntur, inter omnes convenit, ea ad scorbuti ortum conferre: de carnibus non item. Duras enim

H 2

fumo

(a) *Libell. de Vitæ Pithag.*

(b) *Observ. Medic. circ. scorb.*

fumo , atque ad ventos induratas , falsas , aromati-
busque conditas si accusant , facilem assensum inve-
nient , idque ipse modo exposui : si in recentibus , te-
nerisque carnibus eandem noxam esse volunt , res
non ita , ut putant , observationibus iis , quas afferre
solent , evidens fit . Narrant enim , eos scorbuto affi-
ci , qui longum iter mari faciunt : & ideo diutius ca-
rere recenti vegetabili coguntur . Quæ penuria solet
etiam in urbibus obsessis esse , ut incidit in obsidio-
ne Thuronensi , cum incolis morbo isto consumptis ,
etiam aliquot millia militum eorum , qui erant ad
Urbis præsidium extincti sunt . Interea immunis fuit
ab hoc casu obsidentium Svecorum exercitus , qui
oleribus abundabat . Dicunt etiam plura se ejusmodi
exempla afferre posse , nisi esset supervacuum . Nam
eadem ratione exercitum Cæsarianum , hybernis rece-
ptum , prope Temesvvarium , scorbutus depopulatus est ,
gregarios fere solum milites aggrediens . Magna enim
erat recentis vegetabilis inopia , eoque major , quo
quisque pauperior . Quæ ubi , veris adventu , sublata est ,
morbus quoque cessavit . Hæc , & quæ sunt hujusmo-
di , quomodo potius abstinentiam a recentibus vegeta-
bilibus , quam quidquam aliud in causam scorbuti
fuisse ostendant , non video . Navigatores enim illos
cum carnibus falsis , fumoque exiccatis caseo , siccis
leguminibus , similibusque cibis vescuntur , non mirum
est facile in eum morbum labi , quem vitarent etiam
sine recenti vegetabili , si in cibum assumere recentes ,
terreasque carnes possent . Quod ita se habere Navar-
chi illi testantur , qui in navibus suæ , oves , gallinas ,
alicurant , quarum recentibus carnibus ipsi utantur .
Hi enim , ut plurimum , bene habent , cum nautas ,
quibus ejusmodi carnes deficiunt , scorbutus cito inva-
dat .

dat. Accedit, quod ex iis, qui tempestate pulsi, aut mercede ducti in extremis septentrionis oris hybernarunt, alii solum carnibus falsis usi omnes isto morbo perierint, alii, qui venatione recentes carnes cervorum, vulpium, urforum sibi comparaverint, superstites fuerint: (a) quamquam ii, æque ac illi, recenti vegetabili caruerint. Ergo etiam in obsessis septentrionis urbibus, quia falsis carnibus, caseo, &c. utuntur, scorbutus adeo frequens est. Cujus metu permoti cives, causaque explorata, solebant, antiquis quoque temporibus in diuturna obsidione pascua in tectis domorum parare, pecudibus hostium abductis, quorum recenti carne alerentur. Noverant enim sic præcaveri scorbutum posse. Quid, quod obsessos cum longa tristitia, timor, multa que alia male habere solent, (b) tum præcipue inædia ob necessariorum defectum sic, ut asumere etiam cibum inutilem debeant? Idem de Cæsariano exercitu judicandum est: præcipue ob crassiores, & malos cibos in scorbutum incidisse. Notum est enim, quæ sit militibus fere propria victus ratio. Quod malum tribunos, centuriones, & ditio-rem quemque non fatigavit, non tam quod aliquid recentis vegetabilis, quamquam carioris, sibi comparare potuerint, quam quod noxiis illis cibis summotis, melioribus uterentur. Jam vero vastitatem paludum, quæ prope Temesvvarium sunt, num ad eum morbum nihil contulisse putandum est? Ego vero etiam multum adiecisse puto. Præfecti autem, & ab his longius removentur, & aeri non temere

fese

(a) *Hodendaasche Historie de door Salmon 7. deest sesde stukie pagina 869. &c.*

(b) *Ansons Voyage round the World. &c. pag. 143.*

sefe obbjiciunt, maximeque noctu. Otium etiam, in quod a summis laboribus milites hyeme deducuntur, non parum fecit od morbum suscitandum, præsertim cum hyems eo anno longior fuerit. Laboresque iterum, vere suscepti, videntur inter causas fuisse, quam obrem morbus cessaverit. Quamquam facile concedo, copiam verno tempore recentium vegetabilium, magnopere profuisse; ita tamen, ut sibi alii ex carne quoque recenti, teneraque, jusculis &c. auxilio sine vegetabilibus futuri fuissent. Nam quod recentibus istis præsentem morbum curari dicunt, id ita verum est, ut tamen nihilo magis illorum sententiam confirmet. Etenim lac quoque, & sine hoc ova forbilia, recentes, teneræque carnes, juscula &c. his satis auxilii afferunt. Et cum constat in abstinentia a recenti vegetabili eam valetudinem satis præcaveri, modo acrium durorumque illa genera ciborum vitentur, si quis hæc assumens, morbum sibi arcessit: is quo tandem, cumque modo sanetur, non valde ad propositum nostrum referre arbitror. Ut qui ex lactis potu in dejectionem incidit, quam suppressit vini austeri potus, is non ob abstinentiam a vino, sed ab usum lactis laborasse dicitur: ita non quod a recentibus vegetabilibus abstinerit, sed quod duros, crassos, & acres cibos assumserit, eum scorbuto occupatum fuisse, recte dicemus: qui restitui per cibos prioris generis potest. Quod si contendunt, quoniam recentibus vegetabilibus curari morbus potuit, vitari quoque eorum usu in casibus narratis, & in aliis potuisse, id ubi concessero, ipsi mihi concedant necesse est, vitari non minus potuisse, si pullorum cohortalium, vitulorum, aliorumque animalium recentes teneræque carnes ita præsto illis fuissent, ut falsis, ca-

leo

seo, leguminibus siccis, & hujusmodi rebus abstinere potuissent. Quamquam illud considerationem mereatur, varia esse scorbuti genera, ut eadem cibi ratione non omnia præcaveri possint. Neque ignoro etiam vegetabilium plures species esse variis istius morbi speciebus accommodatas. Sed cum affirmant, morbum oriri ex abstinence a recentibus vegetabilibus, non vident, qui corpore debili, stomachoque languente, in otio, & quiete olera quædam, & fructus horarios continenter assumpserit, quorum indoles acescens, aut acida sit, eum acida acrimonia laboraturum, ex qua ad acidum scorbutum aditus patet. Certumque est, acidum hujus morbi genus, gigni, nisi a vegetabilibus ingestis, non posse: lacte tantum ex omnibus animalium partibus aliquid ad id conferente. Neque diffiteor, acidum scorbutum fere semper ex siccis leguminibus, farinosis, non fermentatis, generisque durioris, vinis dulcibus, crassisque cerevisiis, lacte ebutyrato acido ortum trahere, tamen ipsa interdum recentia vegetabilia, quæ aut acida sunt, aut in acidam naturam vergunt, multum quoque conferre possunt, ac saltem morbum fovere. Carnes autem quoniam in alcalinam putredinem sponte vergunt, in illo, qui iis etiam optimis, & recentibus sic vescatur, ut diutius recentibus, acescentibusque vegetabilibus cavere velit, scorbutum utique concitabunt, si corpus calidum, & siccum, vel calidum, & humidum ad illam acrimoniæ speciem inclinat, magisque, si aliæ quoque causæ accedant. Quod periculum eo gravius, & citius instat, quo magis carnes, quæ assumuntur, ad alcalinam vergunt naturam, cujusmodi sunt quorundam animalium, quæ insectis, aliisque animalibus vescuntur,

ut pi-

ut pisces præsertim majores, qui etiam virosiores sunt, aves quædam imprimisque aquatiles, quæ pisces devorant, magis etiam assæ, quam elixæ carnes ad alcali accedunt, tum quæ sale non bene conditæ diu servantur, maxime sub calidiori Cælo: eæ quoque, quæ quamquam recentes, non prius in cibum adhibentur, quam leviora putredinis exhibeant indicia, quæ cum ita sapidiores fiant, tales a quibusdam gentibus expetuntur. Ac si cum his carnibus etiam quædam vegetabilium genera assumantur, quæ alcaliscentia nominantur, adeo non vitabitur morbus, ut etiam incitetur. Interea manifestum est, per acescentia vegetabilia illum præcaveri potuisse, eidemque curationem maxime per illa adhiberi oportere. Itaque ut omnia paucis complectar, scorbutum putto interdum longam a recentibus vegetabilibus abstinentiam sequi, & hanc causam propriam habere. Non quod vegetabilium defectus morbum faciat, cum sit privatio, ut dixi, quæ nihil præstare potest, sed quod corpus ob eum defectum ex aliis ciborum generibus in se tales humores conficiat, quibus quædam hujus morbi species oriuntur. Sæpius tamen in eadem abstinentia, non ex hac causa morbus fit, sed ex eo cibi genere, quod fere necessitate aliqua assumitur, quodque non quod non est vegetabile, eam noxam affert, sed quod crassum, durum, acre, ineptumque est. In quo casu apparet etiam sine vegetabilibus morbum per cibos melioris alimenti vitari posse. Quin etiam illud scorbuti genus, quod acidum nominare proposui ex usu recentium vegetabilium, quæ acida sint, vel acescentia si non inducitur, certe fovetur: adeo scorbuti causa non semper posita est in abstinentia ab iisdem. Nec quicquam
 esset

esset iniquius in casibus quos supra retuli, quam considerare unam causam, cæteras negligere, præsertim quia sæpe sine illa hic morbus oritur. Ex his intelligi potest, acescentia vegetabilia, vel acida, vel proxima, ut talia fermentatione fiant, interdum scorbutum facere, ubi in corpus incidunt, quod ea commutare suis viribus non potest. Ad hoc genus maxime pertinent legumina, & semina farinosa, ex quibus pulvres, pastæ, placentæque fiunt, quæ ubi a languente stomacho non subiguntur humido tepore fortæ, acidam acrimoniam suscipiunt, magisque, si antea earum crassities fermentatione non est aliquantum attenuata. De pane secalino, etsi fermentato notum est, si a debili homine assumitur, quanta illum stomachi molestia cum acidis ructibus afficiat. Idem de leguminibus, faba, piso, cicere, lenticula &c. dicendum est. Lac quoque, quod adhuc plurimum de natura vegetabilium retinet, huc referre oportet. Id enim si certo caloris gradu, quem digestionem vocant, fovetur acidum fit. Quod in iis contingit, qui ubi lac assumpserunt, pondus in stomacho sentiunt, & acidum eructant. Lactis vero noxa major, & evidentior est, ubi quis eo jam ebutyrato, acidoque utitur. In primis autem ex vegetabilibus quædam acido-austera, ut mespila, pomaque omnia acerba, in causam scorbuti veniunt. Quæ cum ita sint, plura ciborum genera ad varias istius morbi species conferre manifestum est. Sed alia sunt, quæ fere omnibus, alia quæ solum quibusdam nocent. Nam sal-sarum carniùm, caseique assiduus usus quemque in eum morbum trahere potest, recentium vero carniùm alios potest, alios non potest: quarum ideo rerum non tam usus improbatur, quam modus,

delectusque requiritur, maxime cum quæ aliis noxia, ea aliis salutaria sint. Ut qui in scorbutum pronus, stomacho, totoque corpore debili, in otio, & longo somno, atque in aere humido, frigidoque, acetariis, subacidis fructibus, seminibus farinosis, & lacte, vel sponte, vel necessitate aliqua utitur, ei morbus per hæc infertur, quæ illum ab alio prohibuissent, qui corpore valido in laboribus, aereque sicco, & calido, carnibus aromatibusque immodice usus, in eum delapsus est. Restat ut de fame dicam, quæ propter annonæ caritatem interdum contingit, multosque in scorbutum compellit. Quod eo libentius faciam, quia video ab aliis id fere præteriri. Igitur in ejusmodi casu duæ res sunt, quæ ad morbum istum faciunt. Altera est ipsa inedia, altera inutilium ciborum usus, qui eam sequitur necessario. Et inedia quidem, quæ est ciborum defectus, per se nihil potest efficere, ut de abstinentia a recentibus vegetabilibus proposui, sed effectum corporis viventis, seipsum destruentis, ubi idemdem cibo non alitur, ad inediam referunt. Quam summa acritas humorum, cum vasorum consumptione, postea putrefactio subsequitur; hæcque citius oriuntur, quo major est ciborum defectus, magisque, si non solum a cibo, sed a portione quoque abstinentia est. Quo in casu mors celeriter supervenit. Sed qui fame torquentur, inutiles cibos assumunt, ut molestia liberentur, vitam interea sustineant de duris, ligneisque radicibus, corio madefacto, aliisque ejusmodi constat in obsessis urbibus multis pro cibo fuisse. Ex quibus nihil blandi, nihil idonei succi parari potest, sed crasum ineptumque est quidquid inde conficitur. Ut ideo majoris, vel minoris inedia

diæ effectibus, earum rerum assumptarum effectus in productionem scorbuti associantur, hujus rei exempla proferri possunt, & obsessarum Urbium, in quibus hæc scorbuti sævientis fuisse causa videtur, & illud Dodonæi, (a) qui, orta fame, in Brabantia anno 1556. cum morbum semet extulisse prodidit, ob usum corrupti fecalis ex Borussia advecti, & alia non pauca: sed ero contentus uno, quod & apud nos fuit, & recenti memoria, de quo me certiore fecit Leonardus Targa, olim discipulus meus, nunc Professor. summi studii, optimi ingenii, plenæ doctrinæ, ac omnis diligentia in observando. Is enim anno hujus sæculi quinquagesimo secundo, rusticos permultos affectos scorbuto vidit Coloniolæ, Latiis, Latiorum cellulis, ac Tremniaci, Oppidis in agro Veronensi, aliis decem, aliis pluribus lapidibus ab Urbe sub Alpibus inter Orientem, & Septentrionem.... Loca illa salubria a paludibus diffita, tenui, puroque cælo gaudent. Cum autem summa fuerit sub finem superioris, & initio illius anni annonæ caritas, plures ex rusticis misero cibo miseriores vitam traxerunt. Nam raro polenta ex farina frumenti Turcici, eaque sine sale, iis pro cibo erat: sed interdum paucis leguminibus, sæpius duris herbarum radicibus, & grossis, ubi supeditassent, in aqua coctis, inutilibusque, & inasuetis ejusmodi cibis sustentabantur, atque etiam integros dies sine ullo cibo misere conterebant. Hyeme igitur, ac vere anni illius, morbus ortus est, ex

I 2 quo

(a) *Exempl. medic. observat. cap. 33. d. Scorb.*

quo lassitudo, & membrorum, quasi ex labore, fatigatio, maculæque varii coloris in summa cute orientantur; os & spiritus male olebat, gingivæ tumidæ, cruentæ, exesæ, marcescentes erant, dentes lababant, & alicui excidebant interdum omnes, quoque saliva acris effluebat. Genua cruraque vago dolore torquebantur, cum quodam torpore: post quem levior fiebat nervorum resolutio. Interdum autem is dolor maxime urgebat, vel ubi pedes terræ insistebant, non si se lecto æger continebat, vel ubi crura extendebantur: interdum hæc membra ita rigida erant, ut complicari non possent. Inter hæc, arteriarum pulsus exigui imbecillesque erant. Ac multo plures fœminas, quam viros, laborasse inventum est. Æstate vero, cum messis abundantia famem, atque inopiam pepulisset, malum cessavit sic, ut plerique etiam sine medicamentis sanati sint.

C A P U T O C T A V U M.

De potione Scorbuti causa.

EX potionibus autem aqua ad scorbutum confert ea, quæ in navigatione sub cælo calidiori corrumpitur, & putrescit, qua tamen uti nautæ coguntur. Cujus putridæ particulæ inter corporis humores receptæ illos in similem corruptionem deducunt. De aquis vero palustribus, & maritimis, quæ in longa tempestate, aut in alicujus civitatis obsidione, aut alia quacumque necessitate bibuntur, quam variis principiis aptis ad scorbutum gignendum refertæ sint, supradictum est. Quæ si vaporibus suis hunc morbum faciunt, quantum magis in potum assumptæ, faciant necesse est? Itaque ex his altera quoque ratio habetur, quamobrem in longis navigationibus, diurnisque obsidionibus interdum scorbutus oriatur, & permultos occupet, fereque egentiores: ut vis abstinentiæ a recentibus vegetabilibus, ideo quoque minus accusari debeat. Vinum autem in universum omne, quod immodice bibitur, ob vim qua pollet, corporis liquida coagulandi, huc refertur. Qualitate vero imprimis ad scorbutum facit, quod crassum minusque fermentatum est, quo spectat etiam dulce, itemque crassæ, & non satis fermentatæ cerevisiæ. Etenim non solum crassitie, quod crassos, viscidofque humores ex his sibi corpus conficiat, sed etiam acrimonia nocent, quod acore suscepto, eum humoribus communicent. Is autem acor cum omnibus cerevisiis facile supervenit, in cujus præservatione iisdem amaras herbas adjiciunt, tum iis præcipue, in quibus

non

non fuit perfecta fermentatio. Deinde id quoque vini genus, quod acidi multum habet, & tartaro, ut vocant, abundat, inter morbi istius causas ponitur, quod magnam afferat humoribus acritatem. Ac jampridem observarunt, hujusmodi vinum tales utique morbos facere, in quibus acritas præcipue urgeat. Quæ autem de inedia superiori capite dicta sunt, ea ad potionis quoque defectum pertinent. Sive enim, meliori potione deficiente, palustris, vel marina, vel alia aqua jam putrefacta bibatur, in hoc quæ pericula sint, modo exposui: sive illa respuatur, sitisque toleretur, non minora mala subsequuntur. Nam ut habet Syvietenius. *Ex siti pessima dispositio humorum nascitur, dum nec satis diluitur crassum, nec sudori, & urina subministratur vehiculum sufficiens, ut per has vias acria de sanguine elui possint.* Hoc malum majus fit sub cælo calidiori, cum, & plus tenuissimi liquidi e corpore expiret, & citius in putredinem humores vergant: ut in nautis contingit, quibus aqua sub Æquatore corrumpitur, sitimque pluribus diebus ferre cogitur quicumque ab ea putrescente refugit. Ergo etiam inediæ effectus peiores esse dixi, ubi cum cibus potio quoque deficit. Famisque facilius toleratur solius aquæ potione. Jam vero inter scorbuti causas coffeæ potio, si immodica est, referri debet, quod jampridem feci in eo libro, quem scripsi de illius usu, abusuque, in quo plura, quæ ad hoc potionis genus pertinent, reperiri possunt. Hofmanus certe purpuream febrem, quam scorbuti sobolem vocavit, ex potionis istius nimio usu invaluisse contendit. (a) Ego cum quosdam, qui coffei copiose for-

buis-

(a) Cap. 3. de purpur. scorbi. sobol.

buisent, a cæteris autem rebus, quæ esse in causam scorbuti solent satis sibi temperassent, tamen in hunc morbum incidisse cognoverim, non potui portionem illam non accusare, quod alias laudatus Hofmanus fecit (b). Enim vero acri oleo empyreumatico, fixoque sale, ad alcalinam naturam accedente, cum illa refertissima sit, corporis humoribus acrimoniam ab eodem inferri manifestum est. Ejusmodi acrimoniam inde nasci Geoffrojus quoque vidit. (c) Neque dubitandum quin ex hac scorbutus oriri possit. Quin etiam cum hypocondriacam affectionem abusu coffeee induci idem auctor prodiderit, quod quotidiana experientia testatur, alia via aperta est, per quam ad scorbutum brevi venit. Hypocondriacam enim affectionem sæpe in hunc morbum migrare certum est, quod in sequentibus proponam. Quamquam non ignoro, quid contra opinionem hanc a nonnullis dici possit, quibus etiam, ut opinor, in eodem libello satisfactum est. Dicunt enim Orientis populos, ut Turcas, scorbuto minime affici, cum toto die coffeee sorbillent. His ego respondere possem, me ea tradere, quæ & apud nos ipse viderim, & apud alias gentes contingere alii, iique graves auctores scripserint, nec mihi quærendum esse, Turcæ, gentesque illæ, quæ potione ista adeo liberaliter utuntur, quid ex ea mali accipiant, præsertim quia in morbos earum gentium inquirere mihi ipsi non liceat. Sed tamen subjiciam
 scor-

(b) *Idem cap. 1. d. resol. nerv. observat. 5. Epicr. 7.*

(c) *T. 1. mater. med. p. 2. d. veget. exopt.*

scorbutum apud illas non inveniri, id me neque credere, neque causam esse, quamobrem credam. Neque enim idoneos Auctores, quantum novi habemus, qui cum iis in regionibus medicinam fecerint, illud affirmat: neque Bachstronium, aut Cochium puto sine luculenta ratione scripsisse *ubique terrarum, & locorum* morbum istum inveniri. Quod si qua pridem litteris mandata sunt, quæ ad id aliquo modo pertinere videantur, ea faciant potius, ut suspicemur non insuetum illis regionibus scorbutum esse. De qua re postea videbo. Quod si mitiorem eum, & infrequentiore illic existere contendunt, etiam cogitent, alias causas deesse, quæ morbum concitare solent. Maximeque illud considerandum est, Turcas & Religione a vino prohiberi, ideoque plerisque ex iis nihil ejus aut modice bibere (nisi quod nostra ætate multum eos ab abstinentia ista recessisse fertur,) & minus carnibus, maxime falsis, magis oleibus, pomis, lacte uti. Quæ victus ratio non solum noxis copiosæ coffee potionis occurrit, sed etiam a scorbutu eos aliquanto magis tuetur.

C A P U T N O N U M.

De quiete, & otio Scorbuti causa.

AT quies & otium quantam vim habeant ad scorbutum gignendum, multis observationibus compertum est. Nam etiam iis in locis, in quibus maxime frequens is morbus est, tamen illos maxime adoritur, qui artes profitentur, quæ toto die quietem præstant, ut sartores, textores, &c. Nautæque satis sunt a morbo isto immunes, dum tempestas eorum labores requirit, non item ubi otium secundum mare concedit. Ob hoc labores etiam supervacuos periti navarchi illis præcipiunt, ut periculum, quantum possint, effugiant. Præterea in quibusdam morbis longis, ubi ægri se lecto diu continent, non raro illos scorbutus invadit: non quod morbum illorum vis sit in ejus causa, sed quod exercitationem, laboremque impediendo, quietem, & otium in causam deducat. Casus cujusdam senis id ostendit, ut alii plures, qui sunt apud Auctores. Sed malo novum proferre, quem nuper vidit, & mihi perscripsit prælaudatus Leonardus Targa. Seni igitur sanissimo, cum cecidisset, dextri femoris ossis cervix fracta est, osque latum in partem interiorem, quod ex signis colligi potuit; statimque dolor ortus est in eadem parte, ut ne medici quidem tactum tolerare mollissimus homo posset. Itaque sine auxilio decem mensibus se lecto ita continuit, ut læsum latus nec movere ausus, nec tangi passus sit. Inter hæc optimis, satisque copiosis cibis al batur. At quinto jam mense maculæ in summa cute, oris fœtor, gingivarum putredo, &

vagi artuum dolores cœperunt ; quæ omnia , non adhibita curatione, tempore aucta sunt , hisque alia scorbuto mala accesserunt sic, ut ad decimum mensem putridissima febris cum alvi fluxu hominem sustulerit. Accedit locuples argumentum ex iis, quæ vir clarissimus Gallius Bononiensis ad me scripsit literis: inter illos, quos scorbuto obnoxios significavit, eos promptius graviusque affectos esse, qui otio fuerint addictiores, quique maximam diei partem in lecto, vestibus intotum veluti abditi, jacuerint. Addamus hoc quoque ex iis, qui in extremis Septentrionis oris hybernarunt, alios ad ignem totis diebus sedentes postea rigidis articulis sic, ut ex lecto surgere non potuerint, ex scorbuto periisse, alios venatione evasisse non solum usu recentis carnis, sed ipsa exercitatione, & labore. Ergo etiam scorbuti, qui milites illos in hyberna ad Temesvvarium deductos infestavit, causa esse, ut dixi, infuetum otium potuit, cum aliis causis conjunctum. Neque evidentem aliam rationem reperit, quem modo nominavi, Leonardus Targa, quamobrem multo plures fœminæ, quam viri, hoc morbo laboraverint in eo casu, quem supra exposui, nisi quod hi exercitationem aliquam haberent, illæ intra domum conquiescerent. Effectus autem nimix quietis, & otii sunt imprimis imminuta humorum velocitas, majorque eorum concretio, & crassities (a). Cessante enim musculorum actione, qua illi per venas fortius propelluntur, illorumque particulæ dissolvuntur, conterunturque, hæc
ipsa

(a) Boerhaav. *Instit. med.* §. 769.

ipsa concretio, crassitiesque fit, ex qua cruditas (b) lentor, & stagnatio oritur, tum acritas, & putredo subsequitur. Et quamquam putredo tardius ex nimia quiete gignatur, quam ex nimia exercitatione; tamen certum est, corporis humores, & nimis motos, & nimis stagnantes, putredinem contrahere. Hæc juvatur calida corporis natura, aere calido, ciboque alcaliscentis ingenii. Contra, eam retardat corpus frigidum, frigidus aer, magisque, si siccus est, cibus acidus, aut acido propior. Ex qua diversitate corporis, & cibi, oritur etiam diversa acritatis species sic, ut in priori casu hæc ad alcalinam naturam, in altero ad acidam accedat. Sed hæc alio loco exequar. Quæ de nimia quiete dicta sunt, dici etiam de somno nimis longo possunt. Nam in somno quies est eo major, qua magis somnus placidus profundusque est. Ita humorum tarditas, crassities, (c) stagnatio, acritas eodem modo oritur. Sed præterea considerandum est, post longum somnum caput gravari, & sensus, motusque voluntarios languescere, (d) ut appareat, minui fluxum spirituum animalium in nervos. Ex quo efficitur vim vasorum in humores contentos minorem esse, ideoque proposita mala ob hanc causam graviora fieri. Atque vitalem quoque motum in somno imminui diligentiori observatione comprobatum est (e). Ex quibus disci potest, somni nimis longi effectus,

K 2 & a

(b) *De Gorter. medic. system. §. 246.*

(c) *De Gorter d. minut. perspirat. cap. 21. n. 22.*

(d) *Idem ibid. aphor. 357.*

(e) *Idem exercit. med. 2. de somn. & vigil.*

& a quiete, quæ in eo est, & a languidiori vi motus vitalis, repeti debere. Quidam etiam nimios labores, exercitationesque ad scorbutum conferre existimant; in quibus tamen si qua est, longe remissior, quam in otio, & quiete, vim esse fatendum est: utut spirituum animalium consumptione, tenuiorum liquidorum expulsionem, omniumque corporis humorum valida, assiduaque attritione, crassitiem, acritatemque concitare possint: & præsertim, ut notat Hofmanus, lædant, si secundum cibum instituantur. Eademque ferme ratione nimix vigilix, lucubrationesque nocere possunt.

C A P U T D E C I M U M .

De animi pathematibus scorbuti causa.

EX animi affectibus, ut alii quoque interdum ad id faciunt, maxime tamen tristitia, & timor inter causam scorbuti poni ab omnibus solent. De his igitur dicendum est. Ac tristitia quidem, qua, ut a medicis accipitur, varii, & multiplices affectus continentur, angor, luctus, mœror, sollicitudo &c. Tristitia inquam est ægritudo ex opinione mali præsentis: opinionem impendentis mali vocant timorem. Sed tristitia, & timor, in causam scorbuti fere veniunt, ubi longo tempore persistunt, ut de melancholia ab Hippocrate primum, deinde a Celso proditum est: at si longa tristitia, cum longo timore, & vigilia est, atræbilis morbus subest. Tristitiæ autem, & timoris effectus sunt fere iidem

dem . Nam subita , gravisque tristitia , alia , atque alia mala inducit , itemque terror , qui est metus prima , & maxima species . Sed hoc loco de longa tristitia , quæ ideo lenior est , & longo timore , fermo est , eorumque similes effectus considerandi sunt : qui etiam externis signis deprehendi possunt , pallore , horrore , frigore , arteriarum pulsu exiguo , imbecillo , tardo , raroque . Ex quibus apparet , in tristitia , & timore vitales motus languescere . Hinc solidorum inertia , & humorum visciditas , (a) eorumque cruditas , & corruptio , ipsaque cachexia fit Perspirationem quoque istæ animi perturbationes imminuunt , ut docuit Sanctorius : *mærore , & timore perspirat levius : ponderosius vero relinquitur . Et postea inestitia , & timor impediunt perspirationem crassiorum excrementorum perspirabilium .* Quæ a Clarissimo Gortero probantur , *mærentes , timentes , ac tristes valde diminutam habent perspirationem .* Sed Sanctorii monita non eo solum spectant , ut perspirationis imminutionem , sed eo quoque , ut qualitatem ostendant . Leviori namque parte expirante , gravior , crassiorque relinquitur . Oportet autem animadvertere , me non eam hic accusare perspirationis imminutionem , quæ visciditatis , cruditatisque humorum , firmarumque partium inertiae post longas istas animi ægritudines effectus est , sed etiam quæ protinus in his ægritudinibus fit : quæ ipsa est causa accedens , quæ mobrem , & visciditas illa , & cætera oriuntur . Atque hæc quidem ratione tristitia , ac timor facere

scor-

(a) *Idem aphor. 458.*

scorbutum potest. Sæpe autem morbus is non pro-
 tinus ab iis causis fit, sed intercedente melancholia,
 ex qua scorbutum gigni in sequentibus proponam.
 Nam ex ejusmodi animi affectibus melancholiam na-
 fci, vel ille, quem supra descripsi, Hippocratis apho-
 rismus a Celso receptus, docere potest. Nec cui-
 dam dubitationi locus est, num mœstitiam scorbuti
 immediatam causam esse Eugalenus loco illo conce-
 perit, quo loco scripsit sic: *interna hujus morbi cau-
 sa, melancholici humoris exuberantia censetur.* Quasi signi-
 ficare voluerit, ex mœstitia melancholiam, ex hac
 scorbutum fieri. Interea observationibus cognitum
 est, timorem, tristitiamque esse scorbuti causam si-
 ne interventu melancholiæ. Ipseque Eugalenus istius
 causæ vim magni fecit, anteaque suam mentem pro-
 posuerat. (a) *Quos cum crassiore victus ratione diu-
 turnior mœstitia exercuit, de his agrotantibus constanter
 semper predicere ausus fui, eos a scorbuto morbo, vel
 aliis permixto teneri. Cum enim dixit a scorbuto mor-
 bo vel aliis permixto, satis ostendit, tristitiam scorbu-
 rum inducere etiam sine societate melancholiæ, aut
 alterius morbi. Sed evidentius alio loco: quos hac af-
 fectione laborasse novi, omnibus fere vel post crassum, &
 melancholicum victum, vel post diuturniores tristias adve-
 nisse eam novi.*

Finis Libri Primi.

LI-

(a) *De Scorb. pag. 6.*

positæ sunt in superiori libro, atque earum quoque effectus explicavi breviter: neque enim in re manifesta, & trita tot medicorum scriptis, opus erat longa oratione. Tamen clare, & aperte constat, omnem earum vim eo vergere, ut sanguini crassitiem, & acritatem inferat, sive aera, sive cibos, sive potiones, sive quietem, & otium consideremus, sive animi perturbationes, sive morbos, quarum rerum culpa oriri hoc genus valetudis consuevit. Quia vero ex iis quædam non possunt, nisi longo tempore, crassitiem illam, acrimoniamque gignere, ideo fit, ut postea fere tarde morbus succedat. At quarum effectus prompti sunt, eę celeriter in eum morbum homines præcipitant, ut in nautis facili observatione deprehenditur. Qui, ubi falsis carnibus aliquot dies usi sunt, sæpe scorbutici protinus fiunt, quamquam antea satis sani fuerint, ut ideo eos cibos maximam fuisse morbi causam negari non possit. Sed quid mali tandem hujusmodi cibi intra corpus præstant? nempe, ut ex crassiori chylo, eodemque acriori, humores neque tenues satis, neque blandi, viribus ipsius corporis, conficiantur. Quæ res serio attendenti patet quam evidentissime. Effectus quoque hujus morbi, ipsius naturam demonstrant. Quorum explicatio quidem, non est hujus loci. Sed tamen multos ob crassitiem humorum fieri perspicuum est, ut obstructions vasorum, totque tumorum genera, quæ in visceribus, & in externis partibus sæpenumero oriuntur, quorum aliqua non modo dura, & diuturna, sed etiam plane scirrhusa existunt. Suntque alii effectus, qui crassitiem denuntiant, ut membrorum torpor, & quasi ex labore fatigatio, crurum imbecillitas: sed omnes recensere

fere longum est, & minime necessarium, cum sanguis his ægris, incisa vena, missus id ostendat, qui ater, crassusque fibrosa parte plerumque est, (a) & serosa quoque aliquid crassi habet. Quin etiam totum serum concrevisse Svvietenius interdum observavit. (b) Aquosa autem, tenuique parte manifestam ille acritatem præferet. Atque summi dolores cum sensu rodentium, qui modo has, modo illas partes occupant, quid aliud indicant, nisi magnam acrimoniam? Præterea tot, tamque varia irritamenta, prurigo, stranguria, diarrhœa, dysenteria, tenesmus, quæ mala in scorbuto frequentia sunt, idem significant, non minus, quam sapor salis, aut acidus, qui in saliva frequens est, imprimisque cutis erosiones, & ulcera etiam partium internarum, oris præcipue, & gingivarum. Verum curatio, quæ huic morbo adhibetur, omnem dubitationem tollit. Eo enim spectat, ut & crassitiei, & acritati medeatur. Quod apparet ex eo, quod plantæ omnes, quas antiscorbuticas nominarunt, fere vim obtinent salinam, incidentem, attenuantem, aliæ minorem, aliæ majorem, quarum delectus habetur pro vario crassitiei gradu. Simul, quia varia sunt in variis plantis nativi salis genera, ex iisque tales deliguntur, quæ acrimoniam habent ei contrariam, quæ morbum facit: id quoque præstant, ut lædentem acrimoniam invertant, & temperent. Illud tenendum est, cum acritas leniri deluique obvolventibus,

L dum

(a) Boerhav. loc. supracit. n. 3.

(b) VVasviet. ibid. pag. 299.

demulcentibus, atque humoris copia possit, vix tamen ullum satis memorabile beneficium ægris accessurum, nisi remedia data sint: quæ crassitiam attenuent. Quod magis perspicuum erit, cum morbi hujus curationem exposuero. Interea certum est, consideratis quoque medicamentis, quæ maxime prodesse consueverunt, ex crassitie, atque ex acritate humorum scorbutum magna ex parte constitui. At solidarum partium debilitas, quam præterea adesse ex Syvietenio proposui, quamquam & ex iis, quæ dicta sunt, tamquam causis comprobari possit, (neque enim, nisi humores apti sint, solida recte refici possunt) & ex morbi curatione, quia cæteris remediis roborantia addere opus est: tamen ad hæc argumenta non est confugiendum, quando res ipso sensuum testimonio confirmatur. Nam scorbuticorum gingivas, quamvis levissimo tactu lædi, sanguinemque effluere videmus. Tum sanguinis profusiones ex variis partibus, & maculæ etiam latiores, sanguisque effusus, & concretus inter musculorum fibras, hæc, inquam, omnia, ut acrimoniam vasa erodentem ostendant, non minus tamen debilitatem vasorum indicant, quæ fluentium liquidorum viribus parum resistunt, & facile dirumpuntur. Notumque est, vel ipsa recenti Syvietenii observatione carpum, si quis scorbutico aliquanto strictius ad pulsus explorationem comprehenderit, non multo post exhibere digitorum vestigia, tamquam ex sugillatione. Atque crassities quidem posita est in ea præcipue sanguinis parte, quam fibrosam vocant, sive ex tenuissimis filamentis, quæ sanguini insint, illa concreseat, sive, quod vero propius videtur, ex ipsis globulis inter se junctis certa cohesionis

tionis ratione. Sæpe tamen serosæ quoque parti supernatat mucus quidam ex flavo viridis. Hæc crassities ex eo oriri videtur, quod & assumptorum ciborum, & assumentis corporis vitio crassior chylus conficiatur, isque postea in sanguinem perductus, non satis elaboretur propter propriam resistantiam, & defectum languentium vasorum: ut ideo ejus particulae non condensentur ex compressione, neque ex volutatione efformentur eum in modum, qui ad optimam sanguinis constitutionem requiritur. Nam nisi chyli moleculæ per totum corpus, maximeque per pulmones, per minima vascula propulsæ, necessariis canalium viribus, & rotatione inter sanguinis particulas modificentur, magnitudinemque, pondus, levorem, & figuram acquirant maxime aptam; sequitur ut crassior, lentiorque sanguis existat, eaque, de qua loquimur, crassities nascatur: quæ ab altera crassitie distinguenda est, quæ phlogistica dici solet: cujus causa quoque diversa, imo contraria est, videlicet validæ corporis vires, humorumque circumductio expedita, & fortis, ex quibus cita fit alimentorum in corporis naturam commutatio. Nam concrescibilitas illa, seu, ut vocant, plastica vis plerorumque humorum animalium, quæ in sero, & in ovi albo per ignem fit, manifeste oritur ex propria ipsius corporis efficacia. Nec enim in aliis humoribus cernitur, præter eos, qui ad animalia pertinent. Quare etiam lactis proprietatem illam, quæ ab acidis coagulatur, suspicatur clarissimus Hallerius ex lymphâ animali oriri, lacti commixta: ea nempe lactis parte, quæ mucilaginosâ est, & ab aqua, terra, oleo, sale, diversa. Itaque differentia est magna has inter crassities species. Nam bene confectus sanguis, rotun-

das, leves, densas habet particulas, in quibus nisus est ad mutuam cohæsiõnem, isque, si modum excedit, phlogisticam crassitiem constituit, Porro videmus, arteriosum sanguinem, qui & fluidior venoso, & vividioris coloris est, facilius tenaciusque concrecere. Ideoque & major fluiditas, & major crescendi vis, in eodem sanguine simul locum habent. Ex quo intelligitur unius effectus, causam alterius causæ non esse contrariam. Cumque pulmo quem a dextro corde atrum, viscidum, crassumque accepit sanguinem, eum sinistro cordi, coccineum, fluidum, solutumque reddat, in quo tamen major, quam in illo, promptiorque vis est cohærendi; id referendum compressioni videtur, & cuidam veluti triturationi, quam pulmo in sanguinem exercet. Attritæ igitur particulæ, leves, rotundæ, sed simul densiores, compactioresque fiunt, ut ex ratione luminis apparet, quam vena Pulmonalis ad arteriam habet, & sinistrae cordis cavitates ad dexteras. Hujusmodi actio, si vehementius perficitur, concrecendi vim in sanguine simul auget, jamque phlogistica crassities existit. Contra crassities ea, quæ in scorbuto est, ex iis particulis fit, quæ neque leves, neque globosæ factis, sed asperæ, & angulosæ sunt ob illam causam, quod vires corporis, per quas chylum elaborari, & in bonum sanguinem verti oportuisset, muneri suo pares non sunt. Ex quo fit, ut pluribus contactibus adhærentes, eadem sensim majori copia in sanguine colligantur, huncque crassum efficiant. Acrimoniam autem, tenuis præcipue, & aquea ejus pars habet, in qua sales tabescere, & liquari notum est, sive acidi, sive alcalini, sive neutri sint sive fixi, sive volatiles. Et quoniam tenuis illa pars non pura aqua est, sed

mixta

mixta cum glutinosis, blandissimisque particulis, ex quibus fere materia nutritionis est, quæque, aqua per vapores sublata, in certo caloris gradu concrefcunt, non multo majori quam centum graduum, (a) eandem partem paulatim, vel tenuiorem in scorbuto fieri observationibus compertum est, neque certe fieri potest, quin glutinosæ illæ partes, tot salium cuspidibus percussæ, penetrentur, scindantur, & in alias, atque alias minores particulas dividantur, pereatque hoc modo blandissima illa tenacitas, limphaque tenuis magis magisque fiat. Atque in aliis quoque morbis, prævalente salium copia, & vi, hujusmodi nimia limphæ tenuitas conspicitur. De variis autem acritatis speciebus dicam, neque multo post: sed antea nonnulla proponenda sunt, ac perpendenda ex iis, quæ ad crassitiem, & acritatem in universum pertinent. Primumque scire licet in aliis scorbuti speciebus majorem, in aliis minorem crassitiem esse, eandemque variare pro causarum varietate. Major itaque crassities ut plurimum in rancido est, & acido scorbuto, quam in muriatico, & alcalino, & major in illis ipsis, quo plures causæ concurrerint ad eam augendam, ut si cum cibis farinosis non fermentatis, leguminosis, vel pinguibus &c. summum otium, aer crassus, humidusque, & similia juncta fuerint. Ex quo perspicuum est in eodem quoque genere crassitiem magis accusandam esse, ubi morbi causæ ad eam gignendam magis idoneæ exstiterint: verbi causa major erit crassities

in aci-

(a) Boer. Chym. in anim. part. 2. process. 117.

in acido scorbuto ex leguminibus, farinosisque solis nato, quam si acetariorum quoque, & horariorum fructuum usus accesserit: itemque in rancido ex cafeo, larido, quam ex recentibus carnibus genito. Altera quoque consideratio necessaria est, non omnibus morbi temporibus eundem crassitie, & acrimoniae gradum, & proportionem adesse: fere autem fit, ut quo magis increfcit acrimonia, eo crassities minuatur. Quod eadem ratione contingit, qua glutinosæ lymphæ partes a salibus attenuari supradictum est. Idque etiam in phthificis, & melancolicis frequens est atrabilis in his, in illis puris acrimonia, humores tandem prorsus colliquari. Itaque videmus in scorbuto primis temporibus magis crassitiem, minus acrimoniam lædere. Deinde hæc in crescente, illam decrefcere sic, ut sæpe in ultimo morbi gradu humores omnes, suscepta quadam velut putrefactione, pessime resoluti sint. Quo spectant illorum observationes, qui sanguinem his ægris mittere aliqua necessitate coacti, tenue modo acreque velut serum repererunt, quod minime coiret. Ac solutum, & protinus male olentem cruorem inter signa putridi scorbuti ipse posui libro superiori. Sed hujusmodi colliquatio non obstat, quominus vere dicatur crassities in scorbuto peccare. Est enim colliquatio illa effectus morbi, & quædam successio, non causa, & initium. Atque hæc de crassitie, & acrimonia in genere. Nunc pauca de solidarum partium debilitate. Quæ quomodo fiat in hac valetudine, perspicuum est ex iis, quæ hæctenus de vitiata humorum natura dicta sunt. Demonstravit enim magnus Boerhaavius, nisi ea, quæ assumuntur in naturam liquidi vitalis sani assimilentur, fibrarum debilitatem oriri.

(a) Cum

(a) Cum enim nutritio ultima sit actionum, quæ in corpore animali perficiuntur, cujus necessitate aliæ quædam constitutæ sunt quasi gradus, per quos ad illam perveniri possit: materiaque, quæ in cibum assumitur, sensim ita præparetur, ut ea restituere possit, quæ vita assiduo tritu de solidis aufert; quid manifestius, apertiusque, quam, si per successivas illas actiones materia nutritionis apta non facta sit, hoc munus ab ea præstari non posset. Siquidem necesse est, talia reponi, qualia abrasa sunt. Quod ni fit, particulis detractis, contactibusque imminutis, fibræ in debilitatem veniunt. Fieri autem non posse, nisi omnes necessariæ præparationes accedant, id, ut dixi, manifestissimum est. Ac subtilius inquirendo, si illud attendimus, quod ex iisdem principiis deductum clarissimus Gorterius proposuit (b) inter causas debilitatis fibrarum deficientem esse tenacitatem ejus humoris, quo tenuissimæ fibrillæ inter se glutinantur, ex quo eum alii gluten appellarunt, intelligimus in scorbuto fere deficere necessariam istam tenacitatem, quæ oritur ex glutinosis illis, & concrescilibus lymphæ partibus, quas supra dixi a salium cuspidibus discindi, atquæ attenuari.

CA-

(a) *Aphor. d. cognosc. & curand. morb. §. 25.*

(b) *Libr. medic. system. titul. I.*

C A P U T S E C U N D U M :

*De natura acrimonia scorbutica
salina-muriatica.*

VENIO ad explicationem singularum scorbuti speciesum, & primum muriaticæ, cujus ratio quoque facilior est. In hac ea lædit acrimonia, quæ est ex sale maritimo, aut maritimo proximo, quo in ciborum conditionibus uti solemus. Nec enim multum refert maritimo aliæ gentes, an fontano sale utantur, an etiam gemmeo. Nam istæ salium species sunt inter se quam simillimæ. Qua ratione permotus Lemerius falsedinem maris ex venis salis gemmei oriri, & gemmeum, fontanum, maritimum salem unum prorsus, & eundem esse proposuit, varietasque, si qua est, ipsi videtur proficisci ex majori, vel minori terræ permixta copia. Acrimonia igitur muriatica ex hoc tantum sale inducitur, sic, ut quicumque eo in totum abstineat, muriatico numquam possit scorbuto laborare. Nam illa quidem exiguissima ejus portio, quam in vegetabilibus quoque reperiri nonnulli affirmarunt, pro nihilo est. Et qui alium salem invicem ejus ad cibos condiendos adhibeant, ut olim de quibusdam gentibus Galliæ Transalpinæ intus ad Rhenum M. Terentius Varro scripsit, (a) quæ salem nec fossitium, nec maritimum haberent, sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus falsis pro eo uterentur: igitur ejusmodi salem, aut similem e cineribus
edu-

(a) *De re rustic. lib. 7. c. 13.*

eductum adhibeant, qui falsedinem utcumque præ-
 præferat, ii si in scorbutum incidant, muriatici
 is generis non erit dicendus. Hujusmodi enim sa-
 lis natura maxime distat a natura maritimi salis.
 Is dicitur contra viventis corporis actionem diu per-
 sistere eam, qua, ea quæ assumuntur, in corporis
 ipsius naturam commutantur: ejusque particulas cu-
 bicam conservantes figuram, neque mutatas non solum
 in sanguine ope microscopii detexit vir solertissi-
 mus Levenoechius, verum etiam in humore cri-
 stallino. Ac Boerhavius quoque hanc maritimi sa-
 lis immutabilitatem comprobare non uno experi-
 mento tentavit. Nam in terra ex sanguinis de-
 stillatione superstita verum maritimum salem repe-
 rit (a), quem antea maritimo similem dixerat Boy-
 leus: itemque in urina, duodecima hora a cibo
 reddita, (b) quod Helmontii, & Tachenii observa-
 tionibus respondet. Quem salem fuisse maritimum,
 & sapor ejus docuit, & vis aurum solvendi, si
 cum aqua forti misceretur. Quin etiam idem lar-
 giori copia habetur ex illorum urina, qui libera-
 lius eo usi sunt, Boerhavo observante, & de his
 quidem fere inter omnes convenit. Quod autem
 Boerhavius proposuit in urina, aliquot mensium spa-
 tio putrefacta (nam in prælectionibus quidem spa-
 tium trium annorum notatum est, minime mu-
 tatum maritimum salem etiamnum fuisse) id po-
 stea aliorum observationibus non est ex toto com-
 pro-

(a) *loc. suprac. process. 119.*

(b) *Ibidem process. 92, & sequent.*

probatum . Certe vir experientissimus Pottius, putrefactione salem hunc utique mutari comperit, & experimentum protulit, in quo altera urinæ pars recens inspissatur, ut maritimi salis, quæ copia insit, sciri possit, altera putrefactioni per sat longum tempus committitur, in qua deinde invenire liceat, quam parum tunc de sale communi adhuc restet. (c)

Alias etiam observationes adjecit, quæ a clarissimo Carteusero ex eo prolatae sunt. Ego viro illi perito, atque, ut notum est, integerrimo, non possum non credere, præsertim cum fateatur, post diuturnam quoque putrefactionem, aliquam adhuc maritimi salis partem restare, qua fortasse Boerhavius deceptus est, non attendens, multo minorem esse, quam fuerit ante putrefactionem. Eademque ratio satis, opinor, illud ostendit, quod antea dictum est, maritimum salem diu resistere actionis corporis viventis, cum neque longa putrefactione totus immutetur, neque vires corporis cum viribus putrefactionis adeo validis comparandæ veniant. Quæ cum ita sint, qui necessitate aliqua, vel gentium more, vel alia de causa, falsas carnes, aut quo tandem cumque modo maritimum salem immodice assumunt, iis humores omnes illius particulis graviter inficiuntur, quæ indefinenter in corpus agunt, effectusque tales parere possunt, quales scorbuti proprios in priori libro exposui. Verum quoniam aliqua salis hujus pars cum urina exit, aliqua etiam cum bile fortasse separatur (si quidem in hujus

jus quoque analysi sal fixus repertus est, quem aliqui ad maritimum referre volunt:) bilis autem pars alvo dejicitur, brevi tempore humores videntur ab illo liberari posse, ut aliquis non protinus concipiat, quomodo tanta ejus copia colligatur, ut longum morbum faciat. Sed primum muriatica acrimonia celeriter nascitur, ut in nautis constat, quia ingestus sal cito lædit, difficulter vero subigi, aut expelli potest. Interea si copiose quidem, sed tamen brevi spatio, hic sal assumitur, & scorbutum facit, cito, integris adhuc corporis viribus, tollitur morbus abstinentia ab eodem, jusculis ex recenti carne insulsis, ovis sorbilibus, oleribus, fructibus horariis (a), ut de iis notum est, qui in orientales Indias navigantes, ubi hoc morbo correpti ad Promontorium bonæ spei appellunt, facile his ipsis auxiliis restituntur. Verum multæ sunt rationes, quamobrem interdum difficilior, & longior morbus succedat. Ante omnia, si salis maritimi abusus non adeo ingens, sed diuturnus est; ex quo duo mala contingunt: alterum, quod, acrimonia latenter subrepente, abusus salis non tollitur, & ubi illa paulatim sese manifestat, usus non intermittitur sic, ut quotidie aliqua salis pars in humores invehatur. Alterum malum est, quod corpus sensim vitiatur, roburque ejus infirmatur ita, ut deinde minus valeat ad particulas illas extricandas, secernendas, perque accommodatas vias expellendas. Ideo retineantur illæ necesse est, ac velut inhærescant sub humorum

M 2

cras-

(a) *VVasoviet. loc. supracit. pag. 287.*

crassitie . Nam in hac ipsa crassitie posita est altera ratio , quare humores maritimo sale infecti difficilius repurgantur , potiusque ejus particulæ magis , magisque irretiantur . Fit vero hæc crassities , & ut dixi , vitiato corpore , atque infirmato , & assumptis cibis iis , qui eam inducere consueverunt . Fere enim nimius sal per se non assumitur , sed cibi hoc nimium conditi , ut falsæ carnes , quæ sale ipso ita indurantur , ut neque recte concoqui possint , neque chylus in sanguinem deductus subigi , attenuari , apteque immutari . Quid enim aliud præcipuæ boni nautis , de quibus retuli in superiori libro , afferre labores credendum est , quos sine necessitate suscipiunt , aut suscipere coguntur , quam quod motu musculorum , auctoque sanguinis circuitu humores magis attriti , ab ea , quæ ex usu saliarum carniū , casei &c. oritur , crassitie vindicentur ? quæ remota , particulæ quoque salis facilius extricantur . Accedit illud quoque , quod maritimus sal cum humoribus animalibus fere arcte uniatur , ut Boerhavius adnotavit , observationemque attulit , qua constat , *laridum salsum muriaticam acrimoniam non deponere , etiamsi per pluries horas cum aqua coquatur* . Ex his intelligi potest , muriaticam acritatem , interdum facile elui , & inde natum scorbutum prompte curari ; interdum gravius insidere , maxime , ubi spatium accessit . Tum enim novæ res incidunt , quæ morbum pejorem faciunt , & corpus mutatur , atque disponitur ad scorbutum fovendum sic , ut quamvis acrimonia illa prope extincta sit , morbus tamen non cesset , sed salibus humorum propriis evecctis in aliam speciem transeat alcalinæ proximam . Quæ quidem mutatio utique contingit , quamquam maritimus

ritimus sal animalium partes a putredine, ideoque ab alcalina corruptione aliquo modo tueatur. Sed primum sal tanta copia non inest, ut putredinem arcere, novis, iisque validis causis accedentibus, possit. Ergo etiam urinam, quæ præ omnibus corporis humoribus videtur salibus plenior, tarde quidem in hac scorbuti specie putrescere, sed tamen putrescere dictum est, facilitatem maritimo sale retardante, mutationem omnino prohibere non valente. Deinde salis portio quædam excernitur, quædam fortasse immutatur, propter eas ipsas causas, quæ alcaliscentiam promovent. Equidem ista mutatio difficilis ne dicam, impossibilis a quibusdam habita est, & est sane non facilis. Sed non est improbabilis Viri Clarissimi Cartheuserii sententia, qui interdum illud aliqua ex parte fieri posse proposuit. Calor enim, & attritio, quem intra vasa sal ille patitur, idem proportionem efficere potest, quod coctio, & putrefactio. Causa vero, quæ muriatici scorbuti transitum in alcalinum juvat, non una est. Nam, & languens, tardusque humorum, vel plane impeditus motus id præstat; & multo magis concitator, validiorque eorum circuitus, multaque alia, quæ dilucidius proponam eo capite, quod erit de alcalino scorbuto.

C A P U T T E R T I U M .

De acidi scorbuti acrimonia.

AT de acida scorbuti specie obscurior est ratio, non tam ipsa re, quam veteribus, novisque scriptorum diffensionibus. Alii enim dixerunt, sanguinem plenum esse acidi, a quo actiones in corpore quædam perficiantur. Alii si quidem aliquid acidi in sanguine sit, voluerunt id præter naturam, idest, morbosum esse. Nonnullique extiterunt, qui concessere utique nonnihil acidi naturaliter in sanguine reperiri, sed obvoluti, & latentis sic, ut ejus ope actiones ullas perfici prorsus negaverint. Contra primos copiose, & vere dixit Boerhavius, ostenditque quanto in errore versarentur. Ipse sanguinem nihil acidi naturaliter habere docuit, idque chymicis experimentis comprobare annisus est: si quid ejus vero ex terra post sanguinis destillationem superstite educitur, id a maritimo sale esse. Quam doctrinam multi sequuti sunt, ab eaque non multum distantia antea proposuerat vir amplissimus Lancisius (a) At Hombergius, (b) & Lemerius productis contrariis experimentis insurrexerunt, salemque acidum destillatione ex sanguine ita prodiisse asseruerunt, ut nullo modo a sale marino esse potuerit. Propterea a nonnullis, ut dixi, acidum in sanguine non deesse proditum est

(a) *Ad Raimun. viens' dissert. 4.*(b) *Acad. des scienc. ann. 1712.*

est, sed mixtum cum aliis principiis, neque purum, ut ideo acidi proprias vires non exercent: idque esse ex reliquiis chyli ex acescentibus cibis confecti, & in naturam animale[m] nondum perducti. Quod de humoribus corporis humani indubium esse videtur per experimenta Boerhavi, qui neque in urina, (a) neque in sanguinis sero aliquid acidi manifesti invenit, neque (ad cætera animantia descendendo) in ovi albumine neque in ipso recenti bubulo lacte quod humor est animalis graminivori, multumque adhuc habens de cibi ingenio. Quod si naturam humani corporis, tum aliorum quoque animalium, in quibus experimenta capta sunt, bovis puta, ovis &c. considerare volumus, inveniemus eam hujusmodi esse, ut acidum mutet in sale[m] proprium, eumque proxime ad alcalinum deducat. Quæ res postea tractabitur, ubi ad alcalinam scorbuti speciem ventum erit. Hujusmodi vero mutatio incipit in ore, tum in stomacho, intestinis, venis lacteis, glandulis mesenterii, chyli receptaculo, ductuque thoracico augetur, tandem in venis, arteriisque paulatim perficitur. Ex quo apparere potest, cibos in chylum versos, ubi in sanguinem veniunt, nondum naturam corporis in totum assumpsisse, ideoque non parum adhuc pristinae naturæ retinere. Neque alia certe causa est, quamobrem lac bubulum, ex novo chylo recenter paratum, ex uberibus emunctum, atque in calido, puroque aere servatum cito acescit; sanguis, qui jam antea totus ex chylo factus, & paulatim congestus est, in eodem aere, &

quiete

(b) Operat. chymic. in animal. part. 2. process. 89. & sequens.

quiete brevi alcalinam indolem suscipit, & putrescit. Quin etiam lac ipsum si secretum est longe a cibo, viresque corporis diutius passum, aut si hæ validiores eo tempore fuerint propter exercitationes, aut febrem, vix amplius acescit, sed potius rancidum fit, & alcalescens. Ejus autem proclivitas in acorem, oritur ex assumptis vegetabilibus. Quod si tenero, & subacescente gramine animal non est passum, sed fæno, & plantis acribus, quas alcalescences vocant, etiam in lacte imminuitur, aut plane perit vis illa acescendi. Quamquam igitur chylus cum in sanguinem venit, multum de natura ciborum conservat: tamen etiam ubi ex acidis aut acescentibus cibis paratus est, nihil fere manifesti acidi naturaliter habere putant. Ubi vero languent vires, aut ex parte deficient, quæ pertinent ad mutationem ciborum, antequam vasa lactea ex illis factus chylus intret, hæc quoque mutatio minor est. Ex quo fit, ut quod acidi in cibis est, etiam in sanguinem ex parte invehi possit. Neque requirendum est, quomodo ab angustissimis lacteorum osculis acidæ, pungentes, irritantesque particule admittantur, & convulsa potius contractaque illas non excludant. Quod enim & factum est, & fit, necesse est, fieri posse. Factum vero esse, & idemtidem fieri, sudor, salivæque acida per hunc, aliosque morbos ostendit, ossa in Rachitide emollita, atræbilis acidissima species ex ruptis vasis effusa, aliaque plura. Inter hæc notum est etiam acriora quædam subire eadem vascula, ut olea quædam destillata, quæ fere excerendi vim habent, cum erodentia cum austero admodum sapore, ut sublimatus mercurius corrosivus. Tam illud evidentissimum est, acidi scorbuti materiam extrin-

extrinsecus corpori advenire perinde ac muriatici, hac differentia, quod corporis vires eam facilius superare, ac mutare possunt, & ubi non possunt, tum demum acidum præter naturam existere, & lædere. Primumque *totam*, ut habet Clariss. Syvietenius, *digestionis prius officinam* hoc acidum inquinat, & replet, postea in sanguinem confluit. Atque in stomacho quidem, & intestinis, quo minus illud, ut par est, subigatur, & mitescat, virium, quibus concoctio peragitur, quædam defectio in causa est. Quod nisi esset, acida assumpta ab omnibus mutarentur, cum certum sit, qui stomacho sunt valenti, ea mutare, qui imbecillo, non item. In sanguine vero duplex ratio est, & quod acidum minus mutatum accipit, quam naturaliter oportet, & quod totum corpus minus valet ad eam mutationem perficiendam. Nam integris adhuc ejus rebus, si sanguis acidum, nihil, aut parum immutatum, primæ digestionis vitio, accipiat, hujus mutationem in eo tardam, difficilemque futuram perspicuum est. Nunc vitiata prima digestionem fieri non potest, ut simul sanguinis, & reliquorum humorum naturalis constitutio, totiusque corporis habitus non vitietur. Quin etiam, quamvis in plurisque morborum generibus, maxime longorum, prima adversæ valetudinis origo a depravata ciborum concoctione repeti solet, stomachusque vel ab ipso Hippocrate accusetur, tamquam primaria causa, tamen solidorum, liquidorumque, quæ ad primam concoctionem pertinent, vitium primum a labefactato totius corporis robore, eversa que ab aliis quibusdam causis œconomia, interdum oriri manifestum est: prava quidem digestionem non minus mali corpori retribuente. Apparet igitur ad hoc, ut aci-

dum in sanguine superfit, alteram causam accedere: imminutionem actionis illius, qua chylus in optimum sanguinem convertitur. Acidi vero scorbuti materia sunt cibi, & potus ex vegetabilibus, quorum alii jam acidi, alii tales sunt, ut in stomachum recepti eadem de causa, quæ qui acidi sunt, non mutantur, ipsi acidi fiunt. Ad primum genus pertinent fructus horarii acidi, poma limonia, punica, quædam cerasorum species, ribesia &c. quædam herbæ, ut acetosarum species: potiones fermentatione paratæ, ut vina acidula, acetum, quo nonnulli large utuntur, & posca. Ad alterum genus referendi sunt fructus horarii dulces, uvæ, ficus, poma &c. legumina, pastæ non fermentatæ, aut si fermentatæ, tamen generis crassioris, tenaciorisque, ut panis fecalinus, fabaginus &c. Succum quidem plantarum, & fructuum, ut mustum, cerevisiæ, & vina non satis fermentata, mel, & quæ talia sunt. Hæc omnia ventriculo conclusa, ejusque humido calore fota, ubi necessariis viribus non concoquuntur, initia subeunt fermentationis, & in acidam pulvem vertuntur. Neque dissimulandum est, motu ventriculi, & vicinarum partium ingesta, prohiberi a fermentatione, quæ quietem desiderat. Tamen eo ipso, quod languet motus ille, incipit fermentatio, & perfectam fermentationem non fieri, sed ejus tantum incoationem concipimus. Certe qui stomacho imbecillo fecalinum panem, ut superiori libro dixi, aut legumina, aut copiosas ficus &c. in cibum assumunt, in potum vero aut aquam, aut dulce vinum, iis paulo post ructus, aut etiam vomitus acidi supervenient. Sed animum advertant, qui fermentatione cibos concoqui putant, me suam opinionem non probare, imo ab
ipsis

ipsis maxime dissentire. Cum enim in stomacho fermentationem incoari dico, id morbose fieri, neque tamen perfici profiteor. Denique scire licet, lac quoque, quamquam animantium sit succus, quod multum retinet de ciborum proprietate, in stomacho infirmo facile coalescere. Acidum autem scorbutum interdum austeri quoque aliquid habere alio loco proposui. Id vel protinus a cibis fit, vel postea ipsius corporis vitio. Nam acidum, ubi terræ unitum est, austerum fit, sive acerbum. Ergo sive austeram quædam, ut mala cotonea, sorba, capparum fructus &c. vel immatura poma assumuntur, austerum in sanguinem ducitur: sive ea, quæ modo dicta sunt, acidam acrimoniam gignunt, quæ in corporis humoribus copiosas terreas particulas offendit, ut in temperamento, quod vocant, melancholico, cum iis conjungitur, & in acido austerum convertitur. Cum hæc materiam acidi scorbuti præstent, necesse est causas ita dictas efficientes accedere, quas passim nominavi. Eas tres esse præcipue Boerhavius dixit, primamque fecit *inopiam boni sanguinis, in corpore materiam illam assumente*: intellexitque, opinor, etiam humorum ad concoctionem pertinentium, salivæ, succi gastrici, & pancreatici, bilis &c. qui, nisi bonus sit sanguis, esse boni non possunt. Secundo loco posuit *debilitatem fibrosæ compagis vasorum, & viscerum*: tertio *defectum animalis motus*. Qui quidem defectus, & per se nocet, & quia ex eo oritur etiam illa debilitas fibrosæ compagis. Hæc omnia a Clariss. Svvietenio doctè explicata sunt. Ac rursus intelligitur, quomodo causæ illæ, quas priori libro prosequutus sum, huc conferant: aer palustris humiditate fibras relaxando, tum sanguinem inquinando & perspiratione

tione retenta, & introactis noxiis exhalationis particulis, itemque cætera, quorum cognitio expedita est, & ex parte indicata. Illud non omittendum, quod non raro observatum est, acidum scorbutum in alcalinum degenerasse, putredine suscepta. Neque eo dico, quod gingivæ foetere incipiant, malique odoris humor ex ulceribus feratur. Hæc enim, ut monui, in acido scorbuto fieri solent, pristinam etiam naturam conservante. Verum eodem in pejus ruente, interdum odor cadavericus totum ægri corpus occupat, urina nigrescens, & multum foetidior redditur, quam oporteat, itemque aluus: manifesto indicio subortæ cujusdam putredinis, quæ acidum non admittit. Quæ res nihil admirabilis habet, atque insoliti. Notum est enim, etiam res acidas, ut est acetosa, putrefactione mutari, & in foetentem alcalinam indolem verti. (a) Ac quamdam velut putredinem in scorbuto variis de causis fieri supra dixi, quarum vis etiam in hac specie plurimum potest, ut postea ostendam.

CA-

(a) Boerhaav. operat. chymic. part. I. in veget. proc. 88.

C A P U T Q U A R T U M.

De rancido-oleosa scorbuti acrimonia.

DE rancido scorbuto non admodum multa dicenda sunt. Eam acrimoniam ad oleum, quod est in humoribus corporis, pertinere significat verbum *oleosa*, quod adjicitur: tum ipsum rancidæ nomen, cum rancescere oleum tantum soleat. Oleum igitur, quod per se blandum, subdulce, lene est, ubi ætate acre, amarum, vehemens fit, rancescere dicitur, (a) quæ mutatio eo citius contingit, quo aer calidior est sic, ut fervida æstate oleum, ex amygdalis expressum, post horas quatuor supra viginti, rancescere incipiat. Atque ignis consimilem mutationem brevi inducit, dum oleum frigitur; quod enim blandum est, acre fit, atque, ut vocant, empyreumaticum. Simul etiam quod acritatem acquirit oleum, crassitiem ex parte amittit, tenuius fluit, ut in eodem amygdalino apparet. Acritas autem rancidi olei videtur, vel ipsius deberi particulis attenuatis, & in aliam figuram versis, ex quo Boerhaavius oleum in salem mutari dixit: vel, quod vero propius est, & ad hunc modum, opinor intelligi Boerhaavius voluit, salinis particulis evolutis, quarum anguli, ceu cuspides, antea crassioribus olei particulis irretiebantur, atque obvolvebantur. Sal enim etiam oleo inesse indubium est. Huc faciunt duo experimenta, alterum quidem facile, & obvium, alterum

(a) *Idem ibid. process. 20.*

rum summæ patientiæ, & minime vulgate. Primum est, rancidum butyrum, si aqua sæpius & diligenter eluitur, ranciditatis multum deponere, & blandius fieri, acri scilicet sale in aqua soluto, & ablato. Alterum ab Isaaco Hollando primo institutum est, & a Boerhaavio postea repetitum. *Ex sanguine humano oleum -- ad ignem stillat acerrimum, teterrimi saporis, & odoris, ambustumque. Tale oleum in vase proprio omnino ut butyrum paratur, tundeant noctem, diemque, ut sub lamina perforata cum aqua carminabant: secessit omnis sal-fedo in aquam, & oleum blandum mansit, album, instar cera insipidum.* Rancidus vero scorbutus duobus modis oriri potest: ex oleo rancido assumpto, & ex oleo intra corpus demum rancescente. De cibis, qui ranciditatem habent, ut de rancido larido, & butyro, plana, & evidens ratio est. De ranciditate vero, intra corpus nascente, scire licet, eam vel protinus ex ipsis cibis in stomacho oriri, vel deinceps ex oleo, quod in sanguine est. Pingues enim cibi, ideoque multum olei habentes, in stomacho facile rancescunt, utique si durioris sunt generis, aut si is, qui illos assumit, imbecilli stomachi est, aut in otio vivit, si etiam febris tenet &c. Ex quo fit, ut a tali cibo assumpto ructus nidorosi, acres, exurentesque erumpant. Jam illud manifestum est, ob talem corruptellam inquinatum rancidis particulis chylum in sanguinem ferri. Interdum autem ipse sanguis ranciditatem contrahit, non aliunde advenientem, sed in ipso subortam. Quod incidit, ubi oleosæ partes in eo nimis abundanter existunt, & non modo aquosarum, cæterarumque proportionem enormiter exuperant, verum etiam necessariam commixtionem cum reliquis principiis non obtinent: adjectis simul causis, quæ
oleo-

oleosas illas partes per se blandas, tunc rancidas efficiant. Nimirumque fere abundant oleosæ istæ partes, si cibus maxime oleosis qui utitur, peculiarem quemdam humorum, & firmarum partium habitum habet, propter quem & largius colligi eodem possint, & minus subigi, & cum aquosis, salinisque partibus conjungi, atque commisceri. Multumque ad hoc animi confert, & corporis quies. Quod si iis, quæ cum sanguine circumferuntur, aliæ etiam, ex adiposa membrana resorptæ, præter consuetudinem, copiosiores oleosæ particule causa adjicientur, eo magis exuberantia olei supra aquam in sanguine increfcit, faciliusque incidere ranciditas potest. At quæ hanc faciunt, causæ sunt quæcumque corporis humoribus aquam detrahunt, simulque calorem augent. Certum est enim acuto calore, olea, quæ lenia sunt, rancida fieri. Itaque fervidiore ætate, simul cum vehementiori exercitatione, quibus causis etiam multum aquæ de corpore decedit, videmus, non bilem modo acriorem fieri, ex qua tormina, & febres quædam cum alvi fluxu oriuntur, sed sanguinem quoque rancidam dispositionem acquirere, & quamdam febrium speciem commoveri, quas biliosas nominant: non quod bilis proprie eam commoveat, sed quod humores oleosa quædam acritas, atque ranciditas, qualis ferme in bile est, inquinat, atque corrumpat. Ex his, consideratione adhibita, colligi potest, quæ, & quot possint rancidum scorbutum gignere ex iis causis, quas priori libro proposui. Sed cum dixerim, pingues, oleosos cibos huic scorbuti speciei materiam præstare, sciendum est, ranciditatem in stomacho quidem, nisi ex pinguibus, prorsusque oleosis, non contingere, butyro puta, carne pingui &c. præsertim si hæc copio-

sius

sus assumpta sunt: neque exempli causa panem rancescere. In sanguine diversa ratio est. Cum enim chyli præparatio eo potissimum spectet, ut oleosæ præsertim particulæ ex quocumque ciborum genere educantur, & cum aqueis commisceantur, qua in re chylum cum emulsione convenire jam pridem observarunt: chylus igitur maxime oleum in sanguinem fert, quod ranciditatem contrahere æque potest dictis de causis. Ac multo quidem plus olei ex carne pingui, butyro &c. in sanguinem chylus deducit, quam ex pane filigineo assumpto; tamen non ex hoc modo, sed ex macro quoque pane ex similia, ex oleribus, ex siccis leguminibus &c. oleum elicitur concoctione, sanguinique affertur. Ergo satis est, eam esse corporis naturam, quæ supraposita est, ut tamen fatendum sit, ex cibis posterioris generis prope difficillime rancidam acrimoniam, & scorbutum oriri. Quoniam autem in ista sanguinis constitutione aquæ minus adest, oleique partes abundant, quæ ipsius aquæ etiam copiosius in potum assumptæ associationem fere difficulter admittunt crassitiem, ideo existere in una sanguinis parte manifestum est. Atque ob eandem rationem serosa sanguinis pars acrior erit, cum id ipsum, quod ranciditatem constituit, quiddam, acre, salinumque sit, quod aqua solvi potest. Omnino enim videntur sales, qui in oleo sunt, cum oleosis partibus attenuatis copulari, ut peculiare quoddam salis genus efficiatur, quod ranciditatem constituat. Estque hæc mutatio ab ea mutatione non valde dissimilis, quæ fit in putrefactione, ut evidens erit ex iis, quæ de alcalino scorbutu statim dicam. Ad quem ex rancido transitum facilem &c. cum satis appareat, magis tamen apparere ex iisdem poterit.

CAPUT QUINTUM.

De alcalino fatenti Scorbuti acrimonia.

QUO brevior fui in rancidi, eo longior ero in alcalini scorbuti explicatione. Is verbo eam humorum constitutionem significat, quæ alcalinum salem per se præbeat: revera nihil per eum intelligendum est aliud, quam majorem humorum vicinitatem alcalinæ naturæ. Nam, ut dixi, animalium humores etiam naturaliter, ita vi corporis viventis in alcalescentem indolem deducuntur, ut ex cibo etiam acido, non acidum lac, sed mora, & quiete sæpe facile acescens, ex eodem lacte sanguis non modo non acidus, sed eadem quiete, & mora non jam acescens, sed putrescens conficiatur: ut ideo negari non possit, salem animalium humoribus proprium alcalino generi potius, quam alio accedere. Quamquam id quidem, quod contingit in sanguine effuso, & putrescente, atque externo spiritu circumsepto, ipsius putrefactionis viribus tribuendum est. Quod vero in humoribus e corpore eductis, neque adhuc mutatis deprehenditur, id utique iis proprium censendum est. Itaque magni Boerhavii experimentum in urina factum, cujusnam naturæ sint sales animalium corporibus proprii demonstrare potest. In urina vero potissimum institutum est, quod hæc præ cæteris, qui in corpore sunt, humoribus, magnam videtur salis copiam habere, eamque vires corporis diutius passam: magisque quia urina adhibita est hora duodecima ab extremo cibo reddita. Ex qua lento igne inspissata, percolata, & in quiete

te reposita habuit vir ille massam salinam, quam in aqua solutam, & depuratam, novissime concretam, salem urinæ nativum nominavit (a) jure, ut mihi videtur. Neque enim putredinis, aut ignis ulla factis potens vis accessit ad salis illius preparationem. Is non equidem alcalinus, multo minus acidus est. Sed utique alcalescens, neque tamen volatilis, sed vi ignis volatilis, & alcalinus prompte fit. Qua proprietate differt ab ammoniaco sale, qui sublimatione semivolatilis ascendit, sed in alcalinam naturam non commutatur (b). Cum autem urinæ origo ex sanguine sit, quem chylus conficit, cum ipse ex cibis oriatur, necesse est, salem urinæ, scilicet salem animalium, a sale nasci, qui cibis inest. Nisi enim ita esset, quoniam veteres humores pereunt, vetus quoque cum iis sal periret, & ita exhauriretur, ut omnino deficeret, cum eum noverimus semper adesse, & ideo continuo refici. Sed quantum sal iste a sale distat quorumdam ciborum! Nam sales nativi herbarum, denique pomorum, plerorumque vegetabilium, ita non sunt alcalescens, ut potius ad acidam, alii ad neutram naturam accedant. Reliqui cibi sunt ex animalibus, in quibus sal idem est, de quo quærimus, aut parvo certe tantum gradu distans pro varietate animalium. Sed animalia si graminivora sunt, utique tota ex gramine sunt, totusque ex. gr. bos, ut habet Boerhavius, gramen fuit, ideoque sal, qui ex iis educitur, ex vegetabilibus

(a) *Operat. chemic. p. 2. in animal. process. 98.*

(b) *Boerhav. ibidem. proces. 114.*

libus primo ortus est: si carnivora, alia animalia, quæ iis pro cibo sunt, vegetabilibus vescuntur, resque eodem recidit. Illud notari volo, cum dico ex vegetabilium sale intra corpus parari salem animalis naturæ, idque vi ipsius corporis fieri, me hoc loco non inquirere, oriatur ne de integro sal iste ex mutatis assumptis salibus, an potius obvolutus, & latens præexistat in vegetabilibus, a quibus vi corporis eliciatur, & manifestetur. Satis est mihi pristinam perire salium naturam, novamque in his alcaliscentem indolem apparere. Quamquam quid potissimum verisimile videatur, ex iis, quæ paulo post dicenda sunt, intelligetur non obscure. Acidi igitur sales, aut acidæ naturæ proximi, atque ab alcaliscentia valde remoti, qui sunt quibusdam in cibis, actione viventis corporis, immutantur, & ad ipsam alcaliscentiam deducuntur. Hæc autem actio, ut doctè, quemadmodum solet, Boerhavius explicat, in motu humorum circulari posita est, atque in assidua eorum in suis canalibus agitatione, validoque attritu particularum eorundem, & inter se, & cum interna canalium continentium superficie. His enim viribus ex chylo sanguis, deinceps reliqui humores fiunt. Quæ propter ubi languent huiusmodi vires, partiumque corporis firmitatem debilitas est, notum est mutationem illam minus bene procedere, & acidum in corpore suppressæ. Quo in casu quæcumque attritum eum, quem dixi, concitant, atque augent, firmitatem partium debilitati opitulantur, eandemque mutationem juvant, ut frictio, & exercitatio. Atque in gravi febre, in qua attritus validus est, mutatio quoque salium acidorum citius procedit. Remediaque, quæ adhibentur, ubi mutatio

ista difficilius peragitur, ejusmodi sunt, ut firmas partes roborando, & stimulando, attritum augent, ut ferrum, aromata. Quæ cum ita sint, nemo non videt, tot advenarum, & differentium inter se salium naturam in naturam salis proprii corporis animalis per gradus quosdam transire actionis, & potentiaë necessariaë: neque id subito, quodamque quasi fermento fieri, ut quidam voluerunt. Quo magis autem actio ista procedit, eo magis alcaliscentes fiunt sales, viribus corporis in hos diutius agentibus. Eademque actione oleum quoque, quod in sanguine est tenuius, acrius, volatilius, foetidius fit. Hoc enim semel hic dixisse sufficiat, pari gradu cum salium alcaliscentia, has qualitates in oleo augeri. Verum ad quem alcaliscentiaë gradum perducere sales isti possint hac viventis corporis actione, nemo facile determinaverit. Expedita utique ratio esset, si illos interdum omnino alcalinos fieri constitisset. Sed hoc ab omnibus fere, qui in his rebus versati sunt, negari solet: nam contendunt, humores, dum in suis vasis adhuc moventur, in quo, ut dixi, vis posita est mutationis ejus, quæ in salibus apparet, quacumque velocitate, atque attritu moveantur, numquam vere alcalinos fieri, utut eo quamproxime accedant. Propterea in validissimis febribus sanguinem, qui prope mortem resolutus est, tamen alcalinaë naturæ numquam esse. Interea Mortonii quædam extat observatio, quam sæpe laudatus Syvetenius excitavit, eaque propositæ sententiæ contraria. Habet enim, sanguinem in febre maligna quasi erysipelatoza feminae e vena missum, adeo foetidum fuisse, ut ex ejus tetra odore, tam chyrurgus, quam adstantes in animi plane deliquium inciderint.

De

De qua observatione quid sentiendum sit, sine auctoris offensione, veritatisque injuria, alii viderint; mihi quidem non ita distincte relata esse videtur, ut dubitari non possit, foeteret ne sanguis in ipsa missione, an aliquanto post; quod mirum minus ei videri posset, qui summam in illo putredini, atque ideo alcalinæ naturæ vicinitatem fuisse concipiat, ipsamque putredinem aeris accessu protinus factam esse. Nam illud monstro simile est, in sanguine e vena saliente foetorem tantum fuisse, ut præ illo adstantibus anima deficeret, quod de putridissima alvo, aut urina interdum vix dici potest. Itaque optandum erat, ut fusius, & curiosius Observationem suam exposuisset Mortonus, quemadmodum Svvietenius fecit in sua tradenda. Nam cum in virgine, quæ ex putrida synocho decumbebat, urinam vere alcalinam invenisset, monet eam in aperto aere tres horas fuisse priusquam ipse experimentum instituisset: (a) forte, & diu in vesica hæsisse, antequam excerneretur, agrumque post octo horas periisse. Ex quo facile intelligi potest, eam urinam non ex sanguine alcalinam secretam fuisse, sed propter moram primum in vesica, deinde in aere aperto talem factam esse. De quo nemo dubitat, quin fieri possit. Sed hic quæritur, num qui intra suos canales fluunt humores, coactione, quam exposui, umquam vere alcalini fiant. Quod Boerhavius fere negat, neque ulla profecto satis certa observatione probari potest. Humores autem effusos, & cavitate ali-

(a) loc. supracit.

te aliqua, etiam intra corpus servatos, maxime si aeri accessus sit liber, putrescere, & vere alcalinos fieri, tam est certum, quam quod certissimum. Sed id alia omnino vi perficitur, quam ea, quæ modo dicta est. Quæ enim in stagnantibus humoribus oritur mutatio, a putrefactione proficiscitur, quæ, & in animalibus, & vegetabilibus communis est, propter quam, & citæ poma, & acetosa herba, quæ acida sunt, mutantur, & alcalinum salem exhibent. Sed cum sæpe in medicorum scriptis putrefactionis vocem legamus, scire licet, humores dum per vasa fluunt, veram putrefactionem non suscipere. Ipse enim humorum circuitus eos a putredine tuetur, quo sublato, vita eripitur, tumque putredo exoritur. Ideoque cum circuitus ad alcalescentiam tantum sales deducat, atque putrefactio eos omnino alcalinos faciat, hæcque nunquam fiat, humoribus adhuc circummeuntibus, neutro modo salem alcalinum in humoribus per vasa fluentibus nasci apparet. Quæ cum ita sint, evidens est, quod initio dicebam, alcalinam acrimoniam, & ex ea dictum scorbutum, revera nihil aliud significare, quam eam humorum indolem, quæ modo plus, modo minus ad alcalescentiam tendit, & sic, ut, quoniam ipse sanis humoribus proprius sal alcalescens est, si humorum constitutio, atque principiorum, quæ eos componunt, commixtio ita turbetur, ut salinæ particulæ tantum quantitate, & vi ultra cæterorum principiorum particulas proportionem polleant, neque tamen ad majorem alcalescentiam evectæ sint, eam acrimoniam, ejusque effectum scorbutum ad alcalinam speciem referre oporteat. Quare videntur non recte illi facere, qui hanc acritatem, quia solum

falsè

falsedinem quamdam præfert, in muriaticam speciem conjiciunt. Distat enim toto Cælo natura falis humorum animalium proprii a maritimi falis natura. Neque interest, si hujusmodi acrimonia longe abest ab acrimonia vere alcalina, quæ cum in humoribus talis existat, numquam ejus nomen ei conceditur, quæ ad ipsam accedit. Hæc autem accessio, modo major esse, modo minor potest, prout causæ validiores sunt, aut plures concurrunt ad salem acriorem volatilioremque efficiendum. Nam animalium humorum fal, quo plus ad alcalinum ingenium accedit, eo etiam volatilior fit. Ex quo intelligitur, acrimoniam, & scorbutum alcalinum de volatili esse, non de fixo alcali. Nam fixus alcalinus fal, ut habet Boerhavius, (a) *talis numquam apparet, nec in animali, nec vegetabili, nec fossili materie. Sed nascitur ex solo vegetabili per ignem violentum tantum. Est ergo ignis proles nata de vegetantibus combustis in cineres.* Quod si ex cibis intra corpus fal alcalinus fixus confici numquam potest, neque ullo experimento, ipsaque destillatione sanguinis, & copiosæ urinæ inventus est, unicus alicui videri potest restare casus acrimoniæ alcalinæ fixæ, ubi fal ille pro medicamento assumitur. Sed primo is, si vere alcalinus est, raro adhibetur propter summam ejus adurentem acritatem. Sed sive is, vel solus, vel cum oleo mixtus, ut in sapone, sive illi adhibentur sales non quidem omnino alcalini, sed alcalinæ naturæ proximi

(a) Tom. I. Chim. part. 7. in veget. proc. 12.

ximi, qui in Pharmacopolis nomine fixorum habentur: horum is modus propinari solet a medicis, qui exiguus cum sit, noxæ esse nequit. Quamquam iidem, etiamsi majori copia fumantur, non tamen videntur, fixam alcalinam acrimoniam excitaturi. Qui cum per se inodori sint, mixti cum aliquo corpore salino de natura animali fœtentem, ac pene putridum halitum emittunt, conficiuntque alcalinum volatilem salem, qui ante in neutro erat commixtorum corporum, verum nolo videri longus in ea re prosequenda, de qua præclare scripsit Boerhavius, rationemque ejus proposuit in suo chymico opere. Quidnam igitur putemus fuisse causæ, cur aliqui in carbone ex sanguine per ignem destillato superstite fixum alcalinum salem se reperisse scripserint? Itemque alii ab evaporatione aquei humoris oculorum salem lixivum se recepisse. De quibus experimentis dubitare minime liceret, si alia Clariss. hominum, experimenta, ut omnino dubitandum esset, non efficerent. Nam Borrichius quidem salem illum fixum inter maritimum esse, & alcalinum proposuit. Boyleus autem, ut supradixi, eundem maritimo similem judicavit. Deinde Boerhavius, cujus fides, solertia, judicium nemini probari non possunt, multis, variique experimentis modo citatis rem aggressus, numquam fixum illum alcalinum salem obtinuit, sed quidquid salinum ex fœce superstite eduxit maritimi salis naturam habuisse professus est. Quare cum tot, tantorum Virorum experimenta, quibus negari potest fixum illum alcalinum salem educi paucis obstant, quæ ab aliis, instituta sunt, quid decernendum sit jam apparet, præsertim cum Vieussenius obser-

vatio-

vationes satis sibi constare videantur: quod perspicaciorum quemque fugere nullo modo potest. Quæ cum ita sint, evidens est, opinor, quænam vera sit alcalina acrimonia, ejusque soboles scorbutus, & in his lædens alcali cujusnam sit naturæ. Causarum autem, quæ hanc acrimoniam inducere consueverunt, una dicta est, nimius humorum circum-eumentium motus, & attritus: altera posita est in tardo adeo humorum circuitu, ut non satis ab ea mutatione illos tueatur, quæ proxima est putrefactioni. Quamquam enim putrefactio, ubi motus aliquis superest, non perficiatur, certum tamen est, ubi is maxime lentus est, ejus quamdam velut inchoationem fieri. Ea res, ut serius, quam adauctus motus, sic tamen intra aliquod spatium hunc effectum præstat, (a) magisque, si caloris major quidam gradus accedit; nihil enim plus ad putredinem, quam calor facit. Ergo si naturali tempestatis, aut artificiali cubiculi, & lecti calore, corpus perfunditur, proclivius ad putredinem existit, præcipue si in eo humores lentissime moventur. Idque periculum majus est, si calor cum humiditate conjunctus est. Idem potiori ratione contingit humoribus vehementius circumactis, quia tunc externo calori, internus calor accedit, quem aucto humorum motu, augeri certum est. Ex quo altera causa oritur, quam ob rem majori humorum attritu, ubi vis corporis viventis validior est, eorum

fal

(a) Gorter. de compend. Medic. T. 37. §. 7. 2.

sal volatilior, & prope alcalinus fiat. Nam id a calore facile prestari potest. Ideoque non modo attritus, in quo ipso magna vis inest, hoc per se facit: sed quoniam majorem ignearum particularum quantitatem in corpus trahit, ab his in sua actione adjuvatur. Clariss. Gorterus etiam in ediam inter causas putredinis collocavit, neque injuria, quamquam, ut superiori libro dictum est, inedia privatio est. Sed ipsa vis corporis viventis, quæ naturaliter ex assumptis cibis humores alcaliscentes facit, quæque si major est, majorem alcaliscentiam iis inducit, eadem, si non quidem majori efficacia, sed longiori spatio, iisdem applicatur, eundem tamen effectum præstabit, ut humores acriores, volatilioresque, magisque alcaliscentes fiant. Id ne contingat, assumptus subinde cibus facit, ex quo paratus chylus sanguini affunditur blandus, subdulcis, & ab alcalina indole remotus, qui humorum acritatem lenit, ac temperat, donec ipse quoque eadem actione acris, & alcaliscentis fit: tumque nova cibi necessitas est. Eademque ratio est, siue cibus deficit, siue ex eo factus chylus, in sanguinem non venit, aut certe minima copia, ut in magna glandularum mesenterii obstructione, aut ductus thoracici compressione, vel ruptura: siue ubi venit, statim elabatur, ut in nimia lactatione, ut in diabete &c. qui casus pro totidem putredinisca usis ab eodem Gortero proponuntur. Et sunt profecto, sed omnes ex uno fonte manant. Hactenus recensitæ causæ acrimoniæ alcalinæ ejusmodi sunt, ut appareat, omnes cibos, & potiones, in corpus ingestas, ad eam trahi posse. Cum enim acida vegetabilia, quæ alcalinæ naturæ prorsus contraria sunt, per has causas intra corpus muten-

mutentur sic, ut in alcaliscentiam abripiantur, materiam alcalinæ acrimoniæ, & a materia animali supeditari, & a vegetabili, manifestum est. Sed est tamen in hoc ipso ingens discrimen, de quo dicam paulo post. Intelligi quoque potest, his causis consideratis id, quod variis locis suprapositum est, alias scorbuti species novissime in alcalinam non raro verti. Quod de rancida, propter humorum habitum ab alcaliscentia non remotum, perspicuum est. Neque valde potest esse obscurum de acida. Nam lentus humorum motus, & stagnatio, huic speciei maxime propria est, & morbo in pejus verso, fere febricula accedit, quæ stagnantes passim humores interdum etiam a canalibus, acrimonia erosio, illic, atque illic effusos, majori calore fovet, & ad mutationem putrefactioni proximam compellit. Neque desunt aliæ rationes, quæ deduci ab iis, quæ supra dixi, facillime possunt. Quæ etiam de muriatica specie veræ sunt, quemadmodum supra animadvertum est, eo loco, in quo de ea sermo est institutus. Quamquam autem cujuscumque naturæ cibi, & potiones materiam alcalino scorbuto quodammodo præbere videantur, si causæ accedant &c., quas proposui, tamen in his magnum discrimen esse solet. Nam cum acidæ res omnium difficillime ad alcalinam naturam transeant, deinde aliquanto citius, sed tamen satis difficulter acscentes has non modo non conferre ad ejusmodi acrimoniæ, si reliquarum causarum moderatio sit, verum etiam contra eam humores rueri intelligimus. Res vero alcaliscentes non possunt nisi aciores fieri, & ad alcalinam naturam magis accedere, promptequè talem acrimoniæ concitare: & multo magis, quæ jam alcalinæ sunt, ut

aqua, & caro putrida, quæ materiam, & causam alcalino scorbuto suppeditant. Inferunt enim in corpus ipsum alcalinum salem, qui unicus casus esset, in quo alcali in humoribus reperiri posset, si in iis satis longo tempore perstaret, neque avolaret quam citissime. Illud notandum est, tum demum eum nocere, cum ita humores infecerit, ut eorum proprium salem in eandem prope acrimoniam evexerit. Quæcumque enim aut vere alcalina, aut fere talia cum humoribus animalium commisceantur, ad putredinem eos declinare faciunt. Jam vero non modo cum cibo, & potione, sed alia quoque via hæc alcalina in corpus venire possunt. Dixi priori libro quomodo corpus subeant, & cum ejus humoribus commisceantur exhalationes, quarum aer plenus est. Quæ si putridæ sunt, & alcalinæ, quales fere esse eas, quæ circum paludes volitant, proposui, a quibus etiam scorbutum accersiri, aut foveri monui, ea quo tandem modo lædant, & cujus naturæ acrimoniam, ac scorbutum suscitent, intelligi potest. Postremo ad id faciunt, quæ prope alcalina, intra corpus vi ipsius orta, & naturaliter excernenda, vitio aliquo retinentur, ut perspirationis materia, putridæ particule a sæcibus in sanguinem cedentes, ubi diu, & sæpius alvus suppressa est. Ac perspirationis quidem suppressio, aut imminutio, quæ interdum propter aeris nimiam humiditatem, aut crassitiem, aut aliis de causis contingit, quantum ad scorbutum faciat, eodem in priori libro explicatum est.

CAPUT SEXTUM.

De scorbuti symptomatum explanatione.

Post hæc, quæ de scorbuti natura communiter, proprieque de ejus speciebus dicta sunt, plana, & evidens, opinor, ratio est, malorum omnium, quæ eidem associantur, & idemtidem succrescunt. De quibus tamen pauca subjiciam, quia, ut supra positum est, etiam per hæc in cognitionem naturæ morbi venit: vicissim vero, ipsius morbi explicata natura, symptomata melius intelliguntur. Deinde consuetudini quoque serviendum est, ob quam, hisce præsertim temporibus, nisi symptomatibus omnibus explanatio adhibita est, non putant, morbi naturam, & causas medentem cognovisse. Neque id reprehendo, sed modum quemdam requiro, ne sui muneris obliti medici, in hæc quasi diverticula delabantur. Sed veterem hanc animadversionem ne nimis urgeamus. Ego in hac re agam summam: primumque crassities humorum considerabo, quos effectus gignat, deinde transibo ad contemplationem acrimoniæ eorum, & perquiram, quorumnam symptomatum causa sit: ultimo loco, firmarum partium debilitas quid efficere possit, expendam. Igitur crassitiei illius, quam in altera sanguinis parte adesse proposui, primus effectus, est difficilis trajectio sanguinis ipsius per ultimas canalium angustias. Sed crassities interdum est etiam in sero, quod dixi in sanguine e vena misso nonnumquam concrecere. Quare difficilis humoris trajectio non in rubris solum vasis, sed etiam in albis, sive serosis contingit. Hinc quot alii sequantur

tur effectus, nemo non videt. Et primum vasorum obstructio oriri potest, ex hac & inflammationes, & tot tumorum genera, quæ in scorbuticos incidere consuerunt. Eademque obstructio in jecinore, in liene, in aliis visceribus facta, plura alia mala suscitatur, regium morbum, hydropem &c. Febresque tam variæ, tam mutabiles, tam diuturnæ, sæpe visceris aliqujus vitium, ut eam ipsam jecinoris, & lienis obstructionem, sæpe communem hanc crassitiem pro causa habent. Fit quoque propter vasorum obstructionem, ut fluxus humorum in vasis minoribus impediatur. Hinc atrophia, & imminutæ, aut deficientes secretiones excretionesque. Ideo inter cætera spirituum animalium secretionem, aut fluxum impedito, vel imminuto, aut aliquo modo turbato, & lassitudo, & corporis gravitas, & torpor, & tremor sequitur. Quo multum etiam confert vasorum distentio, quæ fit propter obstructionem. Per eam enim circumposita minora vasa comprimuntur, ex quo eadem mala oriuntur, itemque alia non multum distantia, apopletici quidam, & lethargici, insultus, nervorum resolutiones, convulsiones, vertigines &c. leviter compresso cerebro, vel nervis. Dolores etiam illos gravativos hæc ipsa movet vasorum distentio, quæ fibrillas distrahit. Tum, sanguine difficilius arteriæ pulmonalis fines transeunte, spirandi difficultas, cordis palpitatio, & dextro hujus sinu enormiter repleto, anxietas premit, maxime ubi animi, vel corporis motu aliquo ejus circuitus concitatur. Et anxietatis causa ipsa quidem est sanguinis crassities, sed hæc interdum hujusmodi vasorum oppletionem in arteria pulmonali, & dextro cordis sinu, interdum in vena portarum facit, anxietate æque

succe

succedente. Neque enim multum interest, propter
oppletionem arteriæ pulmonalis impedimentum cor-
di dextro nascatur, quominus sanguinem, quem ac-
cipit, effundat, an sinistro cordi id accidat, ubi po-
sito obstaculo in vena portarum, arteria magna
sanguinem acceptum pro portione suis ramis dare
non potest, ideoque alteri sanguinis quantitati, e
corde sinistro adveniendi, prior obstat, corque ip-
sum evacuari vetat. Tam cæliaca, & mesenteri-
cæ arteriæ, obsistentibus comparibus venis, non
deplentur, imo infarciuntur: ramis autem infartis,
in trunco quoque idem fieri necesse est. Plura me
addere de crassitie ipsa etiam rei perspicua ratio
non sinit, non modo ea, quæ hoc eodem pro-
posito a Svvietenio nuper scripta sunt (a). Illud
non præteribo, quod monui etiam cum de natura
scorbuti verba facerem: procedente morbo, crassi-
tatem tolli, humoresque solutos, & acerrimos fieri.
Tunc & colliquativi manant sudores, & alvus fluit
sic, ut ægrum exhauriat, & sanguis erumpit, alia-
que plura fiunt. Quibus in casibus summam humo-
rum acritatem, quæ vasis ad eos effundendos, ex-
primendosque stimulum afferat, ipsaque erodat, si
quis accusare velit, non equidem repugnem: sed
ipsam etiam humorum tenuitatem considerandam es-
se censeo, ob quam facile e vasis elabantur. Quin
etiam si propter eandem tenuitatem, iidem in non
sua vasa confluant, ostia quidem minorum vasorum
intrans, sed impares utlimis finibus superandis,
rursus

(a) *Comment. ad Aphor. Boerb. de scorb.*

rursus obstructionem faciunt, quæ est errore loci : & fere eadem contingere possant, quæ ex crassitie fieri indicavi . Etiam ab iis, quæ de humorum acritate dici multa possunt, paucis me expediam . Ad eam igitur pertinent tot, & tam varia irritamenta, a quibus sæpe numero multiplicia, & mirabilia phenomena suscitantur . Nam in filamentis corporis animantium ea qualitas dudum cognita est, ob quam si ab alio corpore, maxime si illud asperum, & acre est, tanguntur, sese contrahunt, atque constringunt . Hanc enim irritabilitatem vocant . Itaque acritate irritati, contractique canales, fiant nova causa impediti fluxus humorum, atque ideo obstructionis . Ex quo cum multa alia, tum illud perfacile intelligi potest, quamobrem post ejusmodi irritamenta, dolores, torpor, & levis illa, ac brevis, interdum etiam gravior, nervorum resolutio consequatur . Jam vero & contractiones, & nervorum distentiones eandem causam sæpe agnoscunt, & hæc quidem evidentissime, cum fere post eadem irritamenta nascantur, a quibus in aliis nervis spirituum influxus, aut intercipitur, aut imminuitur, in aliis concitatur, iis nempe, qui ad musculos antagonistas perveniunt . Eodemque referendi sunt, & tendinum subsultus, & frequentia sternutamenta, & tussis, & spirandi difficultas Thoracis musculis irritatis, ipsisque pulmonum contractis fibris, & ventris inflationes, ac murmura, aliis intestinalis fistulæ villis crispatis, aliis ab contractione immunibus . Sed animadvertendum, utrum hoc irritamentum ejusmodi sit, quod vascula ita constringat, ut omnino liquidorum in iis fluxio supprimatur; an stimuli tantum loco sit, ut majori vi humores

mores per illa propellantur, atque effundantur, ut lacrymas effluere, oculo irritato, propter acre illapsum, salivam proflire, sapida aliqua re linguæ admota, observamus: Hæc effectuum varietas, non videtur, nisi a diverso irritamenti gradu, proficisci. Ergo diuturni illi alvi fluxus, & vomitus, & salivæ, lacrymarumque identidem revertentes profusiones, aliaque hujusmodi, plerumque hanc stimulantem acritatem pro causa habent. Aqua tot etiam dolorum genera repetenda sunt rodentium, lancinantium, de quibus præsertim male haberi scorbutici solent. Acria enim vasculorum, per quæ fluunt, fibris infixæ, quasi totidem cunei, eas distrahunt, eoque magis, quia, vertice inter fibræ partes penetrante, basis extat, impetumque excipit partium illuc propulsarum, eumque totum illi tantum parti fibræ communicat, cui inhæret, cum aliis simul partibus communicari debuisset. Atque hæc acrium vis jampridem nota est. Notum est etiam, a distractione, quæ nervosis fibris, cerebro ortis, rupturam intentet, dolorem moveri: quamquam viri doctissimi aliter senserint. Qui dum impeditum spirituum fluxum doloris causam esse affirmant, fatentur tamen, tale impedimentum se intelligere, quod vel arctando, vel comprimendo, vel extendendo fiat: a quo fibras ipsas violenter distrahi perspicuum est. Neque diximus, quemadmodum illi putant, ipsam fibram, ita affectam, eam mutationem ad commune sensorium deferre, ut in mente excitetur doloris idea. Damus perlibenter, animalium spirituum hoc munus esse; sed volumus, animales spiritus, tunc ad sensorium commune eam mutationem deferre, cum fibra nervosa ad eum, quem antea dixi, modum afficitur.

tur. Itaque ut in viam redeam, dolores, & capitis, & oris totius interni, & thoracis, & ventris inferioris, & artuum, qui adeo varios, adeo multiplices morbos repræsentant, inter acritatis effectus potissimum referre licet. Denique acritas filamenta erodit, & vasa dissolvit, qui pessimus omnium effectus est. Inde enim non modo scabies, impetigo, totque pustularum genera oriuntur, quibus summa cutis in scorbuticis affici solet, & maculæ, & mala ulcera: verum etiam sanguinis profusiones ex ipsis visceribus tabefactis, quæ vitam repente eripiunt. Verum ut ad ea irritamenta revertar, quæ ab acritate fieri dixi, quæque contractiones, convulsiones inducunt, post hæc resolutiones quoque nervorum, sæpe, ut vocant, imperfectas sic, ut, motu subiato, sensus saltem aliquis supersit, scire licet, acritatem fere numquam, aut certe rarissime, agere in communem nervorum originem, sed ut plurimum in singulos nervos, sæpissime in nervorum ganglia. Non quod tenuissimum liquidum illud, quod spiritus animales vocant, & intra minutissimas nervorum fistulas perfluit, acritate inficiatur, quæ quorundam sententia non valde probabilis videtur: sed in ipsis nervos investiensibus membranis, & in cellulosa interposita tela vasa sunt frequentissima alba, quædam etiam rubra, quæ crassiora, & acria liquida recipere possunt. Quod in gangliis manifestius est, ut ipse significat ruber eorum color. Hisque ex vasculis humor videtur secerni is, qui fibras inter nervorum reperitur, eosque exterius alluit, quem ideo succum nervosum appellant, ut a spiritibus, qui sunt intra ipsas fibras, eum distinguant. Qui quidem succus cum limpha quædam sit, utique

que per scorbutum inficitur, non modo acritate, ex irritamenta proveniunt, verum etiam crassitie quadam, qua quæ obstructions facit. Quamquam ipsa per se irritamenta vascula constringendo, ut hæc obstruantur, efficiunt. Itaque in hysteris, hypocondriacisque, in quibus morbi symptomata sæpe sæpius circa nervos versantur, ganglia ipsa male affecta, incisis cadaveribus, inventa sunt. (a) Sed de structura gangliorum egregie a summo viro Lancisio scriptum est in ea dissertatione, quam ad celeberr. Morgagnum misit: in qua de affectionibus quoque gangliorum multa memoria digna posita sunt: tum claris. Gorterrus suas ipse quoque observationes produxit. (b) Ideo pluribus, quæ in hanc rem dici possunt, omissis, quæ apud eos scriptores aut fuscæ deducta, aut certe indicata sunt: illud tantum attingam, quod ad rem nunc pertinet: dolores quosdam secundum nervorum progressum torquentes, atque externarum non solum partium, sed etiam internarum, viscerumque irritamenta, contractionesque, & vagas nervorum resolutiones, quæ unam tantum corporis partem, neque semper eandem, sed modo unam, modo alteram infestant, frequentissime in nervis, maximeque in gangliis eorum sedem habere. Sive enim acritas ipsa vascula irritat, constringitque, ex quo deinde liquidorum fluxus intercipitur, sive liquidorum crassities eadem vascula obstruit, eo redit res, ut fibrillarum distractiones, ex quibus dolores, &

Q 2

liqui-

(a) Apud. Morgagn. advers. anath. II. pag. 71.

(b) Compend. medic. tractat. 15.

liquidorum stagnatioes fiant, ex quibus distenduntur vasa, quæ compressione, spirituum, fluxum in quibusdam fibrillis aut difficiliorem, aut nullum concedant, in aliis libero, aut etiam concitatori propter irritamentum existente. Solidorum autem debilitas illa, quæ in scorbuto esse solet, primum hunc effectum habet, ut liquida, quæ per vasa fluunt, minus assimilentur in naturam corporis, seu, quod ajunt, cruda remaneant. Ex quo crassities ipsa, ex hac reliqui effectus subsequuntur, quos ad crassitiam retulimus, & vasorum obstructionis, & dilatationis, & compressionis, iique eo nempe facilius contingunt, quia in vasis minor est vis ad resistendum. Quod etiam efficit, ut, impulsu interno liquidorum fluentium, maxime acrium, aut vi corporum externe admotorum, facile vasa dissolvantur, humores effundantur, rursusque mala illa nascantur, quæ ex acritate, vasa erodente, fieri, modo dicta sunt. Ac si memoria repetamus non solum sugillationes eas, quæ post corporis contrectationem velut in pulsu digitis explorando apparent, quas manifeste vis adpressorum digitorum, producit, verum repentinas etiam eorum mortes, qui cum decumbentes satis pro suo morbo valere viderentur, quamprimum progredi tentarunt, aut in lecto succussi sunt, expirant; proclive erit suspicari, motu musculorum in incessu, aut lecti succussione, fortius adacta liquida in vasorum latera, ea in viscere aliquo, jam labefactato, dirupisse, ut sanguinem, ad necem usque, profunderint. Quinetiam ad hanc vasorum debilitatem referenda est illa gingivarum læsio, & corruptio, quæ inter initia quoque morbi contingit: cum sæpe acritas nondum tanta est ut vasa erodere tam celeriter possit.

possit. Nam quod aliqui mollitiem naturalem gingivarum, earumque tenerum habitum accusant, verum id quidem: sed tamen plures internæ partes teneriores, mollioresque sunt. Sed, ut ego opinor, quia & solida in universum debilitantur, & gingivæ molles natura sunt, & in iis externa vis ad solidorum læsionem accedit, illud maxime fit. Hæc vis ciborum est, præsertim duriorum, qui neque morfu aggredi, neque possunt mandendo subigi, quin gingivæ simul comprimantur. Ex quo perfacile solvi filamenta, rumpique vasa possunt, humoresque effundi, qui stagnando corrumpantur, & acritate suscepta, erosionem exulcerationemque faciunt. Quæ quidem corruptio, atque acritas celeriter fit, quia externus aer protinus accedit, qui fere ab omnibus aliis internis partibus arcetur, si reliquinos, pulmones, & stomachum exceperis. Quod magis intellectu facile est, odorem malum, ex ore scorbuticorum expirantem, ex prompta ista humorum corruptione oriri, cujuscumque speciei scorbutus sit; quoniam aeris expeditus accessus eam citissime promovet. Sed cum effectus hujus morbi fere ad has tres causas pertineant, tamen perspicuum est, eosdem tamquam causam novorum effectuum existere, quorum ideo neque ab crassitie humorum, neque ab acritate, neque a solidorum debilitate proxime origo sit. Exemplo esse possunt mala illa, quæ supra dixi fieri ex nimia tenuitate humorum; ubi scorbuto quædam putredo accedit: & alia quoque, ut si, erosio ab acritate vasis, in aliqua parte sanguis ita profuat, ut nervorum distentionem faciat. Distentio enim a profusione, non ab acritate oritur. Ab initio tamen repetenda res ad acritatem referenda est, quæ

quæ vasa erofit. Idque sæpe in aliis quoque morbis contingit, ut alia phænomena ad morbum proxime pertineant, alia ad novas causas, quæ sunt ipsius morbi effectus. Neque ideo verum non est, causam proximam scorbuti talem esse, qualem proposui. Hæc, quæ notissima sunt, propterea attingere hoc loco volui, quia ex his illud etiam magis elucescit, quod satis tamen per se manifestum est: hujus morbi symptomata explicari facile in universum posse respiciendo ad ejus naturam. Sed cum ea constet ex crassitie, & acritate humorum, solidorumque debilitate, & pleraque ex symptomatibus æque ex unaquaque harum causarum nasci possint, eademque symptomata in variis ægris non semper eandem causam habeant, alia etiam ex nulla earum causarum proxime proficiscantur, sed aliam causam ab iis profectam agnoscant: vix, quæ in genere dicuntur, proprie ad singulos casus accommodari possunt. Quod si præter hæc, illa etiam attendantur, primum quamvis symptomata expendantur multa, futurum tamen, ut negotium ex toto exequi non possimus, cum alia esse a nobis prætervisa, & ex alia nova identidem suboriri possint; deinde quam facile sit omnia, quæ contingunt, explanare, ubi morbi natura rerum gnaro perspecta est, causam quivis intelliget, quomobrem properans scripserim de symptomatum ratione.

CAPUT SEPTIMUM.

De Scorbuti sede.

EX his omnibus, quæ hæcenus dicta sunt, nisi quis ea admodum improbat, supervacuum esse apparet, veterem quæstionem de sede scorbuti diligentius agitare. Sive enim in liene cum multis, sive in jecore cum nonnullis, sive cum aliis in ventriculo, aut in mesenterio, aut in omento, aut in quacumque alia parte eam ponere aliquis velit, perinde a vero hunc aberrare, manifestum est. Morbus enim iste communiter in liquidis, firmisque corporis viziatis partibus, non in singulari aliqua parte quærendus est. Nam quod ii, qui pro morbi sede lienem constituunt, viscus illud melancholici humoris fontem esse dicunt, humoris vero hujus exuberantiam internam esse scorbuti causam: primum explicent necesse est, quid pro melancholico humore intelligant, & eidemne eas omnes qualitates, etiam inter se contrarias, tribuant, quas pro varia ejus specie, in scorbuto adesse antea dixi, an secus: deinde humorem illum in liene nasci, & ab eo manare ostendant. Sed hæc in tanta ista, qua fruimur, physiologiæ luce vel referre pudet. Neque melioribus rationibus utuntur, qui aliis visceribus morbi hujus sedem affigunt: quos ideo singulos copiosius non esse refutandos puto. Paucis igitur me expediam. Nam vulgare illud, & omnibus, quantumvis aliis aliæ sententiæ addictis, commune argumentum: viscus, quod ipsi credunt scorbuto sedem præstare, incisis cadaveribus eorum, qui hoc morbo extincti sunt

sunt ; inventum fuisse male affectum : id vero adeo ipsis utile non est , ut potius sententiam nostram confirmet . Primum enim requiro , una semper eademque , an interdum alia , interdum plures simul male affectæ partes in cadaveribus scorbuticorum inventæ sint . Si plures simul , cur una potius , quam altera accusanda sit , non apparet ; si interdum alia , jam ipsi fatentur suam esse ever- sam sententiam . Restat igitur , ut unam eam- demque partem dicant vitiatam semper esse , quod veritati repugnat manifeste . Nam alii jecur corru- ptum , vel callosum , (a) vel scirrhosum (b) reppererunt : illiusque vasa ita compressa , ut pæne nulla appare- rent , vel abscessibus hinc inde refertum , quorum pus in nonnullis duritiem lapideam haberet (c) Alii lie- nem multo quam par erat majorem , cæterum sa- num , aut etiam friabilem , quasi concretum sangui- nem . (d) Alii pancreas induratum (e) alii viderunt mesenterium varicosum (f) & friabile (g) alii omen- tum corruptum , & putridum , (h) alii renes abscessi- bus repletos . In thorace quoque pleuram , pulmo- nem , pericardium , diaphragma quandoque simul adnata , & in unam informem massam concreta : nonnumquam pulmonem maculis interstinctum , aut purulentum , aliquando pericardium erosum , cor- que

(a) Reusnerus ad Scorbut. Exercit. 4.

(b) Gregor. Horsti. T. 2. lib. 9. observat. 4.

(c) Barthol. Histor. anath. 53. cent. 1.

(d) Gregor. Horst. loc. jam citat.

(e) Brengger. disp. d. Scorbut. Thes. 3.

(f) Forestus lib. 20. observat. Schol. 2.

(g) Apud. Theoph. Bonet. sepulc. anath. T. 2. pag. 1014.

(h) Warthon. adenograph. cap. 2.

que ipsum exulceratum, ejusque auriculas ita dilatatas, ut pugnum magnitudine æquarent, observarunt. (a) Nec caput immune fuit. Nam in cadavere scorbutici cartilaginea excrescentia inventa in dura matre prope falcatum processum, quæ vestigium in cranio impresserat: tum inter duram, & piam matrem lacuna sero turgens, quæ unius digiti capax erat, eodemque sero repleti cerebri ventriculi. Quid? si muscoli nigri, fracidique, aut pure circumfusi: quid? Si ligamenta erosa: quid? Si ossa nigra, & carie affecta inventa sunt hæc breviter indico & ex parte tantum. (b) Sed tamen dicant, quam potissimum partem scorbutico pro sede assignarent velint ii, qui ex his, quæ læsa in scorbuticorum cadaveribus observantur, illam cognosci non dubitant. Veniant in medium qui lienem accusare solent, quorum sententia fere plurimis probabilis visa est. Dicant lienem in scorbuticis post mortem dissectis male affectum sese obtulisse quam sepiissime. At non semper. Instent interdum visceris illius vitium non quidem manifestum fuisse: sed evinci non posse ideo latens, & obscurum aliquod non substetisse. Respondebunt adversarii hic non de obscuris sermonem esse, sed de omnium evidentissimis vitiis iis scilicet, quæ anathome ipsis oculis subiicit. Deinde insurgent qui Jecur, aut Ventriculum, aut mesenterium pro morbi sede agnoscunt, clamabuntque se, optime se habente liene, non raro aliquam ex iis partibus vitiatam detexisse, & contendent pro suo

(a) Bartholin. Loc. supracit.

(b) Paupart. Academ. des scienc. 1699.

suo jure in illa sedem scorbuti positam fuisse. Nam illi. Si, quod interdum lien vitiatus est, in eo sedem morbi collocant, parem rationem se habere quisque dicat, qui alteri parti hoc idem tribuat, quod eam non infrequenter læsam repererit. Quæ si aliqua veri specie dicuntur, quæro ego, quid restet, nisi ut in musculis quoque, aut ossibus scorbuti sedem aliquis reponat. Sed Viros istos effectus morbi fefellerunt. ut si quis alicujus, qui putrida febre periit, viscera perscrutans, ventriculum, & intestina, gangræna corrupta, inveniens, erret, si in his partibus febris sedem constituat, indeque morbi initium repetat, ubi ultimus ejus effectus conspicitur: ita illi vitiata viscera spectantes, a morbi effectibus decepti sunt. Sive enim lienem, sive jecur, sive ventriculum, sive alia viscera, aut musculos, aut ossa vitiata, corruptaque invenerimus eorum corpora incidendo, quos scorbutus sustulit: id fere ad effectus morbi istius pertinebit, quemadmodum ex iis intelligi potest, quæ exposui capite superiori. Quod etiam ex eo apparet, quod non eadem in omnibus partes afficiuntur. Potest enim ad id morbi gradus potest morbi causa, & species, potest ægri temperamentum, sexus, ætas, dispositio, potest maxime ejus proprietas. Nam, ut egregie Celsus: *raro quisquam non aliquam partem corporis imbecillam habet.* Quod si aliquam partem sæpius omnino, quam aliam quamcunque scorbutus infestat, si tamen id verum est, ratio in partis illius structura, officio, positura, nexu &c. quærenda est. Quod fortasse de liene dicendum est, quem frequentissime affici multi testantur, neque ego repugno: ipseque non videtur Svvietenius negare, præstantissimi quoque Meadii producta observatio-

vatione, qui in rustici, ex scorbuto mortui, corpore vidit, *igentem lienis molem forma naturali, sola magnitudine aucta, neque color mutatus erat, nec mollitiem tumor, aut scirrhus vitiaverat. Pendebat autem libras quinque, & quartam libra partem, cum hepar quatuor tantum libras, totidemque uncias pondere aquaret. Substantia denique, qua hujus visceris natura est, laxis fibris, suffusum nigrum colorem visui obtulit.* (a) Quam quidem observationem neuter, opinor, Clariss. Virorum eo produxit, quod pro certo habuerit, lienem rustici illius vitiosum fuisse, sed ut indicaret, quid in scorbutici cadavere detectum sit. Prostant enim exempla, cum sine ullo vitio lien solitæ magnitudinis inventus est. (b) quale nuper mihi communicavit prælaudatus Leonardus Targa. Is, aliis medicis præsentibus, & chirurgis quoque, anno 1748. quinto Kalend. Decembris Illirici militis cadaver in Nosocomio dissecuit, annorum quinquaginta, firmo corporis habitu, & valenti, qui cum antea sanissimus semper fuisset, ut ipse, dum viveret, interroganti medico testatus est, & corporis habitus in dissectione ostendit, intra quintum diem pulmonis inflammatione extinctus est. Omnia ventris viscera, & quoad externam faciem, & quoad internam substantiam, optime se habere visa sunt: lien quoque, qui insolita mole ingens erat, diligentissime lustratus, nihil se a statu naturali recessisse ostendit. Pendebat autem libras quatuor, totidemque

R 2

uncias

(a) Mead. *monit. & præcept. medic.* pag. 223.

(b) Villisus, & Sennert. *loc. jam supracit.*

uncias, & profundis quibusdam incisuris naturaliter interfectus erat. Quod interdum fieri VVinslovius jam monuit. Potuit ergo vastitas lienis in rustico, a Meadio dissecto, esse non morbosa, ut cætera signa indicabant. Verumtamen extant aliorum observationes sane copiosæ, quæ declarant, sæpe vitiatum lienem in scorbuticis inventum esse, neque lienem modo verum, & jecur, & pancreas, & alias partes. Sed ex iis nihil pro scorbuti sede evinci dictum est. Neque nego lienis, jecinoris &c. vitia ad scorbutum conferre: immo vero priori libro inter hujus morbi causas ea quoque posui. Verum Scorbutus, neque semper ex illarum partium vitiis fit, & si quando fit, tamen non sequitur sedem iis in partibus habere. Non enim si ex. gr. lien male affectus est sic, ut spatio temporis scorbutus oriatur, ideo humores crassi, & acres, qui scorbutum faciunt in liene præparantur, & ex eo per totum corpus dimanant: sed turbatis corporis actionibus propter vitium lienis, demum crassities, & acritas in liquidis, debilitasque in solidis partibus nascitur, ex quibus is morbus gignitur. Neque vitium illud lienis v. gr. obstructio, aut scirrhus, sed vitium universum humorum, & solidorum, quod ex vitio lienis primo natum est, ipsum scorbutus est. Nisi qui sedem in aliquo viscere scorbuto quærunt, nobis significare volunt, se in illo præcipuam causam ponere, quam effectus illi sequantur, quibus scorbutus conjunctus est, quocumque demum iidem effectus tendant, aut quacumque parte exerantur. Quasi qui hunc morbum in longa navigatione ex duris, falsisque cibus contrahunt, non in his primam sui morbi causam, sed in liene, vel jecinore,
 vel

vel alia parte habeant, aut cibi isti acritatem, & crassitiem liquidis inducere, atque scorbutum gignere non possint, quin prius lienem, jecur &c. adorianur, iisque vitium aliquod afferant. Quod ut quisque videt, a veritate abhorret. Sed tota ista quæstio de scorbuti sede, nunc ut videtur absolevit. Nolui tamen silentio eam præterire pluribus de causis præcipue, ut ea magis magisque constarent, quæcumque de natura, & effectibus hujus morbi supra comprehensa sunt. Deinde, ut in iis, quæ continuo dicuntur de scorbutu antiquis medicis cognito, quidquid de magnis lienibus, aut humore melancholico occurrerit, id intelligatur ad eorum opinionem de scorbuti sede referendum esse. Quæ opinio si minus probabilis posterioribus temporibus inventa est, non ideo minus perspicuum esse potest, eos morbum eundem, quem nos scorbutum vocamus, jam tunc sub aliis nominibus descripsisse.

CAPUT OCTAVUM.

De scorbuti origine.

Igitur ad alteram quæstionem veniam, quæ ad historiam scorbuti pertinet. Nam alii hunc morbum novum esse, & priscis medicis incognitum, alii contra, illorum ætate jam infestum, & propterea perspectum fuisse contendunt. Atque hanc disputationem, quæ initio hujus operis mei pertractanda fuisse alicui fortasse videbitur, ego dedita opera aggredi hoc loco volui. Nam qui meas hæc lucubrationes legere non recusabunt, si prius signa, causas, naturam, genera, effectus morbi tenerent, speravi fore, ut hanc litteram facilius dijudicarent, quæ non ita levis est, ut aliqui putant. Audio enim videoque plures esse, qui affirmant, in his nostris regionibus, numquam, aut rarissime scorbutum inveniri: a quibus ego magnopere dissentio. Quare studiose admodum ad veritatem inveniendam nitendum est. Num si in aliis quibusdam opinionibus discutiendis, licet nobis non nihil esse in curiosis, in hac certe non licet. Quæritur enim, quinam morbus sit, qui nostros homines singulari modo interdum male habet, quem nisi noverimus, curari non posse fatendum est. Scorbutum vero eum esse, ut ostendatur, multum ad id conferret, si antea demonstrari poterit, hunc morbum antiquissimis etiam temporibus passim sævisse. Rem ad hunc modum se habere multi doctissimi, eruditissimi que viri senserunt, quos inter Ronseus, Lomius, Senertus, Villisius, Boerhavius, Fizes, Meadius, Syvietenus, ut longe plures omittam. Quod si nonnulli

nulli in aliam sententiam ierunt, Freindiusque ipse, vir acris cæteroquin iudicii, & in veterum scriptorum monumentis perlegendis exercitatus, vix tamen apparet, qua ratione permoti id fecerint. A Freindio scorbutus dicitur *morbus recens, neque Græcis, neque Arabibus cognitus* (a) Ne verbum quidem additur ad hanc suam opinionem comprobendam. Nam si testimonium satis esse putat ejus, quem excitat Georgii Fabricii, qui anno 1482. hunc novum, & inauditum in Misnia morbum erupisse scribit, vereor ne nimium illi tribuere videatur. Sed hoc postea videbimus. Interea quantum ego intelligere valeo, duo habere possunt, qui negant antiquis temporibus scorbutum extitisse, validissima, ut putant, argumenta, quibus sententiam confirmant suam; veterum medicorum de hoc morbo silentium, & memoriam apud nonnullos sæculi xv. scriptores ejusdem tamquam recentis. Quorum argumentum alterum, si verum est, non est contemnendum, alterum non magni faciendum. Sed veteres Scriptores de hoc morbo siluisse adeo falsum est, ut nobis aliud argumentum non succurrat, quare iis cognitum fuisse asseramus, quam ipsorum testimonium Hippocratem vetustissimum Auctorem si consulamus, libro secundo prædictorum, qui liber pro legitimo ab omnibus habetur, inveniemus illum ita scripsisse: *Quibus lienes magni sunt, iis gingivæ vitiantur, & os male olet, quibus autem lienes magni sunt, neque sanguinis eruptiones contingunt, neque os male olet, ii in tibiis mala ulcera habent, & nigras*

(a) Tom. 4. *Histor.* pag. 417.

nigras cicatrices. In libro autem de internis affectionibus, quem cum vulgo sub Hippocratis nomine extet, viri eruditi inter Cnidios referunt, & ideo ipso Hippocrate vetustior est: in eo igitur libro duo morbi, his verbis describuntur: (a) “ Venter inflatur
 „ postea vero lien intumescit, durus est, eique dolores
 „ contingunt. Color autem immutatur, & niger cernitur, pallidus, & qui malicorium forma referat, ex
 „ ore, & gingivis gravis odor exhalat, eque a dentibus discessionem faciunt, & in tibiis ulcera, quæ
 „ lia pustulæ nocturnæ erumpunt, membra extenuantur, neque stercus per alvum dimittitur.” Sic de altero morbo, de altero vero sic: “ Ex ore male olet,
 „ & gingivæ abscedunt, & ex naribus sanguis fluit: interdum vero in cruribus ulcera erumpunt, & alia
 „ sanescunt, alia emergunt, & color niger fit, & cutis tenuis, ad deambulationem, & exercitationem
 „ minime promptus est.” Prior morbus lienis dicitur: posterior Ileos sanguineus. Tam vero Cornelius Celsus eundem, quem Hippocrates morbum describens, hæc prodidit. (b) “ Quibus magni lienes sunt, his
 „ gingivæ malæ sunt, & os olet, aut sanguis aliqua parte prorumpit. Quorum si nihil evenit, necesse
 „ est in cruribus mala ulcera, & ex his nigræ cicatrices fiant.” Quo loco si Hippocratis auctoritate Celsum usum fuisse, quis contendat, id utique Celsi ipsius confessione concedendum est, cum hoc, ut ostendamus, eum cum aliis frequentissimis morbis,
 hoc

(a) *Apud Phoas. T. 2. pag. 549. de intern. affect.*

(b) *Lib. 4. cap. 9. de lien. morb. & curat. pag. 210.*

hoc quoque adversæ valetudinis genus, quod ipse fortasse non minus frequenter viderat, describendum esse judicasse. Est etiam Pauli Æginetæ testimonium, quod produci solet: (a) "hoc pressis vitio (scir-
 ,, rho lienis) os foetet, gingivæ exeduntur, ulcera in
 ,, cruribus cicatricem non recipiunt." Eadem fere, sed aliquanto fusius posterioribus temporibus tradidit Arabs Avicenna. *Et quandoque denigratur lingua ea duritie splenis, & sentitur durities ejus absque rugitu cum premitur, nisi aggregetur ei inflatio, & non est cum ea febris inseparabilis, imo aliquando est non secundum ordinem: & quandoque multiplicantur cum ea ulcera crurum, & corroduntur dentes, ac gingivæ propter grossitudinem sanguinis, qui descendit in ulcera crurum, & corruptionem vaporis, qui descendit in omnes partes gingivarum, & quandoque est in ulceribus crurum crisis ejus.* Hæc veterum monumenta quicumque velit attente considerare, is fateatur necesse est, in iis aperta scorbuti indicia apparere. Si negat jam dicat, quem potius morbum jam indicari credit. Lienis puto, aut atræ bilis, ut Hippocrati, Celso, Paulo, aliis visum est. Sed præjudicatam illorum opinionem non attendo, hoc quæro: Si medico nostra ætate æger tradatur: cui os male oleat, gingivæ malæ sint, idest laxæ, exesæ, sanguinolentæ, putrescentes: si iis præterea malum habitum corporis cum malis crurum ulceribus, nigrisque cicatricibus habeat, eique corpus emacrescat, sanguis aliqua parte profluat: summa sit pigritia, & difficultas ambulandi:

quæ-

(a) Lib. 3. cap. 49. pag. 164.

quæro inquam quonam eum morbo laborare medicus pronuntiabit. Ego arteriarum pulsus explorandos, inspiciendasque urinas exposcerem: tum perquirerem quibus ille ciborum generibus maxime usus sit, quæque loca incoluerit, ceteraque investigarem, quæ majorem mihi certitudinem afferre possent: neque tamen si hæc prænoscere haud liceret, ægrum scorbuto affectum esse dubitarem. Adest enim signum scorbuti omnium certissimum, gingivarum vitium, cum aliis signis perspicuis conjunctum. Quod signum si non satis est ad scorbutum indicandum, ut aliqui volunt: restat ut exoremus viros istos præstantissimos, ut velint nos docere, quam potiori, certiorique nota uti possimus in scorbuto dignoscendo. Profecto hoc gingivarum vitium, quantum ego scio, adeo ab idoneis omnibus scriptoribus pro certo hujus morbi indicio habetur, ut non modo id præcipuum faciant inter non multa illa, quæ proponunt signa pathognomonica: sed putent satis, nosci scorbutum posse alium morbum simulantem, si unum illud signum appareat. Nisi velint eum solum morbum scorbutum vocare, in quo gingivæ sanguinolentæ, fœtentes, & corruptæ in frustra decidant simul cum dentibus, totum corpus croceis, aut lividis maculis, crura malis ulceribus teneantur, doloresque inferiores artus, & viscera ipsa infestent vagi, & per circuitum redeunt, sanguinisque profusiones ex naribus, ore, alvo, cute contingant: quæ eorum opinio tanto minus probanda est, quanto infrequentius hujusmodi casus incidunt: non quo morbus eo interdum non adducat, sed quo sæpius medici diligentes remediis pugnare, adducere, ut nequeat, probe scientes quantum periculi subsit, si
malum.

malum usque eo processerit. Quamquam in eo quoque casu, quem ex ipsorum mente descripsi, si gingivarum vitium tollamus, non video, quod certius signum supersit, propter quod morbum illum ad scorbutum potius, quam ad aliud genus referre velint. Nam ulcera, sanguinis profusiones, viscerum, atque artuum dolores, interdum in aliis quoque morbis fiunt. Quid? si, ut ipsi contendunt, aliquod gingivarum vitium observetur, dentesque vacillent in cachexia, in melancholia, in hysterica affectione, & in obstructionibus imi ventris a febris non recte judicatis, nonne posset aliquis, iisdem auctoribus, pronunciare, morbum illum melancholiam esse, sed illud, opinor, non attenderunt viri præstantissimi, ex cachexia, melancholia, hysterica affectione, longis febris, viscerumque obstructionibus, proximum esse ad scorbutum transitum. De qua re alio loco dictum est. Quodnam vero certius signum requiremus, eum transitum factum esse, quam gingivas jam vitari cepisse? Ita si in malo corporis habitu, (cujus speciem scorbutum esse, imo scorbutum a nonnullis καχεξία in universoni dici, initio hujus libri proposui) gingivæ tumentes, cruentæ, exesæ, aut putridæ fiant, cur scorbutum jam subortum esse non judicabimus? Idemque in melancholia, longis febris, aliisque morbis cur non dicemus? Neque vero diffitemur, non omne gingivarum vitium esse scorbuti signum. Nam & ulcera, quæ ἀφρας Græcis, & tubercula, quæ παρελιδας, & carneæ excrescentiæ, quæ, ἐπελιδας iidem vocant, in gingivis fiunt ubi scorbutus nullus est. Etiam quædam gingivarum intumescencia, & erosio post unam, aut alteram febris accessionem sequitur, præsertim si acrium ciborum, vini que reple-

tio antecesserit. Interdum ex fluxione, ut vocant, aliqua gingivarum pars cum dolore intumescit. Atque in cachexia, in qua labra quoque, & internæ palpebræ inalbescunt, totumque corpus morbosam quamdam laxitatem acquirit, quid mirum, si gingivæ laxiores aliquando, quam oporteat naturaliter, & pallentiores fiant? Eiusmodi vero gingivarum vitia, quis umquam ad scorbutum retulit, eaque pro certa hujus nota proposuit? Præsertim cum eorum pleraque brevia sint, & fere in aliqua solum gingivarum parte incidant, & sine alia corporis noxa finiantur. Sed ubi totum corpus a sanitate recessisse manifestum est, maximeque per id morbi genus, quod scorbuto gignendo aptissimum est, ut ipsa, quæ dicta est melancholia, & hysterica affectio, imique ventris obstructions, & lentæ febres, non errare mihi videtur, qui judicat, si gingivæ prurire, laxari, excrecere, cruentari, magisque si exedi, fœtere, corrumpique incipiunt, scorbutum subesse. Atque utinam hæc sui indicia morbus is semper præferret, minus certe fallerentur ii quoque, qui cum eum non infrequentem esse credant, tamen dignoscere interdum non facile possunt. Nam quod eos morbos, quos viri illi pro scorbuto habendos esse negant, se remediis curare scribunt amaris, antimelancolicis, quæque obstructions tollunt, itemque confortantibus, & roborantibus: scire a veo, num ipsi putent, iisdem remediis curari scorbutum non posse. Nam utique curari putant Auctores maxime idonei Eugalenus, Sennertus, Molenbroccius, & quantum vel ex illius de materia medica libello apparuit, Boerhavius, aliique. Quorum eomagis sententia mihi probatur, quo experimenta illa respondere certius est. Nunc ut eo, unde

de discessit, nostra revertatur oratio, hoc profiteor; me numquam ea, quæ de gingivarum vitiis Aetius scripsit, legisse, quin suspicarer nonnulla ad scorbutum pertinere. Cum enim & de inflammatis gingivis egerit, & de earum tumore, qui *παρουλις*, & de excreſcentia, quæ *ἔπουλις* dicitur, deque iis, qui *gingivas corrosas habent cum tumore, atque dolore, atque etiam quibus a serpente ulcere depascuntur* (quamquam hæc quoque vitia in scorbuto frequentissima sint) ut hæc omittamus, quid dicendum est, de cruentis illis ob *bilis acridinem gingivis*? Quid de calidis illis in ore inflammationibus, & *gingivis corrosis, in quibus falsa cujusdam, et mordacis humiditatis sensus percipitur*. De quibus omnibus peculiarem sermonem instituit Aetius (a) Et paulo post remedia proposuit „ ad gingivarum tumores, easdemque excreſcentes, „ & putrescentes: tum ad exesas gingivas, & humore pregnantes: tum ad putredines oris, gingivasque depastas, & cruentatas (b) Paulus quoque „ *gingivas erosas, & humiditatis vitio flaccidas, & tumidas, excreſcentesque gingivas* „ nominavit. (c) Hæc ubi cum iis confero, quæ supra ex aliis auctoribus proposita sunt, non possum a me impetrare, ut aliqua ad scorbutum pertinere non suspicer. Quod si cætera, quæ inter hæc fortasse occurrebant, symptomata commemorare Auctores isti non omisissent, haberem unde conjecturam meam ulterius confirmare possem. Video tamen clariss. Cochium

(a) *Sermon. 8. cap. 21.*

(b) *Sermon. 8. cap. 22.*

(c) *Loc. supracit.*

chium ea etiam pestifera tonsillarum ulcera ad scorbutum retulisse (a) quorum historiam Aretæus habet, & Ægyptia, aut Syriaca (b) appellari scribit, atque eadem esse videntur cum illis, quæ crustosa, ac pestilentia ab Aetio vocantur (c). Neque dubito quin Vir præstantissimus gravi ratione permotus in eamdem opinionem devenit: imo certum est, ejusmodi ulcera in scorbuto fieri non infrequenter. Verum tamen cum id ulceris genus, quod innuit etiam Alaymius idem videatur esse, atque illud, cujus Severinus, & Mercatus, aliique Hispani sub nomine *Garotillo* meminerunt, idemque annis proxime superioribus Gallos, & Britannos valde infestasse intelligam ex Halleri viri eruditissimi additamentis ad methodum studii a Boerhavo conscriptam: malo ego integrum in hac re judicium doctissimis illarum Nationum Medicis relinquere. Jam vero, quod ad veterum de scorbuto monumenta pertinet, ante Aetii, Paulique tempora Strabo (d) de duobus morbis scripsit, altero oris, altero crurum, quibus exercitus, Ælio Gallo duce in Arabiam ab Augusto missus infectus est. Primus *στομακακή* vocatus est, alter *σκελοτόρβη*. Similem casum Plinius memoriæ prodidit his verbis: " In Germaniam trans Rhenum
 „ castris a Germanico Cæsare promotis marino tra-
 „ ctu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota, intra
 bien-

(a) *De vict. Pitagor.*(b) *Apud. eumd. ibid.*(c) *Apud. eumd. ibid.*(d) *Lib. 6. Geograph.*

» biennium dentes deciderent, compagesque in ge-
 » nibus solverentur *στομακακην* Medici vocarunt, &
 » *σκελοτυρβην* ea mala“ (a) Scriptores autem nobilif-
 fimi in hac fuerunt sententia, morbos illos non alios
 fuisse, quam scorbutum, quos ego sequor. Quid
 enim? Si exercitus illos morbus infestavit, cujus hi
 duo essent effectus, qui modo dicti sunt, quique
 maxime scorbuto conveniunt, si in castris pleræque
 causæ concurrant, quæ conferunt ad scorbutum, si
 quinam alius esse poterit is morbus, qui eo modo
 communiter exercitus duos male habuerit, non ap-
 paret, si posterioribus quoque temporibus, & nostra
 ætate, alii exercitus affici scorbuto consueverunt:
 quamquam is non eadem mala semper attulerit,
 quid est, quamobrem contendamus, eum morbum
 scorbutum non fuisse? Nam quod Plinius, aut illi,
 quorum sententiam Plinius sequitur, epotæ aquæ
 fontis cujusdam causam morbi assignarint, potuerunt
 errare, ut facile est in causa investiganda. Recte etiam
 notat Sennertus (b) in sequentibus temporibus, quibus
 regiones illæ trans Rhenum magis magisque cognitæ
 sunt, nihil de eo fonte, noxiaque eius vi constitif-
 se. Strabo vero eorum malorum causam optime re-
 jecit in malam victus rationem. Cæterum etiam Cla-
 riss. Svvietenius nobiscum, opinor, sensit, quamquam
 sentire non videatur. Cum enim scribit (c) vocabu-
 lum *στομακακην* ferri posse, quod in scorbuto oris vi-
 tia frequenter occurrant: alterum vero vocabulum

σχελο-

(a) *Hist. nat. lib. 25. cap. 3.*(b) *Loc. supracit. pag. 285.*(c) *Loc. jam citat.*

σκειλοτύρβη aliam significationem habere, quam ex Galeno producit, ut ideo non videatur ejus definitio scorbuto convenire, eos nimirum reprehendit, qui scorbutum hodieque ea voce significari posse credunt. Ego antiquos medicos, qui illum crurum morbum *commodius nomen non habentes propter affinitatem & ipsum scelotyrbem nominarunt* eos inquam cum Sennerto (a) excusandos non suscipiam, contentus si mihi detur, vitium illud scorbuti sobolem fuisse. De quo dubitare rerum harum periti ne possunt quidem: Locus est etiam apud Galenum, (b) qui maxime huc facit, & ab ea, de qua loquimur scelotyrbem, adeoque a scorbuto, videtur nihil distare. *Qui in Aeno, urgente fame vescebantur leguminibus, cruribus vacillabant; qui vero erva edebant, horum genua dolor infestabat.* Sane si ea attendantur, quæ de inedia tamquam scorbuti causa superiori libro proposui, vitia illa a Galeno descripta ad scorbutum pertinuisse suspicari possumus. Sed qui oscedinem Sammonico dictam variam, ut videtur, ab eo vitio, quem Gellius memoravit & nigrum icterum, nigramque viteliginem pro scorbuto accipiunt, quasnam eos suæ conjecturæ rationes habere putabimus? Ego sic intelligo: siquid scorbutus prisorum etiam temporum morbus fuit, potuisse interdum iis valetudinis generibus subesse, vel ea valetudinis genera ab illo nasci: neque tamen nigrum icterum, de quo Aretæus, Paulus, aliique ex veteribus scripserunt, itemque nigram viteliginem non alius naturæ morbum esse potuisse. Multo autem majori veri spe-

(a) *Penn. loc. supracit.*

(b) *Lib. 4. d. prav. alim.*

ri specie Eruditiss. Cocchius docuit (a) veterum Elephantiasim non aliud fuisse, quam speciem acerrimi scorbuti, sequutus, opinor, Etmulerum, qui lepram, sive Græcorum Elephantiasim (quas pro uno eodemque morbo habet) nihil esse aliud tradidit, quam summam, & contumacissimam scabiei scorbutica gradum. Profecto siccam, & levem Elephantiasim interdum in scorbuto fieri etiam Boerhavius notavit (b). Ac si veterum monumentis consideratio adhibeatur, plura, quæ Elephantiacis contingunt mala communia esse scorbuto quoque, & maxime frequentia intelligemus. Nam Aretæus ita habet (c) „ sunt
 „ somniculosi, quieti, sicca alvo respiratio
 „ grave olet lotium crassum est, album, turbidum, quale jumentum reddit: venæ . . . distentæ
 „ sub lingua . . . dentes non albi sunt, sed nigricare videntur aliter, atque aliter paratorum ciborum appetentia est non obtusa, sed gustatus
 „ qualitatis expers spontaneæ sunt lassitudines, singulorum membrorum species hominem gravitate inusitata premit, quantumlibet exigua membra sint spirandi vehemens difficultas, suffocationes fiunt, ac si laqueo strangulentur. “ Fere eadem habet Aetius. Ex his symptomatibus quotus quisque est scorbuticorum, qui plura non patitur? Causæ quoque, quæ Elephantiasim inducunt, cum causis scorbuti prorsus conveniunt: cibi ex pul-
 te

(a) *Loc. supracit.*

(b) *Aphor. de cognosc. & curand. morb. §. 1151.*

(c) *Libr. 2. cap. 13. de Elephant.*

te, lenticula, caseo veteri, pisciculis cochleis, multisque fassamentis. Eoque morbo illos tentari Aetius tradit, qui victu crasso, & aigre concoctili utuntur, quique in otio degunt. Dicit aliquis. Etsi in his, quæ proposita sunt, symptomatibus, cum scorbuto Elephantiasis conveniat, quæ communia signa esse possunt, non tamen in iis convenire, quæ propria ejus signa sunt, cujusmodi judicantur: “tumor, res alii juxta alios . . . nondum quidem continui, sed crassi, & asperi, & interstitium tumorum discissum; idest totum corpus rugis asperis exaratum: scissuræ, quæ alte descendunt, velut nigri in corio sulci . . . & nares cum atris tumoribus salebrosæ, exarantesque labiorum prominentia crassa, pars autem inferior livescens . . . aures rubentes, admixta nigritie, obstructæ, elephanticæ, ut grandiores consueto esse videantur . . . malæ crassiores, & mentum” ego autem rimas istas, & scissuras, & ut habet Aetius, per totum corpus eminentias, præsertim juxta summam frontem, & mentum, vera esse Elephantiasis signa concipio. Itaque pressius quam alii, & ut ego judico, apte omnino Elephantiasim descripsit Celsus, (a) ad hunc modum

” Totum corpus afficitur, ita ut ossa quoque vitia-
 ” ri dicantur. Summa pars corporis crebras macu-
 ” las, crebrosque tumores habet. Rubor earum pau-
 ” latim in atrum colorem convertitur. Summa cutis
 ” inæqualiter crassa, tenuis, dura, mollisque, quasi
 ” squamis quibusdam exasperatur, corpus emacre-
 ” scit, os suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus mor-
 ” bus est, digiti in manibus, pedibusque, sub tumo-
 ” re conduntur: febricula oritur, quæ facile tot ma-
 ” lis

(a) *De Elephant. lib. 3. cap. 25.*

„lis obrutum hominem consumit.“ Ex quibus quid est, quod in scorbuto quoque observatum non fit? Sed tumores, crassities, duritiesque cutis, ejusque, propter squamas quasdam, aspritudo, proprie ad Elephantiasim pertinent. Illa vero oris intumescencia, (quæ interdum in scorbuto quoque fit) opinionem fecit similitudinis cujusdam inter vultum horum ægrorum, & elephantis vultum. In qua re magis apparet, quid quisque sibi persuaserit, præconcepta quadam istius similitudinis opinione ductus, quam quod revera sit. Nam rursus alii similitudinem cum vultu leonis visi sunt sibi videre in Elephantiacis, alii cum vultu satyrorum, prout isti pingi solent. Ut vero elephantis vultus a leonis, ita satyri ab utriusque vultu differt. Similitudo vero ista, si qua interdum extat, fortuita est, prout facies aliorum ægrorum aliter, atque aliter constituta est, ut, mutatione facta, huic potius, quam illi vultui accedat: ideoque alios Elephantiacos, leonis, alios satyri, alios elephantis vultum aliquo modo representare, sæpe etiam nullum ex iis. Quod in aliis quoque morbis fieri videmus, ut in Rachitide, in qua interdum pueri aliqui simiæ vultum referunt. Ex quo factum puto, ut vulgo is morbus vocetur *malè del Simioto*. Ergo ut erraret quicumque vellet Rachitidem ex ista vultus similitudine dignoscere, ita non meliori ratione uteretur, quicumque elephantis, leonis, vel satyri vultus comparatione, tamquam præcipua nota, Elephantiasim nosci crederet. Ideoque Celsus hujus rei nullam fecit mentionem. Idemque & Aetius quoque prætermiserunt depilationem, & calvitiam illam, ab Aretæo animadversam, quam sæpe contingere credibile est. Sed id fortasse perpetuum non est. Neque ignoro alias ab aliis causas afferri de-

nominationis istius morbi. Inter hæc concludo, in
 tuberibus, cutisque inæqualitate, & aspritudine, cru-
 stisque quibusdam, quasi squamis, Elephantiasis veram
 notam positam esse. Quæ ubi in scorbuto contin-
 gent, tunc Elephantiasim ejus effectum esse quivis
 facile concedet. Verum semperne ejus effectus sit;
 idest sit ne Elephantiasis scorbuti species, id quoque
 propter plurium symptomatum convenientiam non
 est improbabile. His adde extremarum partium gan-
 grænam, cujus meminit Aretæus, gingivaque præter
 modum pallidas, tumidas, aut rubentes, asperas, cor-
 rosas, a nonnullis inter Elephantiasis symptomata po-
 sitas, quæ mala propius ad scorbutum accedunt.
 Verum si optamus præclarum convenientiæ horum
 morborum argumentum, extat id libro Mulgravii de
 Arthritide symptomatica. Tradit Vir clarissimus, ini-
 tio sæculi, proxime elapsi, lepram adeo communem
 Damnonii morbum fuisse, ut olim in Judæa fortas-
 se communior non fuerit. Jam cum lepram Judææ
 nominat, eum hanc ipsam, de qua loquimur, Ele-
 phantiasim intelligere perspicuum est. Medio vero
 eodem sæculo lepram in scorbutum commutatam
 fuisse sic, ut, illa prorsus fatiscente, scorbutus maxi-
 me vigeret, in quo, ut idem notat, frequenter essent
squamule, veteris scilicet lepra vestigia. Neque refert,
 quas ille putaverit fuisse hujusce mutationis causas:
 sat est hanc mutationem factam esse constare. Fa-
 cilis enim est conjectura, lepram illam scorbuti
 speciem fuisse, idest ipsum scorbutum, qui cum squa-
 mas quasdam in cute produceret, hocque præcipuum
 haberet symptoma, lepra vocaretur; ubi hoc sym-
 ptoma apparere desit, aut minus conspicuum fa-
 ctum est, pro ipso scorbuto cognitus est. Itaque
 lepram

lepram, & scorbutum, unum eundemque esse morbum. Nam scorbutum, iis etiam in regionibus, ubi maxime frequens est, interdum latius diffundi, interdum contrahi, & velut ex parte occultari, notum est. Neque semper, neque in omnibus regionibus, ubi late sese diffundit, iisdem cum symptomatibus prodire. Ergo & sæpe aliis in locis, & non multos ante annos Parisiis, in ea clade, quam Paupartius egregio labore memoriæ prodidit, alia, atque alia intulit symptomata. Possunt enim aliqua subesse, vel ex parte ægrorum, vel ex parte externarum causarum, eaque morbi effectus quosdam inusitados, & novos parere. Quæ & olim Alexandriae maxime, & Damnonii elapso sæculo, & idem aliis in locis talia fuisse credibile est, ut scorbuti effectus, in summam corporis partem, per quosdam inæquales, & asperos tumores, squamasque eliceret. Itaque huic vitio nomen Elephantiasis imposuerunt antiqui medici, & pro distincto morbo habuerunt, ut, modo magni lienis morbum, modo Ileum sanguineum, modo *στομακακην*, & *σκελοτυρβην* pro symptomatum varietate eundem morbum appellarint. Hæc, aliaque hujusmodi, veri valde similia dici possunt, ad eorum conjecturam confirmandam, qui Elephantiasim non alium morbum esse, quam scorbutum, prodiderunt. Sed aliæ quoque erant conjecturæ, quæ a viris doctis expositæ sunt. Ut qui illam Atheniensium pestem, cujus divinam descriptionem Lucretius tradidit Elephantiasim fuisse contendunt, aut qui convenientiam quamdam observarunt pestis illius cum scorbuto, qui Parisiis grassatus est extremo elapso sæculo. Verum neque meum est, omnes aliorum sententias in hac re aut tueri, aut coarguere: & satis propo-

proposito nostro ea esse possunt, quæ hæcenus dicta sunt. Illud enim requirebatur, fuerit scorbutus antiquis medicis cognitus, necne. Quem iis cognitum fuisse, satis, ut opinor, ostensum est, nec solum cognitum, sed etiam frequentem eorum temporibus, atque interdum communem, utpote cum integros exercitus infestaverit. Quod si ea quoque vera sunt, quæ de Elephantiasi proferuntur, non improbabilibus conjecturis, multo magis quæ fuerit etiam præcis temporibus ejus vis, & frequentia evidens est. Ac si ex iis, quæ clara, & aperta sunt, licet obscuriora, latentioraque eruere: ubi jam tum scorbutum sæviisse ostensum est sic, ut negari non possit, quis non suspicabitur sæpe hunc morbum antiquis medicis tractandum occurrisse, sed specie alius morbi involutum, & quasi personatum adeo, ut pro eodem, quem mentiebatur, morbo illum habuerint? Nam nostris quoque temporibus quamquam ejus vim, naturam dolosam, variosque effectus diligentius auctores non pauci perscrutarint, atque demonstrarint, interdum tamen sub larva alius morbi quosdam medicos fallit neque eos imperitos. Quanto igitur magis id veteribus contingere potuit, qui cum nondum ejus morbi naturam, extensionemque perspexissent, fortasse varia ejusdem symptomata in similem morborum classem retulerunt? Quod non in scorbuto solum factum est vario, & multiformi morbo, sed in aliis quoque simplicioribus. Idque in Cnidiis libris, qui sub Hippocratis nomine extant, familiare, & manifestum vitium est: non tamen aliis posteriorum temporum scriptoribus inusitatum, ut a viris doctis observatum est.

C A P U T N O N U M.

*De tempore, quo morbus magni lienis Hippocratis
scorbutus nominari cæpit.*

Nunc videndum est quantum roboris in eorum sit testimonio, qui putant, se detexisse, quo primum tempore scorbutus cœperit humanum genus male habere. Nam dicunt, si illum paucis ante nos sæculis cæpisse constat, consequens esse, antiquos medicos nihil de eo cognitum habuisse. Atque hoc alterum est argumentum, quod nobis opponunt. Quamquam ii, qui id prodiderunt, modo satis refutati sunt, cum evicimus, ipsa antiquorum monumenta eos cogere, ut fateantur, hoc morbi genus fuisse apud illos sane non infrequens. Quo posito, vana, & inepta sunt omnia alia eorum argumenta. Placet tamen aliqua addere, non tamquam cum iis disputans, quos damnant antiqui ipsi, quibus repugnare in hac lite non possunt: quæ est illorum testimonio dijudicanda, sed animo sedato, & sine contentione, ut monere potius, quam reprehendere videar. Sunt enim quædam, de quibus facile potest inter nos convenire. Ut, qui scorbuti ortum medio decimo sexto sæculo, aut qui initio ejusdem sæculi, ut Freindius, confitentur hi quidem paulo: illi vero multo ante de eo morbo mentionem factam esse possunt recognoscere. Freindiusque, cum morbum primum inter nautas Lusitanos, novas regiones in India orientali tunc temporis explorantes, (a) ca-
put

(a) *Loc. supracit.*

put extulisse tradit, inter eos nempe, ex Fonseca testimonio, qui primi ex Lusitania Orientalem Indiam navigarunt, anno scilicet MCCCCXCVII. poterat, si animum advertisset, rem ad hunc modum esse per se videre. Quod tanto magis illi erat faciendum, quod locum eum, quem superiori capite descripsi, Georgii Fabricii erat allaturus, quo ex loco jam usque ab anno MCCCCLXXXVI. in Misnia scorbutum innotuisse constat. Atque ex eodem loco apparet, nautas Saxones eum morbum jam tum scorbutum nominasse. Quod si novum, & inauditum in Misnia morbum fuisse Fabritius scribit, id nihil demonstrare aliud mihi videtur, quam illorum, qui ante illa tempora fuerunt, in observando morbo incuriam. Isque potuit imponere & majori frequentia, & symptomatum novitate, ut novus videretur, qui solum esset frequentior, & inusitato aliquo symptomate terribilior. Nam, ut supra dixi, morbus hic aliis temporibus magis, aliis minus grassatur, suasque habet vicissitudines tempore, & effectibus distantes. Quæ eadem causa fuit, ut quemadmodum novus tum in Misnia habitus est, ita alii, multis annis postea, pro novo morbo scorbutum habuerint, ubi novo quodam impetu latius sese diffudit, & medicos impulit ad observationem diligentem adhibendam. Neque mirum est, miserrimis illis, quæ memorias hæc antecesserunt, temporibus, cum tota Europa barbaris gentibus jam diu inundata, literas, & tot egregias artes, atque adeo medicinam amisisset, nullum positum fuisse insigne scorbuti monumentum in eorum libris, qui post decimum demum sæculum ab Arabibus recuperatam, & ex Asia in Europam transvectam hanc
pro-

professionem jam vitiatam, & corruptam, fere prius habuerunt ab Arabum vestigiis recedere expavescentes, summamque gloriam adepturum putantes, quicumque plures Arabum sententias interdum misere distractas excripsisset, suumque ad propositum convertisset. Non oportuit igitur ab hominibus, a recto medicinæ studio adeo alienis, veras observationes expectare morborum, qui subinde inciderent, & vel cum iis convenirent, quorum mentio extat apud antiquos, aut ab iis discreparent. Nam diligentiam istam ii possunt adhibere, qui germanam Græcorum medicinam sequuti, intelligunt, magnam artis partem in eo sitam esse, ut morborum effectus, & signa exponantur omnia, & communia cum aliis morbis, & propria, per quæ ab aliis quisque distinguitur. Ex quo fit, ut descriptio singulorum morborum, imo pictura quædam ante oculos habeatur, in quam intuentes possint protinus eos cognoscere. Verum, ut recte observat Freindius, ea quæ a Græcis medicis scripta sunt, *nonnisi a paucissimis consulta fuerunt ante finem sæculi XV.* Adde iis in regionibus, in quibus scorbutus frequentior est, ut in Dania, Norvegia, Svecia, Belgioque serius, quam in Italia, & in Gallia medicinam excultam fuisse. Ex quibus omnibus licet intelligere, quamobrem istius morbi memoria, post eam veterum scriptorum sub finem sæculi XV. cum novitate quadam apparuerit. Eo scilicet tempore, quo litteræ cœperunt quodammodo renasci, studiumque medicinæ diligentius quæri. Non quod antea scorbutus non existerit, sed quod medici, intervallo temporis illius, rudes homines, & indocti, tam varium, tam multiplicem, tam obscurum morbum, non solum scri-

V

ptione

ptione, sed ne consideratione quidem necessaria complexi sint. Sed ubi majori cura pertractari coepit, colique etiam in Germania, & sub ipso septentrione medicina, ejusque Professores erudiri magis, magisque, & scribere non destiterunt, scorbuti observationes quædam identidem litteris traditæ sunt, variæ omnino, ut non statim pro uno, eodemque morbo apparuerit, nisi iis, qui ejus naturam jam tum perspexerunt. Sic in Misnia prodibat scorbutus, cum quadam inflammatione partium carnosarum, cui quo celerior adhibebatur medicina, eo citius malum restinguebatur: sin mora accedebat, sequebatur morbi affecti mortificatio, quam syderationem nostri, Græci σφάκελον dicunt. Nautas vero Lusitanos, qui Orientalem Indiam primi navigarunt, hic morbus plane diverso modo affectit, scilicet tumefactione gingivarum adeo magna, ut os, earum vix capax esset. Hæc igitur, quæ sæpe accidissent, cum a pluribus curari coepissent, subtiliusque in morbi naturam, atque effectus inquire, ab iis maxime, qui in iis essent regionibus, quæ sunt scorbuto magis obnoxia, factum est, ut nonnullis is morbus novus visus fuerit, qui solum diligentius describi coeperit. In quo, ut alio loco dixi, eo facilius decipi potuerunt, quia scorbutus interdum, aliqua accedente causa, pejor fit, & latius diffunditur. Itaque alii Ann. 1488. alii ann. 1497. aut paulo ante, alii ineunte, alii medio sæculo XVI. morbi initium posuerunt, prout cuique, aut aliorum scripta, aut propriæ observationes indicasse visæ sunt. Quare cum nonnulli medio sæculo XVI. scorbutum coepisse sibi persuaserint, quamquam ejus memoria extiterit ab annis usque sexaginta ante illud tempus, quanto magis videri novus potuit iis, qui ante finem

nem sæculi XV. scripserunt, cum & ipsi minus essent curiosi in observando, & priorum temporum monumenta, non satis clara haberent, quibus edocerentur. Ac si locum illud Fabricii diligentius consideremus, ita scribentis: *grassatus est hoc anno novus, & inauditus in his terris morbus.* (a) suspicari possumus, eum voluisse indicare novum quidem, & inauditum in Misnia scorbutum fuisse, in aliis regionibus non item. Quid enim aliud significant illa verba, *his in terris*? Quare si hæc conjectura non improbabilis videtur, jam ante annum 1483. de scorbuto memoriam extitisse perspicuum est. Sane Olaus magnus, qui opus suum edidit primum, opinor ann. 1555. cum de scorbuto quedam interjecit, scripsit, non quasi novus morbus esset, sed septentrionalibus gentibus jam veteri memoria infestus. Quin etiam ipsum scorbuti nomen indicat, quam indiligentes fuerint medici ante sæculum XVI. in hoc morbo observando, quippe cum ex vulgaribus quibusdam septentrionis, aut inferioris Germaniæ linguis effectum sit. Nam Dani *Scorbeck* propter vacillantes dentes, affectasque gingivas, Saxones vero *Scorbock*. sive *Scorbuçt* eum morbum appellarunt, quia venter torqueretur, a quibus non valde recesserunt Hollandi *Scorbuncçt* nominantes. Apud Olaus magnum, & *ScorbuK*, & *SchverbucK* legitur, Belgis vero, & *Scherbuyk* dicitur, & ob oris gingivarum ulcera *Scheurbeeck*, & ob dolores Osteocopos *Scheurbot*. Itaque verisimile est, populos sub septentrione, cum hunc morbum fre-

V 2

quen-

(a) *Apud Freind. loc. supracit.*

quentem observassent, neque tum medici essent, qui ejus naturam dignoscerent, curationemque adhiberent, eum sua lingua designasse vocabulo ducto ex præcipuo aliquo symptomate. Posterioribus autem temporibus, cum scorbuti vocabulum ex aliquo vulgarium effectum in latinam linguam medici recepissent, multi putarunt, ut novum nomen, sic novum morbum esse eum, cujus descriptio sub eo nomine in illorum libris tradebatur. Risum enim is moveret, si quis vellet in Græcorum, aut Latinorum, aut Arabum libris scorbuti vocabulum quærendum esse, ut sciri possit, num morbus, qui per illud significatur, medicis illis umquam occurrerit. Sed non est dubium, quin si eum morbum, qui sub nomine magni lienis exposuerunt, in quo malum spiritus odorem, malasque gingivas fieri monuerunt, Græci illi ex his symptomatibus potius *στομκακίην*, ut postea factum est in eo morbo, de quo Strabo, & Plinius: Latini autem oris, aut gingivarum vitium appellassent, non est dubium, inquam, quin his verbis idem illi significassent, quod Dani verbo *Scorbut* significarunt, ex quo scorbutum tractum esse aliqui putant. Eademque ratione verbum *ίλεον*, quamquam dictum sit *τό αίμαίτιτην*, quod Cndii proposuerunt, æque huic morbo convenire, ac Saxonum lingua vocabulum *Scorbut* Sennertus observavit. Itaque etsi unus, aut alter sæculo xvi., quo scorbuti nomen in medicorum sermonibus, & scriptis frequentius poni, & usu tritius fieri cœpit, morbum ipsum novum esse judicaverit, ut VVierus, qui observationes suas edidit anno 1562. magnosque lienes Hippocratis non scorbutum ipsum, sed huic proximum fuisse morbum contendit: plerique tamen iique doctissimi homines

mines, & in veterum scriptorum lectione exercitiffimi, quique eo ipso tempore, aut non multo post, floruerunt, quam scorbutus cœpisse ab adversariis dicitur, ut ideo diligentius in rei veritatem inquirere potuerint, perspexerunt ipsi, aliosque docuerunt, ejus morbi memoriam apud veteres medicinæ scriptores extare. Hos inter Lommius gravissimus Auctor, cum septem annis suas ante VVieri observationes in lucem emitteret, hoc est anno 1560: ex hoc profecto cachexiæ genere eum, inquit, esse morbum judico, quem expressisse Hippocrates sub magnis lienibus videtur (a) Siquidem interdum bilis atra, ita pestilens fit corruptione, ut cum in corpus extra lienem diffunditur, plane ejus habitum universum corrumpat. Id vitium his signis se prodit. Os, ipseque spiritus male olet, gingivæ vitiantur, sublividæque, & nonnumquam subatræ reduntur, ac digito, vel aliter pressæ, atrum cruorem emittunt: eedem sic laxæ sunt, ut a dentibus discedant facileque eos, vel omnes interdum eximere liceat. Aliquis etiam capiti, itemque præcordiis dolor est, urgetque cibi fastidium: crescente morbo, hæc quoque crescunt, & maculæ quædam lividæ, tamquam vestigia sugillationum, variis corporis locis efflorescunt, in brachiis, scilicet, in coxis, in cruribus, sæpeque per universi corporis cutem, adeo ut, hæc quasi arquato videatur fœdata. Inter hæc magna imbecillitas oritur, præcipueque in cruribus, quorum impotentes compages fiunt. Nonnullis, ac potissi-

(a) Lib. 2. observ. medicinal. pag. 130.

„mum junioribus, crebro sanguis e naribus fertur :
 „quod ni fiat, in cruribus hæ maculæ, quas dixi,
 „ & interdum ulcera fiunt. Is morbus Batavis, aliis-
 „ que populis, qui humiliora, atque palustria loco in-
 „ colunt, frequens est, utique si his quoque alimenta
 „ crassæ, duræque materiæ sumuntur. Rarissimus sic-
 „ cis regionibus, atque editioribus. Omnem ætatem
 „ quolibet anni tempore nullo discrimine impetit. Se-
 „ nibus tamen gravior, sed frequentior juvenibus esse
 „ creditur: quibusdam tamen locis frequentissimus pue-
 „ ris est: idemque autumno, atque vere maxime
 „ recrudescit.“ Ac morbum, quem hoc loco de-
 „ scripsit, si consideramus, facile intelligimus scorbu-
 „ tum describi, si nomen quærimus, non aliud inveni-
 „ mus, quam illud magnorum lienum. Num igitur
 „ morbum illum non esse scorbutum dicendum est,
 „ quia deest scorbuti nomen? Verum adeo persuasum
 „ erat viro doctissimo, & morbum cum morbo con-
 „ ferendo, eundem esse tam aperte cognoverat, ut
 „ crediderit, non esse necessarium vocabulum scorbuti,
 „ non latinum, suo operi inferere latine scripto, intellexe-
 „ ritque, se rerum harum non ignaris optime designare
 „ morbum, ejusque apud antiquos descriptione exten-
 „ so quasi digito indicare, si magnorum lienum nomi-
 „ ne uteretur. Quatuor post annos Ronseus, vir mini-
 „ me de vulgo, non solum magnos lienes, sed sceloty-
 „ tyrbem, & stomachachem, non aliud fuisse, quam
 „ scorbutum estimavit. Itaque librum suum inscripsit:
 „ *De magnis lienibus Hippocratis, & Plinii, stomachace, seu sic*
 „ *dicto scorbuto, ac scelotyrbem.* Hambergerus quoque
 „ anno 1586. librum edidit *de stomachace, ex scelotyrbem,*
 „ *vulgo nuncupato scorbuto.* Accedit his Joannes Langius,
 „ alique doctissimi medici sæculi XVI., qui morbum,
 „ qui

qui tunc primum ortus alicui videbatur, vetustissimis quoque medicis occurrisset, & ab illis descriptum esse judicarunt. Id vero ab iisdem antiquis medicis factum esse brevius omnino, & obscurius, quam postea sæculo xvi. alii fecerint, cum evidentissimum sit, hujus rei præter eas, quæ superiori capite proposui, illa causa fuit proculdubio, quod illi a Septentrionis regionibus remoti fuerint, in quibus acrior, & frequentior, scorbutus est. Quod cum ego affirmo, illud simul pono, majorem hanc scorbuti, sive vim, sive frequentiam, oriri ex vi, & concursu plurium causarum, quæ illic ad scorbutum inducendum conferunt: ideoque, si par vis causarum in regionibus ad meridiem fuerit, effectum quoque parem futurum; Deinde cum vehementissimus, frequentissimusque scorbutus in longis navigationibus insurgere consueverit, ut ex una Ansoni navigationis historia disci potest, neque tales a veteribus susceptæ fuerint, extat alia causa, ob quam apud illos non prorsus luculenta scorbuti descriptio habeatur. Quid? si posterioribus temporibus quædam novæ causæ accesserunt, nonne potuit scorbutus, non modo in aliis, verum etiam in septentrionalibus telluris plagis frequentior, quam antea, fieri? Sed de hac re quædam paulo post dicenda sunt.

C A P U T D E C I M U M .

*Demonstratur Scorbutum, etiam in Italia
infensum esse.*

Sequitur, ut ostendam, scorbutum Italiae quoque cum aliis regionibus esse communem, contra eos, qui nullum apud nos, aut rarissimum eum esse dicunt. Quorum momenta adeo levia sunt, ut vix considerationem mereantur. Atque iis quidem, qui sub affectionis hypocondriacæ, vel hystericæ, vel alterius morbi specie scorbutum occultare tentant, satis, opinor, responsum est VIII. hujus libri capite. Quorum rationibus refutatis, non invenio, quid restet dicendum, ut opinio ista tueri possit. Nam qui scriptores quosdam excitant, a quibus hunc morbum solis septentrionalibus populis infestum esse scriptum est, ii non intelligunt, locum in hac re illorum auctoritati esse nullum. Adducantur enim nobilissimi ii quidem, sed fere ex ipso Septentrione medici, qui de aliis regionibus, in quibus medicinam non fecerunt, minime potuerunt affirmare, quibus morbis illæ careant. Sed quando scriptorum testimoniis tantopere se delectari iidem ostendunt, videant quorum virorum auctoritate nitatur, qui credit scorbutum jampridem aliis quoque regionibus infestum esse. Nam Bonetus *non solos septentrionales illi esse obnoxios pronuntiavit*. Rolfinchius eum utique *endemium esse* regionibus Septentrionalibus, & Baltici maris accolis, vernaculum etiam Saxoniae inferiori: hisce tamen limitibus circumscribi se non pati, sed in finitimis *Thuringia regionibus etiam, τῶν ἀνοράδων*

more

more virus suum exercere. In Lexico autem Castello Brunoniano dicitur olim *Septentrionalibus* saltem populis, & maris Baltici accolis familiaris, & velut endemius: hodieque vero adeo late sese diffundens, ut tantum non epidemius pluribus aliis populis esse videatur. Sennertus quoque testatus est, in *Misnia* (quod Fabricii locus, quem supra posui, evincit) *Boemia, Moravia, Silesia, Borussia, Hassia, &* locis finitimis, non raro reperiri: imo quandoque etiam in Italia, Gallia, Lotharingia, & aliis regionibus. Denique Riverius, qui primum contra nos facere videtur, inquit, *in nostris plagis meridionalibus* scorbutum esse fere *incognitum*, postea tamen fatetur, usum se docuisse *suam illam regionem hoc affectu non omnino carere*..... sæpeque hujusmodi (scorbutica symptomata) non pauca in plurimis ægrotantibus se deprehendisse. Atque egregia illa, de qua alio loco dixi, Paupartii Hystoria, quam frequens Parisiis jam tum scorbutus fuerit, nonne aperte significat? De nautis vero Lusitanis, hoc morbo affectis, Fonseca testimonium supra retuli. Quare si superiorem Germaniam, si Boemiam, si Lotharingiam, si Galliam, eumque illius tractum, qui maxime meridionalis est, a scorbuto occupari constat, jam quantum finibus, quos ei dederant adversarii, hic morbus se extulerit, nemo non videt. Jam vero, cum etiam in Græcia, ut Hippocratis, cum in Arabia, ut Strabonis testimonium confirmat, is morbus antiquis temporibus apparuerit calidis illis regionibus, cur Italiam ab eo immunem fuisse putabunt? Profecto Celsus, nisi eum sine propria observatione Hippocratem exscripsisse dicamus, sua ætate scorbutum Romæ cognitum fuisse declarat. Atque

si jam tum cognitus fuit, cur negabunt paulatim eundem latius sese diffudisse? Sed hæc nimio temporis intervallo a nobis remota omitamus, & ad posteriora tempora veniamus, XVI. sæculo Altomarium, Trincavelium, Mafsariam, aliosque plures Italos scriptores sub lienis vitio scorbutum comprehendisse, tam evidens est, quamquod maxime. Hæcque ratio fuit, quamobrem illi perspicuam delineationem scorbuti non tradiderint, quod in aliorum morborum classem eum incluserint, persuasi fortasse, ut nonnulli nunc quoque, scorbutum septentrionalium tantum regionum proprium esse. Quomodo Carolum quoque Pisonem, celebrem illum Lotharingum medicum, deceptum fuisse, Sennertus indicat, addens: *Et hodie, quandoque Italis, & Gallis, quibus (Scorbutus) rarior est, offertur, rarior scilicet, quam iis in oris, quibus vernaculus est, nec tamen semper cognoscitur, vel hoc nomine describitur.* Ineunte vero sæculo XVII. scorbutum in Italia observavit, & proprio ejus nomine descripsit Rodericus a Fonseca, & ad medium sæculum Raymundus Joannes Fortisius Veronensis medicus imprimis clarus, eodemque sæculo exeunte Lucas Tozzius, cum non vulgarem nostris in regionibus hunc morbum dixit, interdum tamen incidere concessit. Et Georgius Baglivius de eodem quædam in suum opus conjecit, ut facile intelligatur, plures eum scorbuticos observasse. Hæc scribo, ut unum, aut alterum eorum proponam, qui superioribus temporibus invenerunt, Italiam quoque scorbuto patere. Si nunc eos Italos recensere omnes velim, qui hoc sæculo idem prodiderunt, nimius in hoc studio profecto videar. Nam ut de Lancisio, aliisque nihil dicam, qui quasdam
de scor-

de scorbuto observationes protulerunt, ut Scardonam, & Capellum, viros doctos, præteream, ipsumque Sanctorum, qui dicunt, scorbutam non ita quidem frequentem, ut nonnulli contendunt in Italia, sed aliquem tamen esse: hos, inquam, ut præteream, doctissimus certe Cochius, qui cum in Anglia fuerit, & Belgio, potuit hujus morbi naturam, & signa intime perspecta habere, eum in Italia frequentem multiplici observatione didicit, & testatum relinquit eundem eque sævire, & pigris, ubi nulla campis.

*Arbor, æstiva recreatur aura, & sub curru
nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata.*

ut Horatii phrasi utar, quam imitatus est Franciscus Petrarca, & ex eo Cochius habet: idest in frigidioribus æque, atque in calidioribus regionibus: Carolus quoque Gianella vir clarus, qui longo tempore Ligniaci medicinam fecit, quo in loco aer crassus, & multæ sunt circum stagnantes aquæ, in libro de successione morborum, scripsit hoc modo: *Scorbutus licet maritimarum locorum endemius morbus sit, hisce tamen nostris in regionibus, quam frequentissime occurrit.* Locuples etiam testimonium est in ea epistola, quam ad me Bononia scripsit vir clarissimus, idemque humanissimus, Joannes Antonius Gallus, in qua hæc sunt verba, quæ e vulgari in latinum verti. “Medicus, cui multis abhinc annis mente capto um in hoc nosocomio S. Ursulæ, tum virorum, sceminarumque in animadversionis (ut vocant) Domibus inclusarum cura data est: me certiore fecit, se a longinquo tempore observasse, majorem eorum partem, qui iis in locis inclusi fuissent, tandem ab iisdem non

„ exiisse, quin affectionem scorbuticam contraxissent .
 „ Quæ non in omnibus æque vehemens fuit, sed in
 „ aliquot ad quartum gradum pervenit, & nonnulli ex
 „ ea misere perierunt. Multa ille diligentia contra usus
 „ est, adeo ut crustam a parietibus tolli, lectos, ho-
 „ rumque lintea, & reliquam supellectilem, cum no-
 „ va commutari jussit, sed frustra. Et quamquam ex
 „ cubiculis alia angusta, alia ampla, alia in plano,
 „ alia his superstructa sint, tamen in omnibus pariter
 „ scorbuto eos quoque affici observatum est, qui pro-
 „ pter suum robur minus timebant, minusque morbo
 „ suscipiendo apti videbantur. Qui otio magis indul-
 „ gebant, qui in lecto majorem diei partem sub stra-
 „ gulis, ac linteis velut penitus abdebantur, ii citius,
 „ graviusque a scorbuto correpti sunt, isque in non-
 „ nullis ita infedit, ut neque domi, neque aeris, ne-
 „ que cibi mutatio, neque liberatio ex custodia, po-
 „ tuerit morbi vim debilitare, aut speciem meliorem
 „ reddere. Ego testari possum, me aliquot ex iis vi-
 „ disse, quorum totum corpus lividæ maculæ fœda-
 „ bant, gingivæ exulceratæ ita increverant, ut supra
 „ dentes eminent. Et quamquam aliquibus profuerit,
 „ decoctiones, & tincturas anti-scorbuticas adhibere,
 „ osque frequenter vino austero falso eluere, ipsasque
 „ gingivas secare, profectus tamen, non diu duravit.“
 Hæc ille. Observatio autem illa sane egregia doctissi-
 mi Leonardi Targæ, quam exposui superiori libro,
 apertissime declarat, scorbutum etiam apud nos in-
 terdum esse epidemicum. Jam vero Antonius Fracaf-
 sinus, vir hujus Urbis clarissimus, qui nuper de hy-
 pocondriaci morbi natura librum edidit, cum de af-
 fectione hypocondriaco-scorbutica egit, quatuorque
 ægrorum hystorias descripsit, & longe plures descri-
 bere

bere potuisset) nisi in eo tantum scorbuto sermone-
nem instituisset, qui hypocondriaco morbo suc-
cedit) plane intelligi voluit; scorbutum apud nos
inveniri. Multique præterea sunt nobiles Itali me-
dici, qui idem sentiunt, Gusmanus, Galleazzius,
Petrus Paulus Mollinellius, Joseph Azzoguidius Bo-
nonienses, Joannes Baptista Grandius, Arcadius
Capellus Veneti, Andreas Pasta Bergomensis,
quos omnes honoris causa nomino. Ipse Ba-
chstromius, quamquam non sit ex nostratibus, qui
egregias de scorbuto observationes litteris mandavit,
hanc quoque posuit (a), „ scorbutum ubique terra-
„ rum, & locorum, & quovis anni tempore, cujus-
„ vis ætatis homines nonnullos, sed parcius (scili-
„ cet quam in locis Septentrionalibus) infestare,
„ quod ex historia antiquiori, & recentiori omni-
„ bus constat sic, ut exemplis allegandis vix opus
„ esse videatur. “ Quod ne quis ex opinione dictum
putet, observationem quamdam ex ejus libro descri-
bam. “ Quoniam vero, inquit, regiones calidiores,
„ præsertim mediterraneæ, ab hoc malo immunes es-
„ se creduntur, & dicuntur: Hinc a militibus Cæ-
„ sareis, qui diu in Italia, & quidem satis procul
„ commorati erant, inquirens hæc accepi: ibidem
„ durante bello, præsidium aliquod Cæsareum sic
„ hoc morbo correptum fuisse, ut complures eo-
„ dem extinguerentur. Ipse vero Officialis, qui mi-
„ hi hæc narrabat natione Italus sic infectus fuerat,
„ ut singulæ volæ utriusque manus in pustulam unam
abi-

(a) *Loc. jam supracitat.*

„ abivissent, qua de causa a medicis suis, hunc mor-
 „ bum fere ignorantibus, desertus fuerat, quem ta-
 „ men chirurgus Germanus, aliis anti-scorbuticis,
 „ quam Itali propinaverant, trium, vel quatuor die-
 „ rum mora, ex mortis faucibus eripuit“. Verum
 non est opus scriptorum auctoritatem conquirere, cum
 peritus quisque, & nullo præjudicio imbutus medicus,
 fere quotidie suis ipsis oculis veritatem intueri pos-
 sit. Nam qui ad ægrum unum aut alterum interdum
 accedunt, neque possunt, aut volunt ab hac profes-
 sionis angustia discedere, eos ego non valde moror.
 Nec enim in tanta observationum inopia eorum au-
 ctoritas magnificanda est, qui morbos quosdam scor-
 buto simillimos dicunt, sed revera scorbutum non
 esse. A quibus si requiras, quidnam inter eos mor-
 bos, & scorbutum intersit, respondebunt, ab eorum
 causis, & natura, varias esse causas, & naturam
 scorbuti. Exempli causa, si ægrum invenerint, quem
 in ore mordicationes cum siccitate, gingivarum in-
 tumescencia, & fluxiones, in artubus rheumatif-
 mi, puncturæ, lassitudines laboriosæ, intumescenciæ
 male habeant, atque in toto corpore prurigo, pustulæ
 rubræ, parvi tumores: nec desint in ventre dolores, tum
 sanguinis profusiones: sitis, fames, cibi fastidium, a-
 liaque plura mala accedant, quæ multos ante annos in-
 ceperint: hunc ægrum hypocondriaco morbo labora-
 re, qui scorbuto sit valde similis pronunciant. Sed
 quoniam initio morbus hypocondriaci generis fuit, ta-
 lem adhuc permanere volunt, atque esse a scorbuto
 longe diversum, cujus natura ab illius natura valde
 diversa est. Cæterum concedunt ab inveterato hy-
 pocondriaco morbo solida magis, magisque debilita-
 ri, sanguinem crassum, lympham viscidam, & len-
 tam

tam, humorumque motum tardiozem reddi, præterea fales acriores fieri dicunt. Adversus hos medicos verissimum illud Boerhavii monitum non amplificabo *morbos chronicos varietate quidem infinitos, ratione symptomatum tamen, ex origine non adeo composita pendere*. Sed illud ab iis quæram, num ex morbis morbos fieri norint. Hoc si norunt, ut ego de iis credo, consulant deinde ex medicis auctoribus idoneum quemque, atque intelligent, quo modo ex longis morbis, atque adeo ex ipso hypocondriaco malo scorbutus suboriatur ut apertissime docet Etmullerus his verbis: *de cætero recte quidam dicunt, quod malum hypocondriacum malignius redditum, scorbuticum audiatur*. De qua re cum ex superiori multa, & quædam hoc libro dicta sint, nihil addo. Dicent utique se fateri eos morbos a scorbutico excipi in regionibus, quibus scorbutus proprius est, in iis videlicet, quæ sub Septentrione mari proximæ sunt, non item in Italia, aliisque in locis, in quibus is morbus nullus est. Eo enim tandem revertuntur, ut negent scorbutum apud nos inveniri. Sed hos, donec majorem morbis considerationem adhibeant, & largiori observationum copia nitantur, hos inquam rogabo, ut mecum velint recognoscere, quid Sennertus, & alii post eum docuerint, quidque veri maxime simile sit. Docuit autem ille *quocumque in loco causa huic malo generando, & præcipue victus ratio suppetit, ibi generari posse scorbutum*. Quidni in Italia possit? Colligamus ea, quæ de scorbutici causis, de aere, cibo, potione, superiori libro dicta sunt, ac de deficiente, aut nimia exercitatione, de animi affectibus, deque morbis iis, qui scorbutum generant, quæ causa afferri potest, ob quam hæc in Italia
æque

æque, ac in Septentrionis oris scorbutum non inducant? Causæ morbi apud nos quoque inveniuntur, morbus non invenietur? Nam frigora illa, quæ sub Septentrione fiunt, si pro unica scorbuti causa haberi volunt, errant, cum sub ipsa torrida zona scorbutus oriatur: si pro una ex causis, hoc a me concessum est. Sed non ideo sequitur, si una aliqua ex causis deest, scorbutum apud nos nullum esse, cum reliquæ causæ non desint. Levior quidem morbus, sed aliquis tamen erit. Idemque de maritimis locis dicendum est. Quamquam cum maritimas tantum regiones scorbuto obnoxias putant, ab Italia eum non omnino depellunt, quia longi sunt in hac orbis terrarum parte maritimi tractus. Quæ cum ita sint, concludere liceat, ab antiquis usque temporibus, scorbutum cum aliis regionibus Italiæ communem fuisse. Verum si eum nunc frequentiore, quam superioribus sæculis apud nos esse aliquis contendat, is me non difficulter assentientem inveniat. Causas enim aliquas videre videor, propter quas in his quoque locis morbus sensim increverit. Profecto Alexander Maccopius Præceptor meus, in quo acre iudicium fuisse, cum multa experientia conjunctum, ab omnibus conceditur: quique pridem in Belgio scorbuti causas, naturam, effectus, signa diligenter investigasset, cum antea frequentem in hac Italiæ parte hunc morbum invenisset, initio tamen hujus sæculi post Germanorum contra Gallos in Italiam expeditionem, eundem frequentiore observavit. Ego, quæ causæ potuerint scorbuti frequentiam paulatim majorem facere, breviter exponam. Primum a scorbuticis parentibus plerumque filios generari eodem morbo aut infectos, aut facile inficiendos,

com-

compertum est. Novi ego hac de causa familias integras huic morbo obnoxias. Deinde cum venerea lues, quæ jam pridem late grassari cœpit ad scorbutum suscipiendum corpora apta efficiat, ut alio loco adnotavi, eadem inter causas propagati morbi habenda est. Sed etiam quoad victus rationem pertinet, quædam nuper, hoc est non multos ante annos, usu recepta sunt, quæ culpa ista non carent. Inter hæc aromatum, & laridi vis, in cibis condiendis maxime ad opulentorum mensas. Quare utilissimus usus est, qui nunc potissimum apud divites, & delicatos homines vigere cœpit, olera, horumque succos adhibendi ad ciborum conditionem. Consuetudo quoque, quæ adeo percrebuit, sumendi largam coffee potionem huc referenda est. De his scorbuti causis multa dicta sunt superiori libro, ut nunc longa oratione minime opus sit. Neque prætermittendum est & superiori, & hoc ipso sæculo, perniciosum usum, quem antea quoque nonnulli sequuti sunt, sed tamen magis his temporibus apud plures invaluisse, sese a recentibus vegetabilibus abstinendi, ratos tutius esse carnibus vesci. Qui usus fortasse ab exteris nationibus, quibus recentia vegetabilia aut non facile suppetunt, aut minus placent, ad nos permanavit, fecitque ut etiam carnes duræ, & sale conditæ libentius sumerentur. Id quoque magnopere valere ad scorbutum gignendum ostensum est. Ab his causis, quæ nobis cum aliis Italiæ, atque aliarum regionum populis communes sunt, ad eas, quæ propius ad nos pertinent, veniendo, præcipue stagnantium, pro oryza satatione, & cultu, aquarum vis accusanda est, quæ nunc adeo aucta est in agro Veronensi: tum frequens proluyies, Athesi inundante,

propter alveum elatiorem factum. Hinc aer crassior, & humidior fit, quod etiam frequentiores quam antea, nebulæ indicant, putridisque exhalationibus inquinatur, ideoque aptus ad scorbutum inducendum circumfunditur, ut alio loco indicavi. Sed ante omnia, si quædam contagio in hoc morbo satis certa videatur, hæc ratio propagati per Italiam scorbuti maxime attendenda est. Ad quam multum contulerunt exteriorum nationum irruptiones. Nam ut Cimbrorum, Gothorum, Bardorum, aliorumque septentrionalium populorum innumerabiles copias, quæ Italiam in antiquis temporibus ingressæ sunt, silentio præteream (quamquam hæc quoque magnum momentum suppeditant. Nam ex Bardis, qui Galliam potissimum Cisalpinam occuparunt, plures nostrum originem habere certum est. Cymbri autem reliqui post cladem a Mario acceptam, sedem in ea Alpium parte, quæ inter septentrionem, & Orientem aliquot M. P. ab urbe nostra distat, sibi collocarunt, quam etiam nunc tenent propria lingua utentes, cujus multa vocabula in Dania nunc maxime usurpari Leonardus Targa accepit a viro clariss. Francisco Seguierio. Nonnullos montium illorum incolas scorbuto affectos, & pridem cum Illasis medicinam facerem, & nuper vidi.) Sed ut de illis nihil dicam, etiam recentioribus temporibus sæpe Germanorum copiarum in Italiam migrarunt, & diutius omnino, quam oportuit, commoratae sunt, pars etiam earum ad illarum urbium, quæ sub Romanorum Imperatoris ditioe sunt, præsidium relicta. Hoc, inquam, modo scorbutus, propter contagionem, in Italia invalescere potuit, hancque, inter alias, causam fuisse suspicari licet, ob quam post bellum,

quod

quod incipiente hoc sæculo fuit, frequentiore apud nos hunc morbum experientissimus Maccopius observaverit.

CAPUT UNDECIMUM.

De morbis, qui ad scorbutum disponunt.

Nunc de morbis dicam, ex quibus facilis ad scorbutum transitus est. Amplissimus sane locus, qui a nonnullis non satis pertractatus, multorum errorum causa extitit. Ego eos morbos exequar, ex quibus frequentius scorbutus oritur, cum de omnibus dici vix possit, & si posset, tamen esset supervacuum. Cognita enim vi, qua in universum agunt morbi isti, ut scorbutum producant, quæ de aliquibus dicta sunt, ad cæteros transferri possunt. Cum itaque observatione compertum sit, sæpe longis morbis scorbutum succedere, quisque intelligit, causam in illis quærendam esse. In longis autem morbis accusatur glutinosum, & acre, quæ humorum vitia vel sensim fiunt, vel ex acutis morbis relinquuntur. Ergo ubi hujusmodi humorum crassities, & acritas vel per se, spatio interposito, vel alia causa accedente tales fiunt, quales ad scorbuti originem faciunt, is necessario subsequitur. Scire autem licet, varias acritatis species, quæ sunt in longis morbis, non admodum ab his differre, quibus scorbutus gigni solet. De qua re legere per quam diligenter oportet ea, quæ a magno Boerhaavio scripta, & a Svietenio, digno tanti Doctoris discipulo, latius diducta sunt ca-

pite, quod est de morbis cronicis in universum. Præcipue vero hujusmodi acrimoniæ convenientia utique est inter melancoliam, & scorbutum. Ex quo fit, ut non modo melancolia in scorbutum facile convertatur, sed interdum hi duo morbi alter ab altero difficulter distinguantur. Quæ convenientia ideo quoque major est, quia causarum, ex quibus uterque oritur, magna est similitudo, imo eadem ad utrumque conferunt. Difficultas autem illos discernendum maxime contingit, ubi scorbutus alteri succedit. Quamquam eo ipso, quod ejusmodi successio nota est, peritus medicus minus habet laboris in diagnosi. De qua re supra dictum est. Ac de affectione hypocondriaca, quæ est melancoliæ gradus, eadem dici possunt. Illa vero, quæ sine materia est, & ea, quæ eadem est, sed in fœminis sic vocatur, Hysterica passio, utraque harum quoque scorbutum gignit. Idque duobus modis fieri potest. Nam ex his & ipsa melancolia, sive atrabilis, quæ, ut dixi, scorbutum inferat, & sine melancolia humorum crassities, & acrimonia oriuntur, quæ in eum morbum deducant. Ad crassitiem autem hanc, & acritatem confert primum copiosus albæ, & tenuis urinæ fluxus. Nam, liquidiori parte decedente, non solum humores magis crassi existunt, verum etiam quoniam urina ea alba est, putrescens oleum cum acriori sale, quæ cum urina exire debuissent, retineri manifestum est. Deinde tristitia, & desperatio salutis, quæ sunt in morbis illis, tum spasmi, quæ vasa constringunt, humorumque circuitum interturbant, easdem magnopere fovent, atque augment. Veneris quoque morbus, videtur non parum posse in scorbuto gignendo. Quem eos gravius adoriri, qui aut a
 paren.

parentibus labe illa infectis nati sunt, aut ipsi illam susceperunt, jam supra proposui. Atque jamdudum observavit Villifius: *Parentum lue venerea tactorum natos, symptomatis gravioribus affectionis scorbutica amul- lis, obnoxios degisse*. Nec vero fit, quod venerea acritas cum acritate scorbutica ullam, quæ nota sit, habeat convenientiam. Nam venenum labis illius est peculiaris naturæ, quam cognitione non assequimur. Sed, ut ego opinor, vel ideo maxime, quod qui ea infecti sunt, corpus infirmum habent, ejusque actiones minus integras, sic ut ex alimentis deteriores humores crassi, acresque in iis conficiantur, facile in scorbutum cadunt. Quæ ratio in iis etiam valet, qui ex parentibus hujusmodi orti sunt, cum nihil frequentius sit, quam infirmos parentes infirmam prolem generare, & ipsa cæteroquin labe infestissima hæreditate transeat. Etiam ubi crassi humores in jecinoris, vel lienis vasis coeunt, eaque diutius obstruunt, scorbutus nasci consuevit. Sive enim lienis actione sublata, sanguis minus, minusque dissolvitur, atque attenuatur, tunc bilis secretio simul perturbatur, ex quo etiam fit, ut post lienis vitia, jecinoris quoque vitia oriantur: sive jecinoris ipsius vitio bilis vel non secernitur, vel non bene secernitur: acre oleosum retinetur, ciborumque concoctio minus apte fit, crassus, & parum blandus chylus in sanguinem deducitur. Propterea sæpe numero videmus eos, qui regio morbo laborant, in scorbutum declinare. Hæc autem lienis, jecinorisque vitia, frequenter in causa scorbuti esse, ut aliæ observationes docent, sic ex eo, ut mihi videtur, potest apparere, quod antiquorum plerique in liene scorbuti sedem posuerint. Quod quamvis a veritate abhorreat,

reat, ut alio loco proponam, tamen argumento est, sæpius id viscus in hoc morbo indicia præbuisse, quibus aliquod se habere vitium significaret. Denique longæ febres, maximeque intermittentes, & in his quartanæ, scorbuto viam sternunt, magisque, si viscera, quæ in abdomine sunt, vel ante obstructa fuerint, vel obstrui inter eas cœperint. Cujus rei rationem intelligere quisquis ex iis potest, quæ de effectibus harum febrium docuit Boerahavius (a) & adnotavit vir præstantissimus Svietenius (b). Quo magis miror ab eodem Boerahavio nimium usum Peruviani corticis tamquam causam scorbuti tam aperte accusari. In quo Sydenhamium sequitur, qui ubi de Rheumatismo scripsit, quamdam hujus speciem, quam Rheumatismum scorbuticum appellavit, ex longo, & repetito corticis illius usu interdum gigni memoriæ prodidit, neque vidit, id malum tribui innocenti cortici, quod diuturnis, & pertinacibus, aut sæpius revertentibus febribus erat tribuendum: quod optime novit Gorterus, vir candidus, & simplex quamquam dubitanter proponit, eandemque veritatem non diffitetur, Svietenius.

C A-

(a) *De febr. intermitt.* 753.

(b) *Loc. supracit.* pag. 290.

CAPUT DUODECIMUM.

De scorbuto hæreditario, necnon de ejus contagione.

Superest, ut de scorbuto hæreditario dicam, itemque de contagione, qua nonnullos in scorbutum trahi apud omnes fere Auctores scriptum est. Ac hæreditarii quidem scorbuti, cujus innumera sunt exempla, ratio eadem est, quæ cæterorum hæreditariorum morborum, ut ideo verba de hac re facere supervacuum sit. Referam huc eam quoque scorbuti causam, quæ ex lactatione est, ubi nutrix hoc morbo infecta, eodem infantem inquinat. Nam lac, quod in scorbutica muliere propter vires concoctionis, roburque solidorum labefactatum, bene confectum esse non potest, trahit præterea admixtam magnam lymphæ partem, acribus, crudisque particulis plenam, ex corpore ipsius nutricis, qua lactantis humores inficiantur, atque corrumpantur. Etiam de contagione sermo poterat absolvi quam brevissime, si recens dubitatio Viri doctissimi, cujus judicio permultum tribuere soleo, non faceret, ut longiorem orationem requiri existimem. Is enim quamquam hunc morbum contagione suscipi non plane negat, tamen asserit nulla eam certa esse demonstratum observatione. Nam quod in obsessis urbibus, navibus, aliisque similibus casibus multos simul scorbutus invadat, id propter communes causas fieri vult. Cum e contra ipse viderit non paucos, salubri victu utentes, & superiori domus partes habitantes, immunes a morbo isto inter inferioris domus ejusdem partis habitatores eodem affectos quotidie versari:

notum-

notumque sit in Orientalem Indiam navigantes, si scorbuto corripuntur, ubi bonæ spei Promontorium appellunt, libere in nosocomium recipi, & brevi sanari. Quod non fieret, si contagionem oboriri semel observatum esset. Ex his apparet Virum illum experientissimum non attendere, quid quisque sibi persuaserit, sed ad observationes provocare. Recte omnino. Atque illi quidem concedendum est, in propositis, similibusque casibus contagionem, ut aliquid fortasse contulerit, tamen certo accusari non posse. Verum cum ego considero tantum Auctorum omnium consensum, docentium hunc morbum contagione propagari, vix adduci possum, ut credam omnes aut fallere voluisse, aut potuisse falli sic, ut in tanto numero nullus fuerit, qui scripserit, quod evidenter compererit, eoque magis, quia inter illos aliqui fuerunt, quorum in his rebus longe spectata est diligentia, scilicet, ut cæteros præteream, Hofmanus, & Boerahavius. Quod si certæ in contrarium haberentur observationes, etiam illos omnes deceptos esse concederem. Nunc paucis illas etiam dubias esse manifestum est, cum contagio ex afflatu difficilior, eaque non in omni scorbuti gradu æque timenda sit, & præterea ne in pestilentia quidem omnes afficiuntur, in qua contagionem negare fere nemo audet. Ergo etiam vir ille clarissimus fatetur, se nemini suasurum, ut communi poculo utatur cum eo, cui gingivas putridas, ac tabescentes scorbutus fecerit. In quo tum prudentia medentis, tum metus quoque despicitur dubitantis, suisque observationibus non fidentis. Mihi vero quid reperire datum sit, si quis scire avet, is sic habeat: me ex non obscuris indiciis existimare scorbutum interdum

con-

contagiosum esse, sed id certe cognovisse, ut plane affirmem ea ratio non sinit, quod putem nisi ex pluribus, certioribusque observationibus rem aliquis collegerit, non facile interponere sententiam suam debere. Hanc multipliciter, & certitudinem observationum, ut ego nondum habere fateor, multo minus necessariam iudicii acritatem, sic has res in tot, tantisque Auctoribus agnoscere, probata ab omnibus eorum gravitas me cogit. Ac quod tantam iudicii cautionem in hac re necessariam esse putem, id vero non est sine ratione. Nam in morbis, qui solum contagione inficiunt (de hæreditaria enim eorum labe non loquor, quam in scorbuto quoque supra posui) in his igitur morbis prompta & expedita discretio est. Proferam notissima. Nemo in his regionibus, quidquid nonnulli contra soleant dicere, venereum morbum vidit aliam ob causam, quam ob concubitum, osculum, verbo per contagionem suscipi, quæ propterea in hoc morbo evidentissima est; non item in aliis, quamquam ipsi quoque contagiosi habeantur. Ut in scabie, quæ multos hoc modo invadere dicitur: sed quia in mala victus ratione illa sæpe fit sine contagione: ideo plerumque, ut opinor, difficilimum est discernere, utra ex causa orta sit. Quod de scorbuto quoque verum est. Quem ut contagio interdum afferat, semper tamen suspicari quisque potest, ab alia causa eum cœpisse. Sed inter hæc qui quosdam viderit hoc morbo corripiti, in quibus nulla neque cibi, potionisque, neque aeris, neque tristitiæ, neque prægressi morbi, neque alius generis evidens causa fuerit: iidem vero cum aliis putrido scorbuto affectis convixerint, vel communibus cum illis poculis usi fuerint, potionesque assumpserint ab

illis prælibatas &c. is si contagione morbum propagatum fuisse putat, probabilem sequitur conjecturam. Cui quidem conjecturæ nisi vim omnem denegare volumus, habemus argumentum, quo ego aliquando adductus sum, ut mihi videretur observatione deprehendisse, eos non plane deceptos fuisse, qui contagionem ex hoc morbo metuendam esse memoriæ prodiderunt. Illud interea certum est, eam neque in quacumque hujus valetudinis specie æque adesse, neque in quocumque morbi gradu. Profecto si umquam, maxime certe timenda est, ubi scorbutus in putredinem vergit, & ad ultimum suæ corruptionis gradum pervenit, ut innuit (a) Addington. Alia quoque observatio necessaria est. Nam contagione affici duobus modis aliquis potest, vel solo afflatu, ut in morbis, in quibus tenuissima, & volatilis materia est, ut in pestilentia, variolis &c. vel contactu in morbis, qui crassiorem habent materiam ex. gr. in scabie. Afflatus vix, nisi in putridissimo scorbuto, timeri potest, & difficilius fortasse hoc modo morbus suscipitur: non item contactu, qui in aliis quoque speciebus non est sine periculo. Ideoque plura esse credo exempla scorbuti tali contagione propagati, ex. gr. per poculum, saliva, aut sanie, ex gingivis stillante, infectum.

Finis Libri Secundi.

LI.

(a) *Sagg. sull. scorbut. di Mar. pag. 8.*

nuntur morbi causis . Aer convenit purus sine putridis exhalationibus , præsertim in his casibus , ubi scorbutus ortus est ab aere crasso , & impuro . Pæliendæ igitur sunt ægrorum domus a quacumque impuritate , cum Addington (a) unam ex præcipuis causis scorbuti maris in navium immunditie determinet . Ita consulit non tantum navem mundare a quacumque spurcitie , verum etiam suppellectiles omnes ventilare , ac aerem navis innovare . Ad hunc finem loca querenda sunt a paludibus distantia . Juvabit etiam habere domum expositam ventis salubribus , & habitare satis alta illius parte in amplo cubiculo . Hoc saltem observare debent , qui non possunt a locis minus salubribus discedere : & insuper ignem frequenter excitando , cubiculum ab humidis , & corruptis effluviis liberare : ideoque nonnulli medici dicunt , neque male , ligna aliqua esse comburenda , in quibus abundant balsamicæ particule ex. gr. juniperinum , & succini quoque aliquid comburunt , quibus balsamicis particulis noxia qualitas pestiferorum effluviis invertitur . In scorbuto alcalino foetido erunt valde utilia suffumigia ex aceto , & acescentibus stirpibus parata . Illis accensionibus , etiam nimio frigori occurritur , quod inter causas scorbuti recensuimus . Alia regula summe utilis erit , motum muscularem non ommittere , sed ambulare , & se exercere . At si æger debilis est , dummodo nondum lecto addictus , moveri debet aliquo vehiculo . Si morbus ægrum in lecto tenet ,
frictio-

(a) *Loc. supracit. pag. 11.*

frictiones id perficient, quod non potest per imped-
ditum muscularem motum obtineri. Dicitur non pot-
est, quam utiles, imo quam necessariae sint in
his casibus frictiones, adeo ut medicus prudens eas
semper commendare debeat, sed cum hoc discrimi-
ne, ut sint vel majores, vel minores, prout est ægri
status. Interim circumstantias debet attendere; nam
fieri potest, ut sit aliqua, quæ frictiones prohibeat:
verb. gr. febris vehementior, vel hæmorrhagia. In
his omnibus diligentia medici necessaria est, sed
magis necessaria in præscribendo cibo, & potu. Cibi
in genere conveniunt tenues, & teneri, ut concoctio
fiat optima, & stomachus minus habeat laboris in
illa perficienda, & ideo quoque carnes salitæ, ca-
seus, & alia hujusmodi noxia sunt. Lenes simul ci-
bi esse debent ad acrimoniam humorum demulcen-
dam. Qualitas ciborum facit ad meliorem conco-
ctionem, sed etiam quantitas observanda est. Hæc
si moderata est, juvat etiam ad id, quod corpus
tanto minus gravatur, & vitæ vires facilius crassos,
& acres humores attenuant, & subigunt. Aqua bi-
benda est pura, in quibusdam casibus potest conve-
nire gelida. Et quamquam spiritus ardentes, & li-
quores fermentati sint interdum causa scorbuti, in-
terdum tamen paucum vinum austerum, aut tenue,
& dilutum utile esse potest. Quid utilitatis præstet
vinum, & quando hoc dicam cum de variis specie-
bus scorbuti curandi sermonem faciam, & tunc si-
mul monebo, qualis species, & potus, & cibi præ-
scribendæ sint. Affectus animi tristes, & melanco-
ci relinquendi sunt, & tentandum præsertim, ut
non metuant ægri, ac de salute sua desperent.
Quod tamen difficiliter obtinetur, quia hujusmodi
ægri

ægri meticulofi sunt. Medicus in hac re summam adhibeat prudentiam, & omni modo tentet imbecillum animum confirmare. Post prandium præcipue, & post cœnam necessarium est, ut ægri hilares sint, neque tunc unquam studia colenda sunt, aut animus tristibus notitiis conturbandus. De somno nihil dici potest, quod sit omnibus æque utile: cum alias magis, alias minus longus possit convenire. Hoc discrimen definiri potest doctrina Boerhavii aphoristica, qui (a) exposuit effectus varios longioris, & brevioris somni. Prout isti varii effectus huic, aut illi scorbuti speciei convenire videntur, ita sequendi sunt, aut vitandi. Aliæ quoque cautelæ observandæ sunt: ex. gr. illæ accentiones lignorum odoriferum eo magis adhibendæ sunt, quo magis ad regionis humiditatem: etiam aeris status austrinus, & pluviosus, aut nebulosus adjungitur. Diligenter vitandus est nocturnus aer, maxime in his circumstantiis: calcei, & cruralia madefacta mutanda sunt.

CA-

(a) Boerhav. instit. medic. §. 770.

C A P U T S E C U N D U M.

Sequuntur alia cautela practica generales:

SI morbus profundiores habet radices, & medicamenta exigit indicationes generales occurrunt istæ, crassitiem attenuandi, leniendi acrimoniam, & solidis debilibus robur restituendi. In crassitie attenuanda, eligenda sunt medicamenta, quæ hanc vim habeant, sed simul contraria sint acrimonie prædominanti: quia notum est, multas esse species attenuantium, ut acida vegetabilia naturalia, & ea, quæ secundam fermentationem passa sunt. Acida vegetabilia ex. gr. olera quædam acescentia, fructus horarii, hæc naturalia sunt: ad acida vegetabilia fermentata pertinet acetum. Attenuantia sunt etiam aromata, saponis ex alcali, aut fixo, aut volatili, sales alcalini fixi, aut volatiles, sales neutri. Sed isti sales alcalini, & saponis & aromata, conveniunt ex. gr. in acida specie scorbuti, in alcalina noxii essent, & vicissim in hac utilia essent olera illa acescentia, & fructus horæi, noxii sales alcalini, & cætera hujusmodi remedia, quia sic fieret major acrimonia, quæ jam prædominatur. Dum morbus est incipiens, in quo statu crassities humorum major est, acrimonia vero minor, magis acria medicamenta præscribenda sunt, quia partes solidæ si stimulantur, & urgentur ab iis, adhuc sufficiunt ad vim sustinendam. Non pari gradu res procedit, cum morbus confirmatus est, quia tunc crassities decrescit, sed acrimonia major fit. Adde solida robur amittere, & debilissima fieri. Acria igitur remedia acrimoniam magis exa-

exasperarent, & periculum esset etiam, ne solida a nimio stimulo rumperentur. Imo in his casibus, in quibus licet usurpare remedia aliquanto acriora, medici tamen cautiores monent, his alia esse addenda mitiora, ut priorum activitatem moderentur. Quod si illud event, ut humores quamdam speciem putredinis suscipiant, tunc multo magis relinquenda sunt remedia acria, & attenuantia, & potius veniendum est ad modice adstringentia, quæ frigida nominantur. Cessat enim indicatio attenuandi crassitiam, & nascitur contraria cogendi ea, quæ sunt nimis tenuia. Id ut dixi, obtinetur per frigida adstringentia. Hæc duobus modis utilia sunt in hoc casu: primum jam posui: alter modus est roborandi solida debilia. Tertia enim est indicatio, quæ impletur in aliis casibus, aliis medicamentis. Nam quia variæ sunt morbi species, & variæ species attenuantium accomodandæ sunt; ita & de corroborantibus credendum est. Frigida adstringentia accomodantur ægris, in quibus calor, & initia sunt putredinis: in quibus autem frigus, & crassities, apta sunt calida, & aromatica corroborantia. Hæc igitur adhibenda sunt, etiam si aliqua observatur tenuitas humorum, quæ non ex initiis putredinis procedat, sed ex defectu virium concoquentium. Monenda etiam quædam ad acrimoniam spectantia melius est acrimoniam invertere, & hoc modo tollere aptis remediis, quam glutinosis, & incrassantibus retundere atque demulcere. Nemo tamen credat nunquam glutinosa, & incrassantia convenire: imo tunc fere conveniunt, cum colliquatio illa apparet, quæ fit in veteri morbo, sed medicus in eo casu summo opere prudens esse debet. Verum acrimoniam plerum-

rumque medendum est, dum morbus adeo non processit, atque ideo colliquatio illa non adest, verum potius humorum crassities. Hæc ratio est, obquam ad acrimoniam ledentem vincendam magis conveniunt remedia attenuantia, & salina contrariæ naturæ iis salibus, qui morbum efficiunt. Objicere nobis aliquis posset, primis morbi temporibus, cum adest crassities, lac optimo cum successu præberi, & tamen lac habere vim increassantem. Qui sic obiiciat, ostendit, se nescire quomodo, & quando lac convenire possit. Primum lac prompte a viribus corporis concoquitur, atque subigitur, hæc autem vires in scorbuticis sunt valde debiles, atque ideo necessarium est dare cibos iis convenientes: uullumque est convenientius, quam lac, quia jam prope reductum est in naturam animale. Deinde lac habet partem aliquam pinguem, a qua procedit ejus vis increassandi, sed major pars attenuantem, diluentem, saponaceam facultatem possidet: quæ causa est, ut semper lac desideretur ex animalibus, quæ virentibus vescuntur, non fœno, quia in tali lacte ea vis attenuans magis inest, quam in alio. Postremo considerationem meretur ex lactis generibus, cum morbus recens est, eligi quæ liquidiora sunt, & minus increassantia, & eadem tenuiora fieri ope aquæ adjectæ; ita ut appareat in hoc lactis usu minimam vim esse increassandi, diluendi autem, attenuandi, & blandum, facilem, tenerum cibum præstandi, maximam. Inter remedia autem, quæ attenuant, excellit venæ sectio, ex qua etiam illud bonum recipitur, quia ipsius acritatis vim contra solidam imminuit, atque refringit. Et tamen in scorbuticis, si non plene exulare, minus certe loci habere

debet venæ sectio . Si naturales sanguinis evacuationes quædam suppressæ sint , ut ex hæmorrhoidibus in viris , ex utero in fœminis , incrementum certe morbo dant , ideoque revocandæ omni molimine sunt , & interdum vena statim secanda est , idest in principio morbi : item si corpus , & habitus scorbutici sanguine plenior est : fieri etiam potest , ut venæ sectio iteranda sit . Sed si neque sanguinis evacuatio naturalis ulla suppressa sit , neque adsit plethora , in principio vix aliquis , in processu morbi , nullus venæ sectioni locus est . Loquor autem de ea venæ sectione , quæ instituitur ad curam morbi , quia possunt evenire quædam symptomata , quæ requirunt venæ sectionem : sed tunc non ad morbum curandum ea spectat , verum ad symptomatis ferocitatem mitigandam . Hæc apparebunt in capitibus subsequenter , in quibus curam symptomatum peculiarem describam . Cum autem expedit sanguinem evacuare , fere semper ad venæ sectionem recurrendum est : aliquando tamen , ubi est suppressio hæmorrhoidalis fluxus , & hunc fluxum a natura desiderari apparet , hirudines vasis iis admovendæ sunt . Cucurbitulæ raro aliquam utilitatem exhibent . Etiam in usu cathartorum quædam observanda sunt . Certum est , ventriculum , & intestina crassis , crudisque humoribus infarciri in scorbuto , & ob hanc causam quoque concoctionem depravari , quæ potius integra esse debet . Neque minus certum est , nihil plus conducere ad liberandas primas vias ab illis crassis humoribus , quam purgantia , quæ hac parte proficiunt , etiam ad concoctionem . Quod si etiam consideremus , quo modo quædam eorum particulæ , vasa chyliæra subeuntes , cum sanguine miscentur ,
quæ

quæ habent facultatem incidendi, & attenuandi, intelligimus hoc modo minui ex parte posse humorum crassitiem. Sed cathartica si nimis valida sunt, noxia deprehenduntur, quam maxime, quod jam demonstratum est ex multis observationibus celeberrimorum medicorum. Neque solum morbum ipsum augent, verum etiam alia, atque alia symptomata accersunt, diarrhœam, dysenteriam &c. Quare drasticis omnibus abstinendum est semper, præcipue veto, cum ventris dolores ipse per se scorbutus movet. Potius mitibus, lenientibus, attenuantibus insistendum est, quæ dari possunt parvis dosibus, & repetitis, ut purgatio epicratica instituat. Pro varia morbi specie variæ naturæ purgantia præscribemus, & illud eligatur, quod cuique speciei sit aptum. Quod si crassis illis humoribus, atque crudis, stomachum prægravatum esse apparet, neque hic per purgantia levare potest, interdum licebit emeticum propinare, dum morbus sit incipiens, acrimonia humorum non magna, parva etiam solidorum debilitas, & dummodo nulla sit res, quæ prohibeat. Nisi his cum cautelis, vomitus nunquam excitandus est, quia tristissimos effectus potest producere, & præcipue, si morbus abdominis viscera vitiaverit, & illa corrumpi jam inceperint. Tunc subitanea quoque mors potest succedere. Tanto magis hæc attendenda sunt, quia imperti quidam medici, & circulatores, credentes viscera solum esse obstructa, atque ex tali obstructione morbum provenire, promittunt se eam reseratos, & morbum esse sublaturus enormi vomitu, ad quem obtinendum antimonialia remedia propinant. Et quamquam non semper exitus funestus subsequatur, tamen plurimum nascitur no-

cumenti : saltem hac de causa , quia hoc tamquam universale monitum a perito quoque medico traditur , omne remedium debilitans in scorbuto damnosum esse . Idcirco monui ut purgantia quoque sint lenia , & refracta dosi , sæpiusque data . Hæc autem , non solum incipiente malo , valent ad primas vias detergendas : sed suam utilitatem habent etiam in morbi progressu , cum specifica medicamenta præscribimus : valent enim ad materiam morbosam per alvum sensim expellendam . Cum enim medicus specifica antiscorbutica adhibet , ut corrigat illam acrimoniam , a qua morbus producitur , simul etiam debet quærere , ut acrem materiam ex parte eliminat . Ideo non solum evacuationem per alvum tentamus , sed etiam per sudorem , & per urinam . In hoc præceptum Hippocratis nemo obliviscatur : *quo maxime natura vergit , per loca convenientia eo ducere convenit* . Sudorem , & urinam expellunt pleraque ipsa remedia anti-scorbutica , cum aperientibus mixta , modo si conveniens regimen adhibeatur . Balnea quoque , & pediluvia sudorem invitant , facta ex aqua aut tepida , aut calida . Alias in aqua decoquuntur plantæ aliquot variæ prout fert indicatio . Alias balneum frigidum adhibetur , idque proficuum est , præsertim in putrido scorbuto . Balnea per venas bibulas multum humoris intra corpus mittunt , quod valde juvat ad acritatem eluendam , & maxime commendabile est , quia humor iste venit intra massam humorum absque stomachi incommoditate , & absque alteratione , quam omnia ingesta in ventriculo patiuntur . Balneum non omnibus tamen utile est morbi temporibus . Convenit præsertim morbi principio , cum multa solidorum debilitas nondum est . Et si quis metuit , ne id hanc debili-

bilitatem majorem faciat, ope frictionum occurrendum est. Ipsum etiam balneum vires frangit, cum longo tempore æger in eo consistit. Modus igitur adhibendus, ut vires conserventur.

C A P U T T E R T I U M.

De curatione salino-muriaticæ acrimoniæ.

HÆ sunt generales quædam regulæ convenientes omnibus scorbuti speciebus. Sed particulares cujusque speciei tradendæ sunt. Prima morbi species est salino-muriatica, in qua curam hoc modo dirigemus. Pro cibo convenient juscula ex hordeo, avena, oryza, hæcque ipsa semina cerealia cocta assumpta, tum endivia, lactuca, acetosa, borrago, cichoreum iisdem jusculis incocta, fructus horæi maturi. Carnes aut omnino fugiantur, aut assumantur parcissima copia, æque sint ex teneris animalibus gramivoris; nam carnivora acriori sale prædita sunt. In cibis præparandis juvabit maxime sal marinum non adhibere: si tamen æger id sustinere non potest, minimum salis ponatur in condituris. Potus aquæ puræ copiosus, salubris erit: sed etiam vinum concedi potest tenue, & dilutum, interdum austerum, & vetus ad stomachum roborandum. In primis tamen videndum est, ægroti temperamentum sit calidum, an frigidum. Si calidum est, cibi conveniunt vegetabiles ejus generis, quod proposui, & maxime acescentes, aut farinosi: magis vitandi carnosus, & præcipue assi, vitandum etiam vinum validum, & plenum. Contra vero si frigidum est, facilius carnes, & ovi, vitelli jusculo diluti, concedi possunt, ex vegetabilibus alia sumi possunt, ut eruca apium, celeri, brassica, vinum

num meracius dandum . Tum ad medicamenta veniendum est , & primum venter purgandus est . Ad hunc finem in calido temperamento cassia , manna , magnesia alba , cremor tartari , & alia hujusmodi apta sunt : quibus superbibi potest serum lactis : in frigido temperamento etiam rhabarbarum , aloe , & quædam compositiones ex his confectæ . Postea juvabit aperientia quædam , & digestiva adhibere , inter quæ eminet elyxir proprietatis Paracelsi cum acido , vel aperiens Clauderi , tinctura tartari Helvetii , aut martis aronizata VVedelii , extractus fumaris , aliæque ex hac classe . Quidam auctores in acrimonia muriatica sales alcalinos volatiles maxime commendant , qui etiam offani Helmontianam aptam judicant huic scopo . Hisce medicamentis addi possunt decoctiones quarundam plantarum anti scorbuticarum , quæ in hac specie præcipuæ sunt agrimonia , beccabunga , nasturtium aquaticum , sed magis etiam acetosa , acetosella , juvat etiam succus depuratus earundem vel solus , vel mixtus cum sero lactis , vel cum aliqua tinctura ex superioribus . Sero lactis vel depurati , vel destillati frequentes , & copiosæ portiones ab Hofmanno præcipiuntur , maximeque proficua dicuntur . Et sane multum valent ad humorum acrimoniam diluendam , eaque vis diluens singularis est in sero . Ex hoc cognosci potest non omnino inanem esse Smythii jactationem , scribentis , se puræ aquæ largo usu scorbuticos sanasse , sales nimirum aqua diluente , maxime tamen laudari solet aqua calcis tamquam validissimum remedium , quamquam alii ejus usum damnent , in quibus sunt Galli . Sed illud omnes una voce fatentur , eam aquam talem vim habere , ut particulas salis marini , quibus corporis

poris humores infecti sunt, veluti extricet, & ad exitum disponat. Quod si ita est, apparet, multum utilitatis ex ea capi posse. Qui damnant ejus usum, tamquam noxium, videntur eam adhibuisse vel nimis acrem, vel in illis scorbuti speciebus, in quibus minime convenit. Sed in hac specie idonea est propter dictam rationem, nisi quod interdum acrior, interdum lenior præscribenda est. Itaque modo secunda ejus infusio, modo tertia in usum venire debet. Si tamen adhuc acrimonia ejus timetur, & revera nimis acres corporis humores apparent, optima methodus est aquam calcis lacti nubere. In hac consociatione varietas tamen est, quia alias lactis, & aquæ calcis æquales portiones consociantur, alias major lactis portio, alias major aquæ sumitur, pro vario gradu acrimoniæ prædominantis, & pro varia medica intentione modo magis attenuandi, & expellendi, modo leniendi, & temperandi. Cæterum aqua calcis hoc etiam præstat, cum lacti adjungitur, ut id a coagulatione præservet, juxta celeberrimi quoque Morgagni observationes, quæ res est summopere expetenda, quia plerumque in scorbuticorum stomacho lac coagulatur, aut difficilius concoquitur. Usus est etiam apud quosdam lac coquendi cum herbis antiscorbuticis, & illud exhibendi. In hac specie morbi, si hoc remedium arripet, conveniunt plantæ aliquæ ex eo genere, quod suprapositum est. Hæc methodus similis est ei, quæ legitur apud Hippocratem, qui lac solebat decoctioni hordei diluere. Non multo aliter Hofmanus excogitavit, lac misceri posse cum aquis mineralibus, de qua methodo idem pulcherrimam edidit dissertationem. In scorbuto salino-muriatico aut cum aquis acidulis

dulis miscela facienda est, qualis in Italia est ea, quæ in Agro Vicerino fontis Lælii dicitur, aut cum dulcibus, & bolaribus, ut Nuceria, aut quæ Blandulæ dicitur: falsæ, & sulphuræ minus conveniunt. Quod si temperandi, & incrassandi intentio oritur, & si nutritione ægrotus eget, lac cum cocholata præbetur, aut cum pasta, sive butyro, ex cacao confecto. Quod cum cocholata datur, stomachum roborat, & concoctionem juvat. His non juvantibus, interdum ad lacteam diætam confugiendum est, si æger eam tolerare potest, & si stomachus a lacte non abhorret: in eaque aut longius, aut brevius permanere convenit pro variis circumstantiis. Alias tantum lactea semidiætâ sufficit. Quod si ullum est remedium, a quo magnum beneficium sperare liceat, hoc certe est. Si ægrotus lac fastidit, aut stomachus ejus concoquere illud non potest, semina farinoso-oleosa, supplere possunt, aut cocta, aut cum suo jusculo sumpta, aut potius, si emulsiones ex iis conficiantur, monet hoc loco Svvietenius emulsiones istas esse debere valde dilutas, quia eorum seminum oleum, si cum multa aqua junctum, & subactum non est, proclive est ad ranciditatem concipiendam, si in debilem stomachum venerit, qualem habent scorbutici. Quare soleo ego præscribere largas, & dilutas emulsiones, factas ex amygdalis dulcibus, peponis, & cucumeris feminibus in aqua destillata acetosâ: & si aliqui adsunt spasmi, aut dolores, aut vigilie molestæ sunt, addo iis albi papaveris semina. Ex his cognovi semper leniri, aut vinci acrimonias vel maxime pertinaces. Nunc opus est me in publicum efferre remedium valde utile, idest aquam destillatam ex teneris tramitibus vitis, præcipue muscatellæ.

Hoc

Hoc remedium quidam solebant premere tamquam arcanum, ego qui illud ex famigeratissimo Alexandro Knips Macoppe præceptore meo quondam didici, in vulgus notum esse volui. Præter hanc aquam aliud medicamentum iidem tramites ministrant: nimirum ex iis succus exprimitur, cui miscetur tertia pars mellis massiliensis, aut nostratis etiam, sed melioris notæ. Hæc mixtura vim habet subacidam saponaceam, incidentem, muriaticæ acrimoniæ plane contrariam. Plerique ei adjungere solent dentem apri præparatum, vel præparatos cancroium oculos, quæ addita-menta, ut mihi videtur, potius ei vim adimunt, quam adiiciunt, quia vim acidam imbibunt, & refringunt. Hujus medicamenti quantitas, quæ quotidie potari debet, est decem unciarum in duas portiones: altera portio sumitur mane, tribus ante prandium horis, altera vesperi, multis horis post prandium, duabus scilicet, aut tribus ante cœnam. Usus istius remedii quibusdam solet expleri unciis quadraginta, nempe quatuor diebus: sed si sic non profuit, iterandum est. Fere autem aut sudorem, aut urinam expellit, pro varia ægrotantis dispositione: interdum tamen nullam evacuationem promovet, sed agit acrimoniam præpollentem corrigendo. Præter hæc Sylvius Deleboe commendat acida fossilia quædam, velut est dulcis spiritus salis, aut nitri, præsertim Glauberiana methodo eductus. Inter fossilia ego nitrum, ejusque spiritum expertus sum maxime proficua. Nam de nitro ratio apparet: quia sal est mediæ naturæ ad acidum vergens, a quo falsum corrigi potest, & immutari. Uno verbo nitrum aqua multa dilutum summum est anti-scorbuticum remedium. Interdum hæc contra remedia morbus subsistit, ac neque ipsius ce-

dit lactis usui. Tunc diaphoretica, & sudorifera tentanda sunt: sed ex ipsis temperatiora eligenda sunt, velut nitrum stibiatum, stibium diaphoreticum, dens apri præparatus, oculi cancrorum, matres perlarum, succinum &c. quæ quamquam alcalica sint, profunt tamen, quia, ut est Sylvii Deleboe opinio, absorbent acidum concentratum muriatici principii. Magis tamen faciet ad sudorem promovendum semicupium, factum cum aqua tepida, in qua antea decoctæ sint malva, viola, brancaursina, acetosa, parietaria. Exiens e semicupio ægrotus, detergendus lintheis, & in lecto ponendus, sudorque juvandus portione aquæ calidæ, & subacidæ, vel sero lactis. Cum tempus anni fert, proderit potio methodica aquarum mineralium non modo, ut dictum est, cum lacte commixtarum, sed etiam si solæ per se bibantur: modo autem dulces, ut Nuceria, modo acidulæ, ut fontis Lælii magis convenient. Aqua Nuceria specificum scorbuti muriatici fere dici potest: quia præterquam quod dilutione, prodest etiam dum salium aspritudinem bolo temperat. Neque tamen hæc sola credendum est, remedia esse proficua, nam ipsæ etiam dulcificantes, nutrientesque decoctiones multum valent. Quapropter hæc ego uti soleo.

℞. Decoct. in aq. font. nas. aquat.

acetos. ℥iij.

Radic. Cinn. elect. inci.

Cann. mont. incif. aa ʒj.

Raf. ebur. ʒʒ.

Cortic. cascar. ʒʒ.

Pulp. Testud. nemor. ʒiij.

M. f. inf. S. A. coqu. in org. vitr. circul. bene claus.

Colat. cap. mane, & vesp. ʒx.

Ni-

Nihil addo de diureticis, quia multa ex propositis medicamentis ad hunc scopum collimant.

C A P U T Q U A R T U M.

De curatione acrimoniae acido-austera.

VENIO ad alteram scorbuti speciem, quæ est acida, sive acido-austera. In ea talis methodus utilisprehenditur. Inter purgantia magnesia locum habet considerabilem, quia acida, quæ invenit in stomacho, & intestinis imbibit, eaque commutat. Præscribi potest quolibet quarto, aut quinto die ad unciam semis. Ejus loco etiam sequens medicamentum potest usurpari.

℞. Tart. solub. ʒij.

Crystal. tart.

Sal. Polycryst. aa ʒʒ.

M. f. sol. j.

Id sumi potest in sero lactis distillato, ejusque seri libra una iterum post duas horas bibenda est. Diebus intermediis conveniens erit magnesia ad ʒj. in decoctione foliorum camedryos centaureæ minoris, cochleariæ, facta cum eodem sero: aut pro magnesia præscribi sæpe potest pulvis compositus ex oculis cancr. pp. coral. pp. matr. perl. pp. Ex absorbentibus alcalino-terreis, nullum præstantius datur, quam ostreodermata ad Hombergianam methodum parata. Hoc medicamentum sumitur ad ʒʒ. in eadem decoctione, cui addi potest nasturtium aquaticum, & absinthium. Post absorbentium usum, ad aliquot dies protractum, transeundum est ad digestiva, quæ non modo acidi corrigendi virtutem habeant, sed etiam visciditatem, maxime in primis viis collectam pro-

pter viscerum naturalium atoniam, resolvendi, atque extergendi. Qua in re nefas ducerem pilulas Beccarianas silentio præterire, quarum laudes jam a Valentino, Nentero, Sthaliio, & Hofmanno celebratæ sunt. Ego possum affirmare, eas me numquam in acidis viscerum cruditatibus, obstructionibus, febribus gastricis, atque chronicis, præscripsisse, imo & in menstruorum, lochiorumque suppressionibus, quin optatum successum fuerim consequutus, ideoque magno in pretio apud me sunt, ita ut quoad certam efficaciam illas opio, mercurio, chinæ chinæ si non superiores saltem æquales esse existimem. Solo hoc remedio ad ðij. quotidie propinato cum aliqua decoctione amara, atque antiscorbutica, non semel acidum scorbutum eradicavi. Quod si hæc dosis nimis purgat, minui potest, vel sumi alternis tantum diebus. Post hoc medicamentum nominandæ sunt tincturæ eadem fere, quas in muriatica specie proposui, aut etiam validiores, & acriores. Magnis laudibus commendanda est tinctura absynthii, quæ Venetiis paratur ab illustri pharmacopola cognomine Mantuano. Tum salia lixivialia, ex cineribus plantarum amararum educta, in usu esse possunt: hujusmodi recensentur sal absynthii, cardui Benedicti, centaureæ &c. Sed præ his saponacea medicamenta magnificienda sunt, ut sapo Venetus, starchejanus, chymicus Boerhavii. In horum censum oximel quoque venire potest, tum simplex, quam scilliticum: mel enim in se saponaceam vim naturalem possidet. Ego sæpius pilulas confeci ex myrrha, sapone Veneto, china china cum syrupo de absythio, quarum usum felicem sum expertus. Digestivum anti-scorbuticum Molenbrocii, quod est valde utile hic describam.

Croc.

℥. Croc. mart. aperit. ℥β.
 Magist. cochlear. Dravvitz.
 Tart. vitriol.
 Nitr. antim. aa ℥i.
 Fæcul. Aron. ℥iβ.

M. f. pulv. sumend. a ℥j. ad ℥β.

Huic superbibenda est decoctio aliqua ex supra nominatis, in qua concinnanda addi possunt quinque radices aperientes, & præcipue radix Pareiræ bravæ. Aliam quoque viam ego insisto ad primas vias acido scorbutico obductas detergendas, utorque rhabbaro hoc modo.

℥. Herb. fumar.
 Nast. aquat.
 Abrot an. p. j
 Rhab. elect. incis. ℥ij.
 Spic.
 Sal. tart. aa. gr. x.
 Ser. caprin. distillat. ℥β.

m. contus. herb. f. inf. p. noct. mane levit. ebull. vas. claus. colat. aromat. aq. cynam. & sumat quotidie.

Postquam ope remedii hujusce acidum ex primis vis fuerit expulsum, tum demum adhibendi sunt succi depurati, expressi ex herbis anti-scorbuticis, qui succi decoctionibus validiores estimandi sunt.

℥. Decoct. in ser. cap. distil. fumar.
 Nast. aq.
 Beccab. ℥viii.

Co-

Colat. add

succ. depur. Fumar.

Nast. aquar.

Beccab. aa ꝑj.

Tint. sal. tart. ʒss.

m. pro una vice, & sic pro sing.

Neque hæ solæ plantæ sunt, quæ utiles in hac morbi specie deprehenduntur, & quæ, vel in decoctionibus usurpari possunt, vel ad succum earum exprimendum multæ aliæ præterea sunt, ut Artemisia, Chamepytis, Fumaria, tum Absynthium, Acri-viola, Alliaria, Arum, Gentiana, Piperitis, Raphanus, & hortensis, & rusticanus, Ruta, Sabina, Saponaria, Trifolium aquaticum. Alii alias magis commendant, ut Brassicam Reigerus, & Grubius, & Velschius, maxime rubram, quam brassicæ speciem Geoffroy quoque reliquis efficaciorē existimavit. Sedum minus vermiculare acre celebrat Belovvius, & affirmat illius ope se non paucos milites scorbuto affectos sanasse. De Trifolio aquatico mira prædicat Simon Pauli. Sed cochlearia tanquam potentissimum remedium ab omnibus fere laudibus extollitur. Inter medicamenta vero composita, idem apparet Auctorum laudandi studium. Ita Dravvitzius magisterium Cochleariæ, Mauritius Hofmannus essentiam Trifolii aquatici, alii silvestris, alii aquatici nasturtii spiritum præferunt, cujus conficiendi modos varios exposuit Bonetus. Remedia etiam ex pluribus simul herbis sumptis confici solent, ut est ille spiritus anti-scorbuticus, quem Etmullerus descripsit, cerevisia anti-scorbutica Timei, vinum antiscorbuticum, ut est apud Mangetum, decoctum, Raphani rusticani, seminis fœniculi, & cumini foliorum cochleariæ,
ab.yn.

absynthii, trifolii aquatici, quo decocto Danos multum nunc uti affirmat clarissimus Roncallius. Deinde inter præstantissima scorbuti remedia, ut dixi, lac habetur, de quo Brucæus ita scripsit: *primas vero partes lactis caprini usus sibi vindicat: est enim lac boni succi, & facile a natura vincitur, & multi longo ejus solius usu, cum beccapungam incoxissent, aut nasturtium aquaticum, aut cochleariam, fuerunt restituti.* Sed in acida morbi specie non semper, neque omni tempore id præscribendum est: imo nonnisi multis cum cautelis: & postquam cura multo tempore processit, eo uti licet. Ab Etmullero, hæc regula prodita est, lac non esse exhibendum in scorbuto, nisi prius ab acido primæ viæ fuerint liberatæ. Sed alia quoque multa medicus debet attendere. Modus vero lac exhibendi maxime conveniens est, cum ei aqua calcis jungitur secundæ, aut tertiæ infusionis pro vario morbi gradu. Sic tutius datur variis de causis. Primo coagulatio, quæ facilis esse potest in eorum stomacho, qui acido scorbuto laborant, sic præcavetur; nam diximus: Clarissimi Morgagni experimentis evictum esse, per aquam calcis lac a coagulatione defendi. Deinde aqua calcis alcalinum est medicamentum, quod lacti mixtum, suæque in acrimonia temperatum, acidam dyscrasiam emendabit, & morbo medebitur, quod Burletus pluribus nos docuit. Præterea cochlearia coqui potest cum lacte, & tunc lac aptum est in acido scorbuto, & præcipue si aliquot uncia aquæ thædæ eidem immisceantur, cum eodem sic nupro usque adhuc præstantius remedium expertus non fuerim. Quod si morbus pertinax fit, nec iis remediis cedit, tunc monitum sequemur Eugaleni, Brucæique

que, & ad sudorifera veniemus, quæ optima censentur, quia morbi materiam cum sudore expellunt. Propterea soleo præscribere sequentes pilulas, quarum tres mane, totidemque vesperi, horis medicis sumendæ sunt, atque interea ægrotus in lecto manere debet, hisque pilulis decoctionem superbibere ad eundem scopum collimantem.

℞. Extract. camedr.

Fumar.

Nast. aquat.

Cochlear.

Flor. sal. armon. mart.

sal. volat. C. C. an. ʒj.

m. cum syrup. d. cort. citr. q. s. f. pil. aur. xxi.

His non juvantibus, substituemus sequens decoctum cum eo pulvere, qui infra notatus est.

℞. Lign. Guaiac. ras.

Sassafr. an. ʒiij.

cortic. cascar. ʒss.

ser. caprin. still. ℥iijss.

m. f. int. p. noct. mane ebull. ad consumpt. ʒtiæ
partis add. in fin ebullit.

Flor. samb.

Fol. cochlear.

acetosel. an. p. j

colat. sumat æger mane, & vesp. ʒviii.

℞. C. C. phil. pp.

Succin. alb. pulv.

Bezoart. miner. an. ʒj.

m. f. fol. iv. quorum unum capiatur mane, &
vespere cum prædict. decoctione.

Pro-

Prostant nonnulla alia diaphoretica, atque sudorifera, puta tinctura Bezoartica Michaelis, Liquor Bezoarticus Buffii, Pulvis Bezoarticus Hofmanni, aut Ponæ, aut magni Ducis, stybium diaphoreticum, cerusa Antimonii, Pulvis Viperinus, Unicornu, salia omnia volatilia, aliaque multa usurpanda pro variis circumstantiis. Ubi ex horum remediorum sudor apparet, is juvandus est, largo potu feri destillati, si febris adest: si abest, lactis caprini, aut asinini, cui nubi potest aqua distillata florum sambuci, estque hoc remedium unum ex celeberrimis, quod sepe in sanguinem insinuans, salia diluendo, eadem promptiora facit ad exeundum simul cum sudore; eorumque partem, quæ in sanguine persistit, egregie demulcet. Sequitur usus martialium remediorum, quæ ad solida corroboranda præstantissima quotidie experimur. Nam cum & in scorbuto debilitas solidorum sit, tanquam effectus, & eorundem laxitas prima sit inter causas acidæ speciei, nihil clarius est, quam calybeata medicamenta in hoc casu cæteris palmam præripere. Sed aptum tempus est eligendum ad ea exhibenda, quia si viscera obstructa sunt, nisi prius deobstruentia anti-scorbutica adhibuerimus, calybeata hoc damnum afferunt, ut vasculorum fibræ rigidiores factæ, partem liquidi impacti tenuiorem exprimant, crassiorem retineant, & magis densam reddant, quæ postea facile in scirrhum abit. Calybeatorum multæ sunt præparationes: atque Villisius calybem cum sulphure præparatum, & syrupum calibeatum, Nicolaus Lemerius tincturam martis tartarizatam, Ludovicus aliam ejusmodi, Adrianus a minsith extractum martis aperiens, alii alia nobis exhibent. In humidis temperamentis, atque

in illis corporibus, in quibus magna fibrarum laxitas pallidusque cutis est color, calybs in substantia, ut ajunt, sumi potest : in calidioribus, gracilioribusque corporibus ejus præparaciones præferendæ sunt delicatiores. Sæpe videmus virgines chlorosi laborantes, debilissimas, & in quocumque leviori corporis motu anhelantes, quæ usu calybis facile restituuntur. Eaque vis maxime excellit in aquis sic dictis martialibus, quarum usum laudibus Hofmannus in cœlum fert, testaturque in acida acrimonia, & nominatim scorbutica, se adeo feliciter aquas vitriolico-martiales præscripsisse, ut scorbuticos jam confirmatos sanaverit. Hæ igitur tentandæ apto anni tempore : apud nos Recobarienses, ut antea dixi, validissimæ, sunt. Post quarum usum, iterum ad lacteam diætam recurrere optimum erit consilium, quam methodum fere prodigiosam esse mihi constitit. Cum balnea in scorbuto utilia prædicentur : in acido, Aponensia, utpote sulphurea, convenientissima judicantur, cum docet Andreas Baccius ea vim habere, qua *exsiccant, calefaciunt, abstergunt, detergunt, digerunt, roborant*. Quin etiam eadem aquæ bibendæ sunt, quarum virtus si major non est, at certe æqualis est virtuti aquarum Recobariensium, ejusdem Baccii auctoritate, a quo sic scriptum est. *Quo usu, ut etiam balneo, juvant ventriculum, siccando superfluas ejus humiditates, appetentiam conciliando, digestionem confortando omnem, tum humidam, tum frigidam intemperiem corrigendo*. Illustris & nunquam satis laudandus Præceptor meus Knips macoppe multum iis aquis uti solebat, multumque levaminis suis ægris afferebat. Profecto abundant aquæ illæ particulis sulphureo-salinis, quæ
bal.

balnei causa per venas bibulas in sanguinem deductæ oleosa portione acidorum salium aciem obtundunt, salinam eorum naturam plane invertunt. Si Thermarum istarum usus in promptu non sit, earum vicem supplebimus balneis ex aqua dulci, in qua prius coctæ sint herbæ quædam, ut fumarica, vermicularis, persicaria, nasturtium aquaticum simul cum salicis foliis: neque enim ad malam solum humorum qualitatem emendandam per hæc medicus debet prospicere, sed etiam ad solida corroboranda: ad quem finem aliquando balnea frigida etiam conveniunt, & præcipue ex aqua marina, ut docet Addington.

Victus in acido scorbutico eligi debet talis, qui ad alcalinam naturam vergat, fugiendaque vegetabilia acida, quibus acrimonia lædens augeri potest. Carnes teneræ vitulorum, pullorum que gallinaceorum, & hujusmodi aptæ sunt, in quarum jure sic, ut apud Groenlandos in usu est, coqui possunt cochlearia, atque acetosa. Inter vegetabilia apta brassica inter præcipua est, quam, ut dixi, laudavit Christophorus Reigerus. Chemica ejus analysis, a Geoffrojo instituta, ostendit copioso sale ammoniacali, alcalinoque eam factam esse, quod etiam odor foetidus significat, qui ex ejusdem decocto expirat: idemque Geoffrojus, ut innuimus, monet, magis efficacem, atque aptam esse brassicam rubram. Inter animalia, quæ adversus hanc morbi speciem utilia sunt, vipera nullo modo omittenda est, cujus medicum usum valde proficuum in morbis cutaneis vel antiqui scriptores commendaverunt. Reptilia omnia copiosum habent sal alcalinum volatile, atque inter ea vipera maxime, ut chemica ostendunt experimenta. Salia autem volatilia, quo-

rum in hac scorbuti specie usus est præstantissimus, præterquamquod acida emendant, solidorum etiam augment oscillationes, adeo ut interdum asymetros motus inducant, quemadmodum ex usu viperini pulveris febrem ortam esse notavit Scardona. Propterea in hoc morbo, quia solida debilitata sunt, excellens remedium est, quod ex viperis paratur, multumque a Sylvatico laudatum. Ego ad hunc modum id soleo præscribere.

Ꝟ. Decoct. fol. cochlear.

acetos. ℞. j.

Viper. recent. pp. ℥. j.

Pulp. Ranar. ℥. ij.

m. coq. S. A. in org. vitr. circul. bene clauf. colatur. si pro usu quotid. mane ad xxx. dies.

Sed inter horum remediorum usum, maximeque curatione jam procedente attendendum est remediis corroborantibus stomachicis opus esse, velut electuario diascordeo Fracastorii, succo absynthii concreto, vel ejusdem Helvetiana tinctura. Inter roborantia ponenda sunt etiam austeria, quæ a Svvietenio acidorum destruentia vocata sunt, quia nimirum languentes oscillationes solidorum exsuscitant, inque acida subiguntur. Ideo idem utilissimam credit mummam Brunvicensem, quæ incorrupta magnis Indiarum caloribus resistit. Sed Chinachina quotidie mane scrupuli pondere sumpta, inter optima remedia ad hunc scopum referenda est: ut & vinum illud antiscorbuticum, quod Mangetus describit. Si vero acida acrimonia aliquid etiam habet austeri, cum eadem, quæ

quæ hæcenus enumerata sunt remedia non sint aliena, quædam tamen eorum præferenda sunt: nimirum plantæ acres, aromaticæ, saliaque volatilia oleosa, quorum nullum scribit Sylvius Deleboe efficacius medicamentum dari contra austeritatem. Nam cum sint summæ subtilitatis, atque mobilitatis, apparet, quam facile penetrare possint inter poros, quantumvis minutos, crassorum, densorumque fluidorum, ibique attritu magis liberata sese in libertatem vindicare conantur, unde fluidorum partes divellunt, & comminuunt, quæ ideo minoris molis factæ, facilius per suos canales diffluunt. Præter hoc empyreuma salium volatiliū oleosorum auget solidorum elasticitatem, ita ut per duplicem vim austeram corrigatur. Ideo infusiones cochleariæ, cæpæ, porri, alliaræ, rutæ, erucæ, raphani rusticani, chelidonii majoris, lepidii, trifolii fibrini, ari, sedi minoris vermicularis acris, factæ cum sero aptissimæ sunt. Sed regula, quam alias posui, & Hofmannus prudenter inculcavit, etiam hic observanda est, deberi his acribus plantis leniores aliquas & fere subacescentes jungi, ut acetosa, acetosella, beccabunga, quibus summa illarum acritas mitigari possit, ne solida corporis teneriora lædat. Quam cautelam ipsi veteres Auctores adhibuerunt. Quin etiam nos monuit natura non aliter esse faciendum; ipsa enim fecit, ut in iisdem locis cochlearia simul cum acetosa, aut beccabunga proveniret, sicut in Groenlandia observatum est. Eiusmodi autem infusiones validiores existunt, si addatur spiritus urinosus salis ammoniaci, aut tinctura acris salis tartari, aut aliquis sapo ex superadictis, interpolando hæc remedia lenibus abstergentibus, & incisivis, prout variæ circumstantiæ, variaque

que symptomata postulant . Sed ut plurimum sal volatile viperæ , aut succini , aut cornu Cervi , aut oleosum sylvii additum convenienti decocto valde proficuum deprehenditur . Sed lac primum locum obtinet hæc inter remedia , maximeque asininum , quia austeritatem , quæ juncta est acrimoniæ , id vincere potest , cum sit inter cætera genera tenuius , & præ aliis valeat ad diluendum . Lacti autem miscere convenit aut decoctionem , aut succum alicujus plantæ , aut plurium ex modo nominatis : hujusque remedii usus protrahendus est ad multum tempus . Diaphoretica , sudorifera , Diuretica hic quoque suum habent locum : vinumque quod infra describam , alterutrorum vice fungi poterit pro varia naturæ dispositione .

℞. Radic. raphan. rustic.

Vermicul. min. acr.

Cochlear.

Trifol. aq. aa mj.

Vin. Rhenan. vel cibr. generos. ℞. vj.

m. f. inf. per hor. xxiv. capiat æger mane , & vespere ℥. viij. post cibum .

De victu nihil addo , is esse debet ex carnibus , & iisdem plantis conditus sicut de simplici acido scorbuto præscriptum est .

CAPUT QUINTUM.

De curatione Scorbuti rancido-oleosi.

DE scorbuto rancido-oleoso illud primum nota-
bo : quoniam is corpora sanguineo-cholerica ,
atque sanguine plena aggredi solet , Villisium , &
Boerahavium phlebotomiam commendare : quæ si
in morbi principio, antequam sanguis summam ranci-
ditatem contraxerit, instituat, valde proderit :
dempta enim humorum quantitate , vasa poterunt
eosdem liberius promoveri, exsolvere, atque tritura-
re, hocque pacto ab iis vitiis, quæ a lentore, attri-
tuque nascentur, præservare. Ideo medicus attentus
in ipso statim morbi principio esse debet, ut in
tempore hoc remedium adhibere possit : quia cum
ranciditas a lentore sanguinis ortum habeat, venæ
sectione fortasse lentor tolletur. In aliis morbi hu-
jus speciebus ne verbum quidem feci de venæ se-
ctione : utpote quæ rarissime conveniat, & quate-
nus conveniat jam dictum sit generaliter secundo
capite hujus libri. Sed damna, quæ in aliis specie-
bus venæ sectio solet ut plurimum inferre, in ranci-
do-oleosa minus timenda sunt, cum ob rationes
modo dictas, tum etiam ob alias minime contem-
nendas. Verum quidem est sanguinis missionem il-
lius præcedentem malam qualitatem non tollere, ni-
si in ratione reciproca eductæ quantitatis, sed id pa-
rum interest. Potius illud considerandum est, ex hoc
morbi gradu facile ad pessimum alcalino-foetentem
perveniri posse. Nam rancidi humores, ut alias ex-
plicatum est, ita acres fiunt, ut minima vascula ir-
ritent,

ritent, & stringant, ex quo stases fiant, ex iisque una cum reliquorum humorum attritu, & calore putrida corruptio. Nunc hæc epiphænomena optime præcaveri per paucas, & repetitas, ut res exigit, venæ sectiones quotidiana experientia demonstrat. Cætera remedia esse debent hæc: ex purgantibus ea fere, quæ in calidis temperamentis muriatico scorbuto laborantibus præcepta sunt: maxime vero cassiæ pulpa cum tartari cremore mixta, cremor ipse, & tartari crystalli, tartarus vitriolatus, electuarium lenitivum, & hujusmodi. Clarissimus Addington aquæ marinæ corpus expurgari præcipit, dicitque falso illius principio corruptelam humorum emendari, atque præcaveri. Plantæ autem antiscorbuticæ, quæ huic speciei conveniunt, sunt acetosa, acetosella, beccabunga, cichoreum, endivia lactuca, nasturtium, aliæque hujus generis, varie adhibendæ, pro vario gradu morbi, & ægrotantis natura. Ex his decoctiones parari possunt aperientes, & digestivæ, vel succus exprimi eadem intentione. Inter corrigentia vero hujus acrimoniæ nitrum in primis considerationem mereatur, quod sal est talis facultatis, ut alcalescentiæ potentissime resistat, & sulphuris exaltationem summopere reprimit, ejusque violentos motus impedit, cum sese insinuans inter flexilia, & ramosa sulphuris filamenta, ea ponderosiora reddit, & minus inflammabilia, iisdemque irretitum ea secum ad urinæ vias trahit. Quare laude dignus mihi visus est Juncherus, a quo Nitri summa virtus in scorbuto commendata medicis est. Nitro autem uti possumus simul cum largo potu aquæ vel acetosæ, vel tramitum vitis, aut feri lactis distillati, aut etiam simul cum emulsione ad hunc modum.

℥. Semin. melon. mund. ℥.ij.

Aq. acetos. ℥.ij.

m. f. emuls. S. A.

add.

Nitr. purif. vel cristalliz. ℥.ij.

Spiritus quoque ipsius nitri potest convenire

℥. Aq. acetos. vel tramit. vit. vel ser. distil.

Spirit. nitr. Glauber. ℥.i.

m. capiat æger mane, & vespere, vel ejusmodi potu ordinario utatur, sed parciore spiritus nitri dosi.

Neque minus proficua sunt subacida saponacea, ex vegetabilibus confecta, quæ inter eminent, saccharum, & mel. Horum facultas est abstergendi, incidendi, & blande, atque sine æstu, crassos humores & ob vasorum spasmodum lentescentes, attenuandi. Accedit illud quoque, quod vi saponacea sulphura aliis principiis miscibilia reddunt, ex quo evenit, ut humorum massæ deperditum mixtionis æquilibrium restitatur. Haud me fugit, saccharum in scorbuto a Borerhaavio damnari, de qua re, tanquam una ex scorbuti causis, pluribus est a nobis disputatum in secundo libro. Porro negandum non est hoc loco, quod alio facti sumus: sed discrimen tamen faciendum. Nocet saccharum, ubi summa acrimonia, humorumque resolutio est, maximeque in frigida acrimonia, sed aliter est in scorbuto rancido, in quo crassities, & oleositas cum quadam acritate vitium facit, & ubi resolutio humorum accedit, proximus ad alcalinum gradus est. Præterea illud adhiberi potest acidis, aut subacidis vegetabilibus commixtum, qualis miscella est in conserva Ribesiorum, aut ex acido citri: in syrupis ex succo acetosæ, aurantiorum,

rum, & hujusmodi, maxime si præparati sint absque igne. Mel autem cum succo, expresso ex tramitibus vitis, mixtum, validissimum est medicamentum in hoc casu: in cujus vicem etiam aqua mulsa venire potest. Lactis usus per se quidem non contraindicatur, possetque utilis esse: verum cum febres in hac specie frequentes sint, eaque fere vehementiores, vix tutus esse potest. Hujus defectum supplebimus aqua lactis distillata cum beccabunga, acetosa, carne testudinis nemoralis, quæ aqua copiose, & ad longum tempus bibenda est: eaque validior evadit, si cum ea emulsionem fiunt ex seminibus frigidis vocatis. Balnea non sunt prætermittenda, quæ cum in aliis, tum in hac specie maxime conveniunt, propter pertinaces spasmos, qui in ea frequentissimi oriuntur. Ea paranda sunt ex aqua dulci, cui aliquæ ex suprascriptis temperatioribus herbis incoctæ fuerint: iisque utendum, nisi virium defectio, lypothymicæ, aut spirandi difficultates prohibeant. Diaphoretica, & sudorifera, nec minus diuretica eadem propemodum videntur convenire, quæ in salino-muriatica discrasia exposuimus, temperatiora tamen præferenda, in quorum censum ex diaphoreticis, venit stybium diaphoreticum, nitrum stybiatum, cornu cervi præparatum, & alia hujusmodi cum copiosis calidis potionibus: ex diureticis sal polycrestum cum acidis, aut subacidis potionibus, & quod supra tantopere commendavi nitrum, hujusque spiritus, Glauberiana methodo confectus, adhibito convenienti regimine.

Victus quoque idem opportunus est, quem præscripsimus in muriatica specie, nisi quod sale marino hic uti licet ad cibos condiendos. Sed cum vis

sape-

saponacea in rancido scorbuto, eaque ex vegetabilibus deprompta summopere expetenda sit, fructus horæi præsertim subacidi cibum optimum præstabunt: itemque succi ex iisdem expressi. His succis non inutile erit quotidianam potionem aspergi, quo magis humoribus corporis misceri possit, quibus alioquin, propter illorum oleosam naturam, difficulter sociatur. Neque semper aqua bibenda, est: nam licebit interdum paucum vinum sumere, sed tenue, dilutum, & propemodum subacidum, in quem finem Rhenanum aqua temperatum utilissimum est. Apud nos illud vini genus non alienum erit, quod fieri ex uvis aliquantulum immaturis solet.

C A P U T VI.

De curatione scorbuti Alcalino-fætentis.

ULtima scorbuti, eaque pessima, species est alcalino-fætentis. In hac si leni aliquo cathartico opus est, videtur convenire, aut cassia, aut manna, aut tamarindorum pulpa: tum etiam tartari cremor, aut cristalli. Sed hæc salina medicamenta, nonnisi inter principia, adhibenda sunt, ubi aliqua adhuc humorum crassities existit: in morbi processu priora medicamenta aptiora sunt, itemque electuarium lenitivum. Si aliquis major stimulus necessarius esse videatur, iis rhabarbarum addi potest minori dosi: vel corpus aqua marina expurgandum est, cum unum ex præcipuis catharticis putredini resistantibus remedium præstantissimum ex Addington habeatur: imo hic auctor idem præcipit quotidie sumendum ea dosi, quæ infirmi statui conveniat, &

prædicat tanquam remedium curativum , & præservativum . Plantæ anti-scorbuticæ illæ in hac quoque specie conveniunt , quas in rancida convenire dixi ; sed in primis acidæ , & subacescentes juvare solent , ut acetosa , acetosella . Sed in hac præcipue specie curationem bifariam dividere oportet : vel enim cum incipiens est morbus , ei mederi volumus , in quo casu crassities aliqua est , & digestiva , incidentia , attenuantia quædam requiruntur : vel cum antiquus factus putridam humorum intulit resolutionem . In primo casu digestivorum , & incidentium invicem implere possunt decoctiones ex iis plantis paratæ , aut succi ex iisdem expressi , & diluti sero caprino , aut asinino depurato : quibus sive succis , sive decoctionibus succum quoque limoniorum , aut granatorum acidorum , aut acerbarum uvarum adde præstabit . Quin etiam seri ipsius aciduli sola potio salubris inventa est . Ex fructibus quoque horæis succum expressum , & cum illiusmodi decoctionibus commixtum experientia commendavit , & conservas ex acido ribesiorum , vel ex acido citri . Hæc remedia facultatem possident diureticam , & ad hunc finem , si opus est , adhibere licet : in primisque cum sero lactis nitrum commixtum ad diuresim promovendam valet . Eædem vero decoctiones , & idem serum cum nitro , aut cum succo aliquo ex prædictis , si copiose , calide bibantur cum regimine ad diaphoretica , & sudorifera referri possunt . Cum hæc contra crassitiem profint , simul virtutem habent alcalinam acrimoniam corrigendi . Quod enim in alijs acrimonijs , in hac quoque observandum est , salina , & attenuantia dirigi contra prævalentem acrimoniam debere , quod in hac spe-

specie per acida, subacida, & nitrata præstabimus. In altero casu, cum scilicet putrida supervenerit humorum corruptela, atque adeo resolutio, acida, & subacida non sunt omittenda, quia nimirum virtutem habent contrariam alcalinæ acrimoniæ, sed ea esse debent cum austeris, & stypticis conjuncta, quorum remediorum excellens est efficacia. Sed antequam ad hæc præscribenda medicus veniat, gelatinosa atque farinacea adhibenda sunt, ex quibus insignis interdum levamen accipiunt ægrotantes. Ad hunc censum refertur gelatina aut ex ebore, aut ex cornu cervi, aut ex cinæ radice cum bolo Armeno, addita parva quantitate spiritus sulphuris præparata: referuntur item emulsiones factæ cum frigidis seminibus. Neque lac conveniret, nisi tam faciles, frequentesque acutæ febres essent in hac specie. Hac igitur de causa, & quia in lacte multæ sunt particule oleosæ, ex quibus fere butyrum constat, & caseus, quæ cum simul cum alcalinis humoribus misceantur, facile in eorum naturam convertuntur: melius est ab eodem cavere. Si igitur gelatinosa, & farinacea remedia juvamen non afferunt, opus est curam acido-austeris absolvere: ex quibus eligi possunt uvæ immaturæ, mespila, mala cotonea, lapathium, & cupressi baccæ, quibus, ut in quadam sua epistola tradidit Clariss. Medicus Arcadius Capellus duæ Venetiis sanatæ sunt Virgines gravissimo scorbuti genere laborantes. Ex iis fructibus succus exprimi potest, ejusque uncia cum dimidia addi decoctioni alicui ex aqua foliorum quercus, lapathii, portulacæ, & corticum tamarisci; ac fraxini. Hujus decoctionis circiter uncias sex mane, & item vespere ægrotus sumere poterit una cum

na cum scrupulo succi concreti acaciæ, aut boli Armeni. Profecto remedium contra alcalino-fœtētem dyscrasiam melius reperire nescio his austeris, quia ipsa habent particulas hamatas, quæ coercent, atque constringunt moleculas fluidorum, oleorum corruptivam exaltationem impediunt, simulque propria austeritate corruptioni resistunt, solidisque partibus tale robur afferunt, ut violentiæ, orgasmo, & irritationi fluidorum frænandis pares sint. Famigeratissimum autem remedium inter hæc China china censenda est, in qua summam virtutem corroborantem agnoscimus, & crasim fluidorum restaurantem. Hinc legimus apud Valisnerium observationem, quæ talis remedii vim admirabilem omnibus patefecit: cum ejus ope æger sanatus sit, cui nihil juverant plura alia remedia. In ægro illo credendum est scorbutum eo pervenisse, ut putridam attulerit sanguinis dissolutionem, quia non solum ex cute sanguineus manabat sudor, sed sanguis ipse ex gingivis, oculis, naribus, alvo, & urinariis viis effluebat. Adversus tam dirum, & terribilem morbum plura, ut dixi, medicamenta incassum adhibita fuerunt: & tandem duæ chinæ chinæ, totidemque radicis tormentillæ uncia, infusæ in quatuor libras vini nigri meri austerique, multiplices hæmorrhagias intra tres dies sustulerunt. Cyathum unum sexta quaque hora æger sumebat, dosimque iterabat. Ex quo quilibet discere potest, quanta in austeris insit virtus ad sanguinis moleculas arctius inter sese uniendas, oleosas partes effrænes coercendas, solidasque partes roborandas. Vis Chinæ chinæ austera adeo excellens est adversus alcalinam corruptionem, ut vel ipsam arceat gangrænam:

nam: duobus referentibus famigeratissimis Chirurgis
 Rusvorthio, & Amyando. Sic legitur in tran-
 sactionibus philosophicis Anglicanis quemdam eo
 remedio sanatum ex periculoso sphacelo in dorso
 pedis juxta medios digitos. Quare non solum ad
 corrigendam acrimoniam, & dissolutionem humo-
 rum emendandam, China china utiliter adhibebitur,
 sed etiam ad gangrænam, & alia periculosa epiphæ-
 nomena evitanda. Interdum etiam necesse est, si
 austeria vegetabilia non juvant, ad acida, & sty-
 pica fossilia confugere, inter quæ eminent spiritus
 vitrioli, quo validius remedium in corruptivis va-
 riolis Sydenhamius se non reperisse testatus est. Is
 spiritus sumi potest ad drachmam unam quotidie,
 multa aqua acetosæ dilutus, quin etiam si malum
 urget, dosis illius augeri potest. Hic addi possunt
 ea, quæ præcitatus Addington celebrat de mira spi-
 ritus salis facultate ad invertendam acrimoniam al-
 calino-foetentem. Alumen rupeum quoque in sub-
 stantia, ut ajunt, cum extractu tormentillæ mix-
 tum, sumi potest, quod egregium præstabit re-
 medium cum ad corrigendam alcalinam acrimo-
 niam, humorumque foetidam dissolutionem, tum
 ad hæmorrhagias compescendas, supprimendasque.
 Tuebitur etiam a pestiferis gangrænis, quæ facile
 in hoc corruptionis statu oriuntur, vitamque ægris
 adimunt.

ʒi. Alum. rup. ʒi.

Extract. torment.

Chin. Chin. pulv. aa ʒi.

Syrup. coral. rubr. q. s.

m. f. mass. pilul. cujus dosis a ʒi. ad ʒi.

mane, & vespere superbibendo decoctionem aliquam
 ex austeris præparatam. Sed

Sed etiam ad Julapii formam idem alumen præparari potest, cujus præparationis formulam proposuit Geoffrojus.

℞. Alum. rup. ℥j.

Aq. plantag.

Centinod. aa ℥iij.

Solu. & add.

Syrup. oxyacanth. ℥j.

f. Julap. sumend. cochleat.

Cæterum in hac discrasia diluentia, copiose epota, necessaria sunt, ut non solum præpollentem acrimoniam eluere valeant, verum etiam ulceriorem humorum dissolutionem impedire. Satisfacere in hac re possunt Nuceriae aquæ, magisque adhuc nitro-aluminosæ, quas præcitus Baccius descripsit, quæ principii nitro-aluminosi ope non modo alcalinæ occurrunt acrimoniæ, sed dissolutos humores parum quodammodo cogunt, solidisque roboris aliquid restitunt. Tum acidulæ vitriolico-martiales ad hoc opus conferunt, quæ, quod mirum videri potest, tam in solido laxo, quam in stricto, tamque in fluido crasso, & viscido, quam in tenui, & soluto conveniunt, quod innuit etiam Heisterus his verbis (a) *ita in universum iis etiam sint salutaris, qui ob vitam sedentariam multa in corpore, & præsertim in primis viis cruditates, sive vitiosos humores, & flatu accumulanti: omnibusque illis, qui nimio vini, aliorumque spirituosorum potuum abusu sanguinem nimis æstuantem reddierunt, vel ob*
aliam

(a) *Compend. Medicin.*

aliam causam de sanguine nimis fervido conqueruntur : nam his egregium refrigerium præbent . Hanc veritatem experientia quotidie adstruit . Ut autem cæteræ scorbuti species, multa phænomena ludunt circa viscera naturalia : sic fere multo plura, periculosioraque foetens-alcalina ludit : utpote quia viscera illa multo oleo ab omento, aliisque partibus perfunduntur, bilis ab hepate, fæces ab intestinis proximæ sunt. Ob has causas in cadaveribus abdomen citius, quam reliquæ partes corrumpitur: in quo adest jam quoddam putredinis initium. Itaque in eo toti esse debemus, ut primæ viæ per medicamenta acido-tartarea repurgentur, putridaque colluvies educatur, ope scilicet cremoris tartari, aut ejusdem crystalli: clysteres simul sunt adhibendi, parati ex hordeaceis decoctionibus cum melle simplici, aut rosato solutivo, & nitro. Hæc cautela semper ante oculos habenda est, sed tum maxime, cum austeræ, & styptica medicamenta adhibentur, quæ ventrem supprimunt, qui ideo per hæc, quæ dixi, movendus, laxandusque est, ne retentæ fæces putridam acrimoniam adaugeant, viscerumque promoveant corruptionem. Atque animadvertendum est diligenter, ne in usu austerorum hæc incommoda nimis gravia eveniant, quæ evitari possunt eorum usum intermittendo, idemtidem & rursus renovando, non omittis, quæ præcepi de purgantibus, & clysteribus. Austerorum vim supplere poterit remedium tutissimum a viro doctrina, & eruditione insigni, Doctore Cesler, mihi communicatum, quod est, scorbuticorum corpora humare: terræ enim frigore, ipsiusque acido sale perspirante, solidorum robur adaugetur, humorumque corruptiva dissolutio cohibetur.

tur . Quam ad rem balnea frigida ex aqua marina plurimum etiam facere videntur . In victu autem fugienda sunt pingua , oleosa , carnosa , & aromatica , neque iis umquam utendum , quæ prompte ad alcalinam transeunt naturam : aut jam talem habent . Fructus itaque horæi maxime accedentes , & herbæ ejusdem naturæ , semina cerealia optimum cibum dabunt : si aliquid ex carnibus sumendum est , hæc sint teneræ , & si tempus fert , ex animalibus , quæ viridi pabulo vescuntur . Pisces , avesque nocere solent , quia alcaliscentiam præferunt . Potio aquæ puræ salubris erit : interdum etiam vini austeriusculi , aut etiam prorsus austeri : sed moderate sumpti : nisi aliquid sit , quod vinum prohibeat .

C A P U T VII.

De curatione gingivarum, & dentium affectionibus.

PROPOSITA cujusque speciei scorbuti curatione , restat ut proponam medelam propriam quorundam symptomatum : quæ licet universali cura tolli possint , quoniam tamen hæc lente solet procedere , ipsa interea nimium sæva sunt , peculiarem considerationem merentur . Inter hæc ex præcipuis est gingivarum , & dentium affectio . At cum nonnulla existent remedia præstantissima a manuscripto Aelii Promoti Auctoris longe antiquissimi eruta , mihi que a doctissimo viro Antonio Bongiovanni communicata , liceat eadem ad publicum bonum in medium afferre .

JOAN-

JOANNI A BONA.

ANTONIUS BONGIOVANNI

„ UT accepi te de genere quodam morbi scri-
 „ bere, qui cum in aliis exteris regionibus,
 „ tum in Italia nostra maxime grassaretur, quod
 „ scorbutum vulgo dicitur; statim mecum ipse cogi-
 „ tare coepi, numquid in hac re tibi prodesse pos-
 „ sem. At cum paulo attentius rem considerassem,
 „ ridere mecum ipse: dicere intra me: Ego ne rei
 „ medicæ quidquam conferam? quis homo? cui vi-
 „ ro? scilicet ego, qui diu in hac arte versatus
 „ sum, qui dies noctesque in ea trivissem (quam
 „ ne primis quidem labris, ut dicitur, gustavi, to-
 „ tamque meam vitam in ecclesiasticis studiis con-
 „ sumpsi) viro istarum rerum, ut fama percrebuit,
 „ longe peritissimo, plurimum prodesse potero.
 „ Apage sis. Illud potius memento: *Ne furor ultra*
 „ *crepidum*. Hæc mecum ipse recogitans, amice ju-
 „ cundissime, animum despondissem, ni me firmum
 „ in ea spe, nostra vetus retinisset necessitudo.
 „ Memini enim adhuc, cum a teneris annis in Per-
 „ rariolo, agri Veronensis, ubi ambo sati atque crea-
 „ ti sumus, una jucundissime versaremur. Memini
 „ cum joculari simul, cum ludere, certare cursu, ve-
 „ nari, piscari, aliaque, ut puerorum mos est,
 „ facere solebamus. Memini cum relictis ludis, ad
 „ graviora studia Patavium contendimus. Hic ver-
 „ sari simul, in eadem domo, ad eandem mensam:
 „ communia habere omnia. Tu postea Veronam,
 „ ego Venetias concessimus. Nulla tamen neque

„ temporis diuturnitas , neque locorum distantia ef-
 „ ficere potuit , ut tam arctum amicitiae vinculum
 „ solveretur . Memini sed hæc quid ad rem ?
 „ Hæc itaque nostra vetus necessitudo paulo me fe-
 „ cit audaciorē , ut aliquid meas supra vires mo-
 „ lirer . Quodnam hoc ? Ut ego scilicet , rei medi-
 „ cæ prorsus ignarus , ad ipsam rem medicam ta-
 „ men aliquid conferrem . At quomodo ? Reperi-
 „ tandem modum . Mihi nempe venit in mentem
 „ existare in veteri codice 295. Venetæ D. Marci
 „ Bibliothecæ quoddam opus manuscriptum Aelii
 „ Promoti , scriptoris longe antiquissimi , quod ut
 „ sum recordatus , publicam statim Bibliothecam
 „ adire : conquirere codicem : legere : exscribere ,
 „ & Latine reddere , quæ ad rem facere viderentur .
 „ Hæc itaque , qualia demum cumque sint , ad te
 „ mitto , quibus utaris per me licet ad arbitrium .
 „ Antiquissimus quidem est Aelius Promotus , si
 „ (1) Possevinum audis , non tamen Osthani illius
 „ Magi discipulus , qui Xerxi Græciam petenti co-
 „ mes fuit , cuius meminit (2) Plinius , sed post
 „ Pompeii Magni tempora eum vixisse vir in primis
 „ eruditus autumat . Existat quidem in Bibliotheca
 „ Vaticana Aelii Promoti liber περὶ ἰοβόλων καὶ
 „ δηλητηρίων φαρμάκων , ex quo libro nonnulla pro-
 „ fert (3) Hieronymus Mercurialis . Verum hæc
 „ non Aelii Promoti , sed Aeschrionis Empirici ,
 „ quem laudibus effert Galenus , esse conjicit idem
 Pos-

(1) *Biblioth. Select.* XIV. 17.

(2) *Lib.* xxx. cap. 1.

(3) *Var. Lect.* III. 4.

„ Possevinus . Aliter Possевini locum accipere vi-
 „ detur (4) Fabricius . Utitur Promotus signis qui-
 „ busdam ad eorum , quæ quodque medicamentum
 „ componunt, quantitatem innuendam , ut alia no-
 „ ta unciam, alia drachmam , alia aliud significet .
 „ Has notas , quæ alias difficillimæ captu essent ,
 „ aperit Aglaias Byzantinus , medicus & ipse lon-
 „ ge antiquissimus, qui versibus heroicis scripsit , o-
 „ pusculo manuscripto Græcæ D. Marci Bibliothecæ
 „ Cod. 480. quo opusculo , tamquam clave , usus
 „ sum ad earum vim assequendam . Hæc hæctenus .
 „ Venio nunc ad medicamenta ; sed accipe primum
 „ prologum .

Hoc est quidem pretiosissimum munus, quod mi-
 hi non tantum, sed toti Reipublicæ medicæ iste fa-
 migeratissimus Amicus impertitur : ac utinam ipse
 totum hunc scriptorem ex Lingua Græca in La-
 tinam verteret, quod generi humano quampluri-
 mum prodesset . Prologus enim hujusce Auctoris
 quanta sit ejus doctrinæ firmitas ostendit, meque
 ita oblectavit, ut eum in lucem edere coactus sim.

 AE-

(4) *Bibl. Græc. T. XII. pag. 780.*

Α Ε Λ Ι Ο Υ Π Ρ Ο Μ Ω Τ Ο Υ
 Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ε Ω Σ
 Δ Υ Ν Α Μ Ε Ρ Ο Ν .

Επειδὴ πολλοῖς ἐγγεγυμνασμένοις ἔπει κατὰ τὴν ἰατρικὴν κλῆν, καὶ τριβλῶν ἔμετρίαν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς τετριμμένος, πολυχρονίῳ καὶ βεβαιοτάτῃ πείρᾳ τὴν τῶν βοηθημάτων ἐπιστάμῳ δύναντιν, ἐπιτόματα πρῶτην ἅμα μὲν ὑμῖν παραδόναι φίλτατοι παῖδες. μὴ γὰρ ἔσμεν τὸν εἶη τῶν καλῶν τινος ἀμετόχως τὰς παῖδας καταλιπεῖν. εἰ γὰρ χρημάτων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα σμικρὰ τε καὶ ἕδενός ἄξια λόγως, σπυδάζουσι ἀνδρωποὶ κληρονόμος ἔχειν τὰς δὲ ἑαυτῶν πεφυκότας, πολλῶν μᾶλλον ἔδει τὴν ἀπὸ τῶν λόγων τε καὶ τῶν ἀξιολογωτάτων εἰς αὐτὰς φυλάττεσθαι διαδοχὴν. ἔμω ἄλλὰ καὶ κινδυνώσασαν ἤδη μετὰ τὴν τοιούτῳ ἀπολισθαίνου γνώσῃ, καὶ τῶν πάντα φθείροντι χρόνῳ διαρρέεσαν ὄρων, ἡξίωσα γραφαῖς ἀθανάτοις ἀσφαλίσασθαι, ὅπως ἂν ἔχοιεν οἱ μετ' ἡμᾶς ἐνθάδε ἀναλέγεσθαι ραδίως, ἃ μετὰ πλείους συνπεθείκαμεν ἡμεῖς πόνη, ἔμὴ τὸν πολὺν εἰσδεπανῶντες τὸ βίου χρόνον, εἰς τὴν τῶν πολυσυθέτων φαρμάκων δοκιμασίαν ἀσχολοῖντο, τῆς τῶν ἀνθρώπων ὠφελείας, δὲ ὄν ἐνθάδε ἐτοιμότητά τε ἔμπιστότατα τῆς ἐπιεργείας ἀπορεῖν ὕλης. προσήκει μὲντοι ταῖς τεχνικαῖς τε καὶ διαγνωστικαῖς τῶν παθῶν μεθόδοις παρεσκαδασμένον, ἕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἐπιταῶν γεγραμμένων ἰέναι χρῆσιν. οὐ γὰρ ἂν ἄλλο τις οἶός γε ἦν καταμαθεῖν ὡς ἕδεμία τῶν ἐν αὐτοῖς ὑποσχέσεων ἔχει τι διεψυγμένον, ἢ τῶν κατὰ λόγον ἐκάσῳ κεχρητῆσαι βοηθήματι. εἰ δέ τι τῶν νοσημάτων κακοηθῆοιτο, μήτε δια-

γνώ-

AELII PROMOTI
ALEXANDRINI
DYNAMERON

PROLOGUS.

„ Q Uoniam complures annos me in re medica
 „ exercui; quoniamque non mediocriter in
 „ ejus operibus versatus, diuturna firmissimaque ex-
 „ perientia perspectam habui medicamentorum vim:
 „ hanc vobis tradere studui, filii carissimi. Nefas
 „ enim est, filios relinquere nullius boni participes.
 „ Si enim suarum quisque facultatum, earumque re-
 „ rum, quæ parvi, quæque nihili sint, hæredes
 „ habere studet quos procreavit: danda multo ma-
 „ gis opera est, ut hæreditas eis adservetur litera-
 „ rum, earumque rerum, quæ maximo in pretio
 „ habeantur. Verum cum hæc mihi cognitiones
 „ dilabi animadverterem, atque tempore, rerum
 „ omnium consumptore, diffuere: propterea scrip-
 „ tis eas sempiternis tradere studui, ut posteris inde
 „ nostri depromere facile possent, quæ summo cum
 „ labore composuissimus, neque multum temporis
 „ consumerent, laborarentque diu compositis expe-
 „ riundis medicamentis, hominum curandorum
 „ gratia, cum ex libris istis abunde suppeteret ma-
 „ teria, qua medicinam tuto facerent. Instructus
 „ autem esse debet accuratioribus morborum digno-
 scen-

γνώσει, μήτε τῇ διὰ τῆς ὑλης εἰκων Θεραπεία· δειότερον προ-
 σέταξα πλὴν, τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιεργάντων, καὶ ἀφράσῳ τινὶ
 αἰτία τὴ καὶ δυνάμει δρώντων συναγωγὴν, πελειεργότερον μὲν
 ἢ κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς ἰατρικὴν, ἔδεν δὲ ὅμως τῶν ὠφελειῶν
 ἐγνωσμένων παρορατέον.

Ex hoc prologō fati evincitur quanta sit remedio-
 rum, quæ solertissimus Auctor proponit, efficacia; at-
 que eadem deducetur magis ex iis, quæ sequuntur.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν π'.

Πρὸς δυσωδίαν σώματος.

Πρὸς δυσῶδες σόμα καὶ ἀραίωσιν ὀδόντων· συπτηείας μέρη
 ζύο, μαράθρη μέρος εἰ ὄινῳ διώδει προσμίξας, ποίει ἀπο-
 κλύζεσθαι συνεχῶς.

Πρὸς τὸ σόμα μὴ ὄζειν· βάττυ κλωνία ἀποβρέξας εἰς ὄι-
 νον παλαιόν, τρώγε τὰ κλωνία νήσης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ριζ'.

Πρὸς πόνους ἔλων· ἱρεως Ἰλνυεικῆς οὐγκί· α. συπτηείας
 χις. ἔγκ. β. μέλιτος τὸ ἀρκῆν μίσγε τείβων τὰ ἔλα, εἴ-
 τα ἐλαίῳ θερμῷ διακλυζέσθω.

Πρὸς ἔλα βεβρωμένα, καὶ σηπεδόνας· χάρτυς κεκαυμένου
 ἀνά δραχ. β. λεπίδος κυτειίας δραχ. δ. κικίδος ὀμφακίτι-
 δος δραχ. ι. λειώσας χρῶ.

Πρὸς ἠλωμένα ἔλα· ρόδων ἀνθας, συπτηείας χις. κικί-
 δος ἀνά δραχ. α. ἀναλάμβανε μέλιτι καὶ χρῶ καλλιῶ.

Πρὸς

„ scendorum methodis quisquis ad eorum usum acce-
 „ dere velit, quæ hic præscribantur. Nec enim quis-
 „ quam alius intelligere potest, nihil in iis falsi con-
 „ tineri, neque singulis istis recte uti medicamentis.
 „ Si qui vero morbus pertinacior factus, nec arti ce-
 „ dat, neque medicamentis, aliam præcepi navigatio-
 „ nem suscipiendam, earum scilicet rerum collectio-
 „ nem, quæ naturaliter operentur, & ineffabili vi pol-
 „ leant. Opus quidem majus, quam nostri tempo-
 „ ris medicina patiatur; attamen nihil eorum præ-
 „ mittendum est, quæ hominibus prodesse com-
 „ pertum habeamus.

C A P U T LXXX.

Pro oris fœtore.

„ Pro oris fœtore, & dentium laxitate. Alumi-
 „ nis partes duas, marathri partem unam misce in
 „ vino odorifero.
 „ Ne os male oleat. Fac aspergas vino veteri rubi
 „ ramusculos, eosque comedas jejunos.

C A P U T CXVII.

„ Pro dolore gingivarum. Iris Illyricæ unc. j.
 „ aluminis scissilis unc. 2. mellis quantum satis esse
 „ possit, misce, frica, calido dein oleo dilue.
 „ Pro gingivis exesis, atque putredinibus. Char-
 „ tæ combustæ drach. circiter 2. lepidii Cyprii drach.
 „ 4. gallæ omph. drach. 10. comminuens, utere.
 „ Pro gingivis ulcerosis. Recipe floris rosarum,
 „ aluminis scissilis, gallæ drach. circiter 1. & utere
 „ melle optimo.

Ff

Pro

Πρὸς βεβρωμένα οὖλα, καὶ ράματιζόμενα συνεχῶς, καὶ πρὸς σκιομένους ὀδόντας. χαλκίτεως ὀμῆς δραχ. ιβ'. καδμείας δραχ. η'. λείου ὄξει δειμυτάτω ἐν ἡλίῳ ἐν τοῖς ὑποκύνια καύμασιν ἄχεις ἀν' ἕξρον γένηται, ἔ χρῶ.

Πρὸς ἔλα αἰμάσσοντα· γλήχωνος, σμύρνης, ἄλατος πεφρυγμένῃ, ἱρεως Ἰμβρικῆς ἴσα μίξας, χρῶ.

Πρὸς ἔλα ράματιζόμενα, ἔ αἰμάσσοντα· ὦμον ταείχου καύσας ἐν καιῇ χύτρῃ, μέχεις οὐ αποδιά γένηται, ταύτη τῇ αποδῶ παράπτῃ.

Πρὸς πᾶσαν νομὴν ἔλων, καὶ πρὸς σκιομένους ὀδόντας. χαλκίτεως δραχ. ιβ'. καδμείας δραχ. η'. τὴν χαλκίτιν θείς ἐπ' ἀνδράκων, ρίπιζε. καὶ ὅταν λακτίση, καὶ ἀρξηται ἐρυθραίνεσθαι, μετὰ τῷ προῖεσθαι μελιτώδες τι ὑγρὸν, ἀνελόμενος, μίξον τῇ καδμείᾳ προλειωμένη, καὶ προσδὸς ὄξης τὸ αὐταρκές, μίξας χρῶ· ἐπὶ δὲ τῆς χείας δίδε ὄξει διακλύζεσθαι.

Πρὸς παρλιδας. ἄλας μέλιτι λειώσας, συνεχῶς παρατρεῖβε, καὶ ἀποσιάλιζε.

Πρὸς σηπεδόνας τὰς ἐν σώματι, ἔ ἐχαείας, ἔ πλαδαρὰ ἔλα: - Κυτέρῃ δραχ. δ'. σανδαράχης δραχ. η'. συπτηείας χις. (a) γρ. δραχ. σμύρνης δραχ. α'. κρόκῃ (a) α'. λειώσας, χρῶ παραπτώμενος.

(b) ἴσ. πρὸς φυλακίαν. Πρὸς ὀδονταλγίας (b) προφύλακτι καὶ ὀδόντων. (c) Τιθυλάκου ρίζας ἐν οἴνῳ ἐψήσας, μέχει ἡμισυ γένηται, διακλύζε δάκτυρον τῷ μηρῷ, καὶ ἐδέποτε πονήσεις ὀδόντας. (c) γρ. Τιθυμάλας.

Πρὸς ὀδόντων ἀλγηδόνας, καὶ ὄζοσόμους, καὶ ἔλα ράμασιν
Πρὸς

Pro gingivis exesis, frequentibus obnoxiiis fluxionibus, atque dentibus vacillantibus. Chalcitidis crudæ drach. circiter 12. cadmiæ drach. 8. fac attenuas aceto acerrimo, exponasque soli, cum in Canicula versatur, quoad arefcat, quo deinde utaris.

Pro gingivis sanguinolentis. Pulegii, myrrhæ, salis torrefacti, iris Illyricæ æquas portiones miscens, utere.

Pro gingivis, fluxionibus obnoxiiis, atque sanguinolentis. Piscis sale conditi cervicem comburens in olla nova, quoad pulvis fiat, hac pulvere confricato.

Pro omnibus gingivarum ulceribus depascentibus, atque dentibus vacillantibus. Chalcitidis drach. 12. cadmiæ drach. 8. Chalcitim supra carbones ponens, suffla. Cum crepitare incipit, atque rubea facta, melleum quendam emittit humorem; capiens, misce cum cadmia, quæ prius attenuata fuerit: adjiciensque aceti quantum satis esse possit, misce, atque utere. Interea vero dum uteris, fac diluas aceto.

Pro Parulide. Sales melle comminuens, frica sæpius, & exspue.

Pro putredinibus, quæ in ore fiant, & ulceribus, laxisque gingivis. Cyperi drach. 4. sandarachæ drach. 8. aluminis scissilis, myrrhæ drach. 1. croci drach. 1. comminuens, utere perfricans.

Pro dolore dentium, eorumque sanitate tuenda. Tithymali radices in vino coque, donec ad dimidium redigantur. Bis dein in mense diluas, nec amplius ex dentibus laborabis.

Pro doloribus dentium, oris foetore, gingivarum.

ματιζόμενα. Ἀρκυθίδων, μελανθίου, ἐλενίου, καρδιώνυος, κυάμου ἀνά οὐγκ. ε'. σύκων ξηρῶν οὐγκ. γ'. ἔψε ὄξυμέλιτι, καὶ χρῶ.

Πρὸς ὀδόντων πόνον. Ἄλας φρύξας μετὰ ἀφρονίτρου, καὶ λεκώσας, πᾶσσον τῆς ὀδόντας, καὶ τὰ ἔλα. καὶ ὅταν ἀποράσῃ τὸ σίαλον, ὄξυ λαμβανέ δειμύ, καὶ κατὰχέει ὀλίγον, καὶ ἄποισι ἔση.

(a) γρ. πρὸς τὸ ὀδόντας. (a) Ὀδόντας σαλευμένους πῆξαι. ὄξει δειμυτάτω σβέν-
νυε σίδηρον πεπυρωμένον, σφόδρα βαλῶν, καὶ συμπηλας λίαν
κλύζου.

(b) γρ. ἐλάφου, ἢ ἐλάφου. (b) Πρὸς ῥαυματισμὸν ὀδόντων. Κέρας (b) ἐλαφεῖς λεπτοκο-
πήσας, ἔψε ἐπὶ πολλῷ οἴνω παλαιῷ, ἢ ὄξει, καὶ δὸς δια-
κλύζεσθαι.

Πρὸς βρῶμα ὀδόντων. Λαβῶν σῶρι, λειοτείβησον, καὶ μίξον μέλιτι, ἔποιήσας κολλύειον, ἐπιτίθει εἰς τὸ βρῶμα.

Πρὸς ὀδόντας περριβεβρωμένους καὶ σειομένους, καὶ ἔλα :
Πᾶσαι κικίδι οὐμφακίτιδι δραχ. γ'. συμπηλας χις. δραχ.
ἢ. σμύρνης ὀβόλ. γ'. κρόκων ὀβόλ. γ'. ἀφρονίτρου δραχ. α'.
μέλιτι ἀναλάμβανε, ἔχρῶ.

(1) Codex habet κεεμ'σνος. alibi sic : κεκαυμένους.

„ rumque fluxionibus . Juniperi baccarum , papave-
 „ ris nigri , helenii , καδιώννος , fabæ unc. circiter 6.
 „ ficuum siccarum unc. 3. coque cum acetoso mul-
 „ so , eisque utaris.

„ Pro dolore dentium . Frige sales cum aphronitro ,
 „ quibus postea comminutis fac dentes conspergas ,
 „ atque gingivas . Ubi deficit saliva , fume acetum
 „ acre , idque modicum , eoque male affectas par-
 „ tes perfunde . Tum dolor omnis evanescet.

„ Ad vacillantes dentes firmandos . Fac extinguas
 „ aceto acerrimo ferrum candens , acetum ipsum
 „ vehementer injiciendo , atque alumina valde di-
 „ luas .

„ Pro fluxionibus dentium . Cornu cervi commi-
 „ nuens , elixa diu vino veteri , vel aceto ; idque
 „ præbe , quo dentes abstergantur .

„ Pro dentibus exesis . Cape sory , idque commi-
 „ nuens , misce cum melle , faciensque collyrium ,
 „ impone dentibus , ubi exesi appareant .

„ Pro dentibus circum exesis , vacillantibus , atque
 „ gingivis . Morbum abigunt gallæ omph. drach. 3.
 „ aluminis scissilis drach. 8. myrrhæ obol. 3. croci
 „ obol. 3. aphronitri drach. 1. fume cum melle , eis-
 „ que utaris .

„ Hæc sunt Aelii Promoti medicamenta , quæ ad
 „ rem facere mihi videntur , quorum similia habet
 „ (1) Aetius , a Promoto , ut ab aliis alia , facile mu-
 „ tuatus . Fruere his , amice jucundissime , ac vale .

Si

(1) *Græce editionis Lib. VIII. cap. 25. & seqq. Latine , Te-
 trabiliz II. sermone IV. cap. XXI. & seqq. & cap. XXXIII.*

Si quis attente ad symptomata, & remedia animum adverterit, aperte colliget, scorbutum aliquem, saltem alcalinum, quamvis sub alio nomine, antiquis etiam scriptoribus notum fuisse: a nostro enim auctore scorbuti symptomata pathognomonica, ita exacte describuntur, ut nihil melius a septentrionalibus medicis exponi possint: remedia vero alcalino scorbuto ita sunt accommodata, ut nihil opportunius excogitare valeamus. Quoniam vero hæc uni tantum scorbuti speciei, alcalinæ scilicet, occurrunt, & nostrum juxta institutum sit omnibus mederi, cætera persequamur. Itaque si dolor oritur a dentis carie, oportet dentem evellere, & hoc unicum fere est remedium. Exstant quidem multa anodyna, atque sedativa, opium scilicet in dentis foramen intrusum, oleum stillatum, aut buxi, aut caryophyllorum, aut ligni guaiaci, spiritus vini rectificatus, camphora: sed hæc tantum dolorem sopiunt, qui deinde sæpe recrudescit. Unum non omittam, sæpenumero a me cum levamine præscriptum, quod sic se habet.

ʒ. Radic. Chelid. mai. incis. ʒ. i.

Aq. font. ℥. iʒ.

m. f. decoct. ad consumpt. mediet. colat.

calid. dens corruptus sæpe foveatur.

Hoc medicamento dolorem sedari, dentem firmari, neque ulterius cariem procedere observavi. At si dolor ab acrimonia scorbutica irritante nascitur, specialis medela ab universalibus anti-scorbuticis petenda est. Vacillatio autem dentium talis interdum fit in scorbuticis, ut periculum sit, ne omnes decidant, reveraque aut omnes, aut magna ex parte aliquando deciderint. Id cum propter gingivarum laxitatem

rem eveniat, remedia ad illas roborandas sunt dirigenda. In scorbuto igitur calido ad collutoria oris ex acidis, saponaceis, atque austeris vegetabilibus, non exclusis fossilibus, parata confugiemus. Quo spectat limonum succus, mixtus, cum æquali parte mellis rosati, addita pauca quantitate spiritus salis dulcis, & aqua distillata ex ruta. Plures possem proferre observationes eorum, qui hoc solo medicamento gingivarum calorem, pruriginem, laxitatem sustulerunt, dentibusque firmitudinem conciliarunt. Sed mirabilis prorsus efficaciam contra dentium, gingivarum, & oris totius dolores, est id, quod sequitur.

℞. Succ. e tramit. vit. expres.

Limon.

granat.

aurant. aa ℥. i.

Acet. optim. ℥. ℞.

Mell. optim. ℥. ii.

m. f. garg. sæpius adhib.

Etiam solus prædictorum tramitum succus, in ore retentus, mirum in modum gingivarum pruritus demulcet, & laxitati medetur, earumque, & dentium dolorem tollit. Hæc remedia penetrando in bibulas venas gingivarum humores lente centes, & acres resolvunt, ac temperant, simulque blanda vellicatione fibrarum elasticitatem instaurant: in quem finem succi austeri ex cotoneo, lapatho, fructibusque immaturis, melle contemperati, juvant, & si corroborandi consilium præcipuum est, iisdem fossilia jungantur, & inter ea alumen, & vitriolum feligantur. Ideo collutoriis aliquod aluminosum adjicere soleo, vel uti gargarismate a Geoffrojo jam memora-

morato, utpote remedio validissimo non tantum ad æstum, pruritus, laxitatem tollendam, sed etiam ad sedandos, incantamenti instar, acerbissimos dolores oris: sequens etiam medicamentum laude dignum.

. Sumit. cupres.

Rub.

Fol. fanic.

Cardam. aa pj.

Aq. Ferrar. ℥. ij.

m. coq. ad consumpt. 3tiæ partis
add. in fin.

Alum. rup. ʒij.

Colat. misc. mell. optim. ʒ. ij.

& soy. gingiv.

Vitriolum item camphoratum ad ʒi. solutum in libris duabus aquæ fontanæ, & liquore in quiete relicto ad subsidentiam non minorem habet efficaciam: neque timendum est, ne dentes lædat vitriolum, quia camphora hoc impedit, illius vim mitigando. Deinde cum gingivæ debilissimæ sunt, & gangræna imminet, tum validum remedium non est reformidandum. Juvat præterea tinctura terræ catechu, ope rectificati spiritus vini facta, vel tinctura Latæ a minfith, aut hæc

ʒ. Lapid. medicam. Croll. ʒ. j.

Aq. sedi minor. aut cochl. q. s. ad bland.
solut.

Post. bulli. filtr. infund.

Lacc.

myrr.

Alum. ust. aa ʒj.

m. stent. in digest. S. A. & extr. tinct.

His

His omnibus adhibitis, interdum tamen nihil proficitur, unde ad fortiora transeundum est.

℞. Fol. Aquileg.

Nast. aquat.

Cortic. med. samb.

prun. sylvest.

Torment. & Bistort. tot. āā mj.

Aq. calcis ℞ iij.

contundantur contundenda, incidantur incidenda, misce, & ebulliant ad consumptionem tertiæ partis, addendo in fine

Alum. crud. ℞j.

Colat. edulcur. mell. rosat. ℞ iij.

Præcticis in usu est cruentas, vel fungosas gingivas ferro scarificare, aut confricatione acris, vel asperi medicamenti earum vascula dirumpere, ut scilicet sanguis exeat jam corruptus, neque emendabilis.

℞. Sal. commun. torref.

C. C. ust.

Ciner. Sarmen. urt. aa ℞j.

Test. ostreor. ust. ℞ij.

m. f. pulv. quo ging. confric.

Hoc remedii genus tunc mihi adhibendum videtur, cum stagnans cruor in minutissimis vasculis summet ipsius, gingivarumque corruptionem minatur, cum gangræna, dentium carie, atque casu. Sed non nisi summa cum prudentia ad id deveniendum est, quia fere difficilius scorbuticorum ulcera sanantur, ut in ipsis contingit exulceratis gingivis: quo in casu abstergendæ, & ab ulteriori corruptione tuendæ sunt, & cicatrice obducendæ. Ob id oxymel scilliticum cum æquali aceti, atque aquæ nasturtii aquatici portione commixtum, convenit ad os col-

luendum, aut hoc gargarisma a Geffrojo commen-
datum.

℞. Camph. ℥i.

Alum. rup. ℥ij.

Saccar. canth. ℥iiii.

Aq. vit. ℥ij.

m. stent in inf. per biduum, filtr. & pars
affecta eo foveatur.

Admirabilem autem contra gangrænas oris scor-
buticas facultatem quam spiritus habet marini salis,
silentio minime præteribo, quo solo remedio, nul-
lo alio addito, Svvietenius graviores gangrænas sa-
nari docuit. Sumit autem ejus spiritus xx. guttas,
cum uncia dimidia mellis rosati, pro varia tabi gan-
grenosi vi, augendo, vel minuendo spiritus quanti-
tatem. Si id forte non juvat, adhibenda est aqua
aluminosa Fallopii, vel viridis Plateri; quin etiam
ipsa aqua fortis. Interdum post gangrænam reman-
ent ulcera sordida, & profunda a Chirurgo curan-
da, sed tamen interna remedia medicus omittere
non debet. Per hæc vitia fit, ut, corruptis, aut exe-
sis gingivis, iisque ex parte consumptis, dentes nu-
di remaneant, etiam ea parte, qua naturaliter tegun-
tur: tuncque gingivarum reparatio sarcoticis tentabi-
tur. Inter quæ Salamon Albertus pulverem laudat
factum ex semi. rosar. ℥j. calam. aromt. ℥.β., quo gin-
givas respergi jubet. Vel

℞. Farin. Eru.

Pulv. Flor. ros. aa ℥β.

Calam. aromat. ℥ii.

Alum. Scissil.

Mann. Tur.

Cyper. aa ℥β.

m. f.

m. f. pulv. ut superior adhibendus, vel melle ros. excipiendus.

Hæc sunt medicamenta affectionum oris in calido scorbuto: at in frigido convenit vel cochleariam mandere, vel ejus succo gingivas fovere. Vel

℞. Spiritus Theriac.

Cochlar. aa ℥i.

mell. anthos. ℥ii.

m. fove gingiv. vel

℞. Spir. cochlear. per ferment. ℔i.

Gumm. Lacc. ℥j.

Magist. Lign. sanct. ℥ss.

Alum. rup. ℥ij.

m. diger per iv. dies calid. in aren. ut fiat S. A. Tinct. & filtr.

Hac tinctura imbutum gossypium super imponatur gingivis, aut hæ eodem irrorentur, quæ etiam a gangræna eas tuetur, vel natam coercet. Adversus gangrænam hoc quoque est fortissimum medicamentum.

℞. Spiritus Vin. camph. ℥ss.

Tinctur. mirr. ℥j.

Rhob. Junip. ℥ss.

Aq. stillat. absynt. ℥iv.

Sal. gemm. ℥j.

Oxymell. scillit. ℥iib.

m.

Huc pertinent etiam infusiones, decoctionesque plantarum amararum, aromaticarumque, factæ in aqua calcis, vel in lixivio: e. gr.

ʒ. Radic. Genti.

Aristol. rot. aa ʒβ.

Fol. cent. min.

Aquileg.

Satureg.

Abfynth. Pont. aa m. f.

Aq. calcis, vel Ferrar. vel lixiv. ℥iij.

m. coq. ad consumpt. tertiæ partis colat.
add. mell. opt. ʒiij.

Sin autem ulcera profunda, & sordida fiant, præter hujusmodi remedia convenit etiam unguentum Aegyptiacum in spiritu vini solutum, lapis medicamentosus Crollii, & similia, quæ multa in hanc rem habentur. Nam ego fatis multa fortasse, etiam nimia exposui medicamenta. Sed in his, quæ exterius adhibentur, prolixiorem esse nihil nocet, dum parcissimus in iis medicamentis, quæ interna vocantur.

Inter periculosa autem scorbuti symptomata, spirandi est difficultas, eaque aut idiopathica, aut sympathica, aut mixta, quæ spasmodica est, fere soboles esse calidi scorbuti deprehenditur, illiusque jam inveterati, quæ ad minimum animi, vel corporis motum oritur, & fere etiam per se nullo ordine occupat. Huic auctores mederi docent per opiata, utpote quæ spirituum orgasmum, & nervorum crispaturas sedare dicunt: ideoque pilulæ de Cynoglossa, vel de styrace Sylvii ad ʒβ. vel etiam tinctura laudani opiatæ tantopere a Villifio commendata, ad gut. xx. cum aqua aliqua anti-scorbutica prodesse poterit. Quamquam ut verum fatear, non magnum ex iis remediis juvamen ægros accipere observaverim, & verax invenerim Nenterii, ac Junkeri monitum, per ea medicamenta ægros debiles, somnolen-

tos,

tos, vertiginosos evadere. Potius ea, quæ lenissima sunt, & anti-spasmodicis juncta, proficua reperiuntur, cujusmodi est

℞. Semi. papav. alb. ℥iij.

 melon. mund. ℥ss.

Aq. Nasturt. aquat. ℥viij.

m. f. em. S. A.

colat. add.

 Tinctur. castor. ℥ss.

 Succin. alb. pulv.

 Nitr. purif.

 Coral. rubr. pp. aa gr. xv.

m. pro una vic. & sic pro sing.

Profunt insuper largæ decoctiones, cum floribus papaveris erratici, & violarum, cumque nasturtio aquatico, eæque calidæ sumptæ. Si vero spasmus ab imo ventre ad pulmones propagatus, hujus symptomatis causa sit, tunc optimi sunt oleosi clysteres, ipsumque oleum, ex amygdalis dulcibus expressum recenter potatum: tum liquor anodynus mineralis Hofmanni, electuarium diascordeum Fracastorii. Hæc sunt in calido scorbuto remedia: at in frigido spirituosa potius, & volatilia conveniunt,educta e cornu cervi, sale ammoniaco, succino, simul cum aliqua decoctione cochleariæ, isatidis, raphani rustici, velut hoc

℞. Decoct. cochlear.

 Beccab. ℥vj.

colat. add.

 Spirit. fulig.

 Sal. ammon. aa gut. xv.

Quod si neque in hac, neque in illa scorbuti specie, proposita remedia proficua sunt, & magna est spirandi difficultas, ad modicam sanguinis missionem

nem veniendum est, quam interdum iterari cogit nimia hujus symptomatis vis. Si vero spirandi difficultas oritur ab infarctu viscerum imi ventris, & pigriori humorum per ea, & maxime per venam portam progressu, incisiva, & clysteres, solida stimulantur, indicantur.

℞. Specier. emoll. & carmi.

Fol. cochlear. aa m̄s.

m. coq. in aq. font. q. f.

colat. sit lib. j.

add.

Elect. lenit. ℥j.

Oxymel. scillit. ℥iſs.

m. pro clyst.

℞. Radic. Bardan.

Enul. camp.

Rusc.

Asparag. aa ℥ij.

Fol. lingu. cerv.

Chelid. mai.

Nast. aquat. aa m̄s.

Passul. mund. ℥. ij.

Agar. Troch. ℥. f.

Aq. font. ℔. iij.

m. & f. decoct. S. A. ad consumpt. tertiæ partis colat. add.

Vin. alb. generos. ℥. iv.

Fol. Cochlear. m. f.

f. infus. vas. claus. per horas 3. iterum coletur dosis ad ℥. v. bis, vel ter quotidie sumenda.

His si malum non cedat, hirudines ano admovendæ sunt, quæ multum solent proficere. Respirandi difficultatis, & syncopis causa, interdum a cerebel-

lo procedit : quia cerebelli minutissimæ arteriolæ, in totidem tubulos nerveos desinentes, ob acrimoniam humorum contrahuntur, & ulteriorem impediunt spirituum separationem, atque propulsionem, vel irregularem potius eorum motum efficiunt, & pro varietate impulsus, aut paralyfim, aut spasmus musculorum. Alia causa est a cerebello, ubi crassus sanguis, & in suo motu tardus cerebelli arterias infarct. Hujus causæ signum est obtusus capitis dolor, cum somnolentia, & torpore, spiritus difficultati junctus, illius dolor nuccæ, totiusque capitis acutus, & lancinans, cum eadem spirandi difficultate. Ad spasmus solvendum, qui ut plurimum calidi scorbuti effectus est, cephalica anti-spasmodica temperata requiruntur.

℞. Pulv. anti-epilept. march. ℥ij.

Nitr. purif. ℥. j.

m. & sum. cum sequent. decoct.

℞. Decoct. in aq. font. Flor. Til.

Beccab.

Nast. aq. ℥vj.

pro una vice, & sic deinceps

Sin autem a sanguine crasso foveatur morbus, cephalica validiora, clysteres ad incitandam fluidorum directionem versus inferiora, itemque pediluvia adhibeantur, interdum etiam venæ sectio. Cephalica hujusmodi erunt.

℞. Pulv. aur. Annovv. gr. x.

Succin. alb. pulv. ℥. j.

m. & sum. cum seq. decoct.

℞. Decoct. Cochlear.

Beccab. ℥. vj.

Colat. add.

Spir. cochlear. gut. xv.

Hæc

Hæc auxilia conveniunt etiam adversus lypothymias, & syncopes, si harum causa sit ex cerebello, vel proxime a spirandi difficultate. At si ex irritamento nervorum ventriculi, & totius imi ventris oriuntur, alia remedia usurpanda sunt, quæ acrimoniam lædentem temperent, leniterque nervis oscillationem restituant. Ideo in scorbuto alcalino, & rancido, & in muriatico calidorum corporum succus arantiorum, citreorum, limonum, acetosæ ad ℥.j. celeriter lypothymias depellit; quas calidis, & spirituosis cardiacis graviores fieri Practici observaverunt. Possunt igitur adhiberi aquæ subacidæ etiam in copia ad diluendum. In acido autem scorbuto, & in muriatico, qui frigida corpora occupavit, succus cochleariæ, vel raphani rustici, aut etiam aqua nasturtii aquatici, cum aliquot guttis spiritus nasturtii sylvestris, cum confectione Alkermes, similibusque, perbelle prædictis symptomaticis malis medentur. Dolor autem pectoris pressorius, qui ipse quoque ex distractione nervorum, qui ad musculos veniunt, pectoris dilatationi inservientes, oritur, multaque secum portat incommoda, & calido scorbuto familiaris est: si erraticus est, anti-spasmodicis tollitur: si periodum habet, quam interdum exacte servat, ita ut tertio, quarto, quinto, vel sexto quoque die recurat, interdum anti-spasmodicis iisdem non auscultat, sed universalibus tantum tunc locus restat remediis. Si nimis tamen acer invadit, nullum melius remedium inveni, quam venæ sectionem, vel salvatellæ, vel saphenæ pro varietate circumstantiarum. Exposui primo libro, quam atroces dolores in imo ventre scorbuticorum orientur, & quam varia sit eorum sedes. Qui fiunt in mu-

scu-

sculis, & peritonæo, mitigantur fotu calido, parato ex floribus sambucci, verbasci, meliloti, in lacte decoctis, vel suilla vesfica, eodem medicamento semiplena, super ventrem posita. Adhiberi possunt etiam clysteres carminativi. Tum interne dandum opiatum aliquod medicamentum, si postulari videtur. At dolores illos, qui in intestinis sedent, & colici vocantur, mitigant, & tollunt oleosa per os, & per alvum ingesta, & calida externa fomenta parata ex plantis, quas acrimoniæ species requirit. Villisius cathartica magnopere commendat, opiatis nupta, quæ proficua inveniuntur, ubi dolores oriuntur ex humorum in primis viis stibulantium vitio. Ita aptæ sunt pilul. Beccari. ad 3. cum laud. opiat. gr. j. mixtæ, quæ iterum quoque propinari poterunt. In acido scorbutico absorbentia terrea conveniunt, simul cum appropriatis decoctionibus sumpta. In muriatico, & alcalino emulsiones, ex albi papaveris seminibus paratæ cum nitro, intenso autem dolore, anodyna, & confortantia præsto sint, ut theriaca, diascordium, vel sequens mixtura.

℞. Aq. menth. ℥iij.

Nast. aquat. ℥iij.

Tinct. castor. ℥ij.

Laud liquid. Syd. gut. xxv.

m. & sumat cochlear.

Aliâ quoque sunt in imo ventre symptomata scorbuticis præcipue molesta, ut diarrhæa, dysenteria, & tenesmus. Diarrhææ curatio fricando cutem, ut ejus vascula referentur, corroborando, ven-

triculum atque intestina, & humorum acrimoniam demulcendo peragitur. Villifius testatur, nullum validius remedium dari aquis acidulis vitriolico-martialibus. His deficientibus, substituere possumus concretos anti-scorbuticos succos, cum croco martis commixtos. Sed aliæ sunt aquæ medicatæ valde proficiuæ, ut Tetucianæ. Hæ etiam in dysenteria utiles inveniuntur, in qua etiam clysteres sæpius injecti profunt, & ubi gravior intestinorum exulceratio est, sequentes pilulæ a Villifio laudantur.

℞. Rhab. elect. pulv. ℥i.

Santal rubr. pul. ℥ij.

Cinam. Pulv. ℥j.

Croc. mart. ℥ij.

Bals. Lucat. q. s.

m. f. mass. pilul.

Ex hac massa drachmam unam æger sumat quotidie, vel alternis diebus, superbibendo aliquid vini, in quo radix lapathi acuti, & folia beccabungæ fuerint infusa. Quod si diarrhœa, atque dysenteria a discrasia rancido-oleosa, vel alcalino-fœtente dependeat, acida vegetabilia austera, ipsaque fossilia non omittantur. In tenesmo clysteres emollientes, lenientesque, ex lacte, & butyro parati, suppositoria ex sævo hircino, vel eodem butyro facta, usurpanda sunt, sæpiusque repetenda. At dolores cum spasms, & convulsivis motibus, aut cum torpore, ipsi quoque sæpe molesti fiunt. Quamobrem adversus convulsiones, & spasmos quidem cephalica, & anti-spasmodica plus minusve æstiosa, pro acrimonix vi, & qualitate adhibebimus, ut

℞. Pulv.

24. Pulv. anti-epilept. march.
 Succin. alb. Pulv. aa zi.
 Cortic. Peruv. pulv.
 Specif. cephal. aur. Anovv. aa ʒj.
 Syrup. d. Beton. q. s.
 m. f. pil. xii. sumen. tres mane, &
 totid. vesp. superbib.
 Decoet. fol. nast. aquat.
 Beccab.
 Cochlear.
 Flor. Til.
 Lil. conval, ʒvj.

Pilulis autem modo descriptis sal volat. succin.
 aut aliud ejusmodi adjungi potest, necnon licet
 usurpare, si res exigit, spirit. olcos. sylv. liquor.
 c. c. succin. His castoreum, aliaque anodyna mi-
 scebuntur, ut & ipsum opium, quod tunc ma-
 xime faciendum est, cum dolores simul cum spa-
 smo vexant. Cum autem secundum Lancisii ob-
 servationem causa irritans, & dolorem, ac spa-
 smum inducens, in nervorum gangliis fideat, ju-
 vabit ejusdem exemplo, aut laxantia, aut discutien-
 tia externa in eorum gangliorum regione applica-
 re, ex quibus nervi affecti procedunt. Idque et-
 iam in torpore membrorum faciendum erit: quem-
 admodum Lancisius paralyti crurum juvenem femi-
 nam laborantem, cui nihil juverant multa adhibi-
 ta medicamenta, sanavit Duccia supra eam ilio-
 rum regionem, in qua sita sunt duo ganglia ner-
 vi intercostalis ad uteri latera. Neque silentio præ-
 tereunda est summa virtus abietis in scorbutico-

rum spafmo, paralyfi, dolore, contractura, & rigiditate membrorum tollenda: quod apparuit, cum VVadiflaus IV. Poloniae Rex bellum gereret contra Moscos. Epidemicus enim morbus ejus castra invafit, quo milites correpti, incedere propter pedum, & crurum contracturam, minime valebant: quos Erbenius medicus, decocto ex summitatibus pini, mirifice fanavit, exindeque pini, piceae, & abietis facultatem magni facere coeperunt. Quidam lignum falfafra, & juniperinum, & cinnæ radicem jungunt, & omnia fimul in aqua, vel cerevifia coquere confueverunt. Ego folius abietis, fine alius mifcella, vim egregiam cognovi, a Crugnero, Simone Pauli, magnopereque a Mollenbroccio decantatam. Ejus decoctum non modo proficuum eft interne fumptum, verum etiam fi partes male affectae eodem externe foventur. Dravvithius, in fuo tractatu de fcorbuto, celebrat deftillatum ex galbano cum fpiritu veneris: quod utile erit, ubi partes affectae fine calore, atque aestu funt. Ertodus autem, in fua cronologia, balfamicam quandam tincturam commendat, cujus defcriptionem fubjiciam.

℥. Spirit. Iumbric. terreft. ℥v.

Sal. armon. ℥℥.

Cochlear. ℥ij.

Sapon. Venet. ℥ij.

Camph. ℥vj.

Opii

Croc. aa ℥j.

m. f. digeft. per aliquot dies, & filtr.

Foreftus praeterea fal torrefactum, milium, furfures, & cammomillae flores in facculo conclusos, & calentes applicatos laudat. At Mollenbroccius cataplasmate facto ex beccabunga, cochlearia, malva, & nasturtio a-

quatico scorbuticos dolores compescere solebat. In quem finem hyosciami quoque folia lacti incocta adhiberi poterunt. Balnea, & semicupia ex aqua, in qua emollientes species coctæ, fuerint parata, utilissima censenda sunt. Torporès autem & paralyes vagæ confimilibus fere remediis persanantur, simulque frictionibus diu continuatis, internisque nervinis, & corroborantibus.

C A P U T VIII.

De scorbuti curatione cum Lue Venerea conjuncti.

Videri possum scorbuti generalem, & particularem curam omni ex parte tradidisse, sed unus restat casus adhuc, qui peculiarem considerationem meretur, cum cæterorum explicationem ex traditis hucusque liceat eruere. Is casus est, cum scorbutus eos adoritur, qui lue venerea infecti sunt, quia hæc lues vix sine ope mercurii debellari potest, num autem idem medicamentum conveniens in scorbuto sit, necne, definire difficile est. Verum equidem est, apud Villisium legi, in ejus tractatu de scorbuto, mulierem, ope mercurii, a scorbuto, liberatam, aliumque casum apud Mangetum ex fide Burgii, & alium apud Roncalium in medicina Europæ ab Acoluctio Uratislavvienti descriptum, in quibus casibus vim hujus remedii utilem deprehenderunt. Quinimo magnus Boerahavius, cum scorbutus adeo invaluit, ut miserabilia illa symptomata, quæ ipse in quarta specie descripserat, jam attulerit; interdum proficua mercurialia, esse asseruit: itemque Lindestolpius in libro de venenis, hoc remedii genus commendavit. At e contra multi sunt magni nominis medici, qui diversam sœvent sententiam: ex his duos proponam hujus sæculi celebres Viros, reliquis omissis, ne longior sim. Alter eorum Hofmann. est alter Syvieten. Hofmann. igitur sic: *Mercurialis pro sapie medicamenta, utcumque preparata, & adhibita in scorbuto tantum non semper esse maximo nocumento: lon-*

ge vero certius, graviusque nocere in vitiis dentium, & lingua scorbuticis. Hac auctoritate se tuetur Svvietenius adversus Præceptoris sui Boerhaavii auctoritatem, cujus sententiam quodammodo tentat probabiliorem efficere. Sed satis apparet eos toto cælo dissidere. Nam Svvietenius mercurii usum non tamquam laudabilem, sed tamquam tolerabilem memorat, ubi lentor viscosus, initio morbi, prædominatur, nec magna adhuc acrimonia adest: improbat autem, ubi jam oris fætor incipit, gingivæ tument, dolent, calent: contra Boerhaavii in quarta tantum specie eum proponit, in qua multo pejora adsunt symptomata. Nostra autem quæstio non est, utrum scorbuti sanatio tentanda sit per mercurium, cui quæstioni fere negative responderemus, opinantes blandioribus, tutioribusque curam esse perficiendam. Sed hæc quæstio est, si lues venerea cum scorbuto conjuncta sit, num liceat mercurio uti ad luis sanationem, & quo præcipue modo eo medicamento utendum sit. Primum igitur attendendum quo gradu sit scorbutus, quo lues. Nam si lues non eo usque invaluit, ut promptum remedium postulet, tutius erit acrimoniam scorbuticam prius demulcere, & postea ad mercurii usum descendere. Neque aliter faciendum est, si mitior adhuc est scorbuti gradus: fere enim non longo tempore tunc scorbutus superari potest, deinde tuto ad luis curationem per mercurium transitur. Quod si aut scorbutus luis supervenerit, aut si lues scorbuto jam infectum occupaverit, eaque graviter eundem afficiat, non video quid restet, nisi ut ad mercurium confugiatur. Nam si scorbutus luis supervenerit, luem tamquam scorbuti concu-
sam

sam esse judicare licebit, neque certe effectus tolleretur, nisi causis omnibus ablatis: si vero scorbutus non quidem lues venerea inter sui causas habeat, sed ei & quidem gravi, sociatus sit: primum ab eadem ipse foveri potest: deinde cum gravis ipsa lues supponatur, non satis temporis concedit ad scorbutum vincendum, antequam sui ipsius curatio instituat, cum intra hoc tempus latius diffundi ipsa possit, & graviora damna afferre. Quare melius erit luis curationem mercurii ope tentare, & hoc remedium quamprimum, præparato prius corpore, usurpare. Cum autem balnea, & lactis usus, nisi hunc aliquid prohibeat, posita sint inter præcipua scorbuti remedia, perque hæc eadem corpus præparetur ad Hydrargirosim secundum, eum methodum, quam postremis his annis Mospiliensis Schola maxime excoluit: cæteris igitur præstantior hæc methodus censenda est, ubi mercurius adhibendus est in scorbuticis. Sed eadem methodus exhibet etiam modum cavendi incommoda, quæ a tali remedio scorbuticis accidere possunt. Constat enim per frequentes observationes, ut monuit etiam Clarissimus Syvietenus: *l. v. m. etiam argenti vivi quantitatem ingentes turbas excitare in scorbuticis corporibus, si a lue per hanc methodum curari debeant.* Quibus observationibus doctus celeberrimus Astruch hoc, posuit præceptum: ubi lues venerea curanda est per Hydrargirosim, scorbuticam acrimoniam prius esse propriis remediis mitigandam, deinde ad parcum, caurumque mercurii usum veniendum sic, ut perniciosi tumultus evitentur, & salivæ fluxus si protinus erumpat, & nocere putetur, protinus etiam possit cohiberi. Quod non melius, quam per lau-

datam

datam methodum, præstari potest. Primum balnea, & lac assumptum, solent esse tamquam corpus præparantia: deinde mercurii parcam admodum dosim exigunt unctiões, & quod caput est, omnis in eo cura hujus methodi consistit, ut non succedat salivæ fluxus, aut si succedit, tollatur, aut lenissimus certe sustineatur. Cum huc igitur spectet intentio, ubi in scorbuticis mercurius adhibetur, in quibus facile magnas turbas movet, osque in primis eorum jam male affectum adoritur, nihil aliud requiritur, nisi ut prudentia medici dosim moderando, & unctiõnum frequentiam, effectuum quoque vim ad id, quod opus est, moderetur. Et hac quidem methodo, si ulla unquam, præcaveri possunt damna, quæ inferre interdum potest mercurius corporibus scorbuto infectis, maximeque eæ, quæ valde timeri solent, graves oris exulcerationes, & gangrænæ. Nam noxas illas, quæ dicuntur oriri a mercurio, tamquam venefico medicamento, veras non esse, omniumque vanum esse timorem, id ostendere proprie ad nos non pertinet: sed hujusmodi accusationes communiter spectant ad qualemcumque mercurii usum. Supponimus igitur nugas istiusmodi jamdudum explosas, evictumque satis tutum esse mercurii usum, præcipuumque veneræ luis remedium. Quo posito, ea restabat quæstio, utrum idem remedium conveniret, tunc quoque, cum luis scorbutus sociatus est, eamque curari necesse esset propter ejus vim, aut metum majorum damnorum: neque dubitavimus affirmare, illud opportunum esse, cum iis cautelis adhiberetur. Quod si quis est, qui dicat, alia esse remedia, quibus lues curari possit, nec tam infensa sint scorbuticis, quam mercurius esse

esse creditur : quale est decoctum guajaci , is duo hæc nobis probare debet. Primum, decoctum Guajaci magis scorbuticis convenire , quam mercurium , idque semper verum esse. Ut enim aliquis casus esse potest , in quo decoctum hoc aptum sit , nocens mercurius : sic e contra aliquis erit , cui minus cura per decoctum conveniat , tutiorque ea sit , quæ fit per mercurium. Alterum, quod is docere debet, illud erit , lues, cum multum invaluit, decocto guajaci æque tuto , & vere curari, ac per mercurium . Quod video ab expertissimis medicis negari . Non enim hic sermo est de illo leviori luis gradu , cui per decoctum guajaci interdum mederi posse , non usque quaque negandum est . Quærebatur quid faciendum sit in scorbuticis , in quibus lues adeo sese diffudisset , ut multa , graviaque symptomata intulisset , differrique cura sine damno , omnino non posset . In his casibus curam non esse committendam , nisi certioribus medicamentis , quisque fatebitur . Certiorem autem mercurium esse , præ guajaci decocto , Practici peritiores statuerunt . Quare id remedii genus , ut certius est , sic videtur ad eum modum , quem proposui , & cum debitis cautelis , in scorbuticis quoque , ubi luis curatio instituenda est , adhiberi posse.

ELENCHUS

Librorum, & Capitum.

QUÆ IN HOC VOLUMINE
continentur.

LIBER PRIMUS.

C A P. I.	C A P. VI.
E Numeratio Symptomatum scorbuti, 13	De aere scorbuti causa. 51
C A P. II.	C A P. VII.
De scorbuti diagnosi generali. 23	De cibo scorbuti causa, 57
C A P. III.	C A P. VIII.
De scorbuti differentiis. 35	De potione scorbuti causa. 69
C A P. IV.	C A P. IX.
De scorbuti Prognosi. 43	De quiete, & otio scorbuti causa. 73.
C A P. V.	C A P. X.
De scorbuti causis in genere, 48	De animi patematibus scorbuti causa. 76

LIBER SECUNDUS.

<p>C A P. I. De scorbuti essentia in genere. 79. C A P. II. De natura acrimonia scorbutica salino-muriatica. 88 C A P. III. De acidi scorbuti acrimonia. 94 C A P. IV. De rancido-oleosa scorbuti acrimonia. 101 C A P. V. De alcalino-fœtenti scorbuti acrimonia. 105 C A P. VI. De scorbuti symptomatum explicatione. 127</p>	<p>C A P. VII. De scorbuti sede. 137 C A P. VIII. De scorbuti origine. 144 C A P. IX. De tempore, quo morbus magni lienis Hippocratis scorbutus nominari cœpit. 161 C A P. X. Demonstratur scorbutum etiam in Italia infensum esse. 170 C A P. XI. De morbis, qui ad scorbutum disponunt. 181 C A P. XII. De scorbuto hereditario, necnon de ejus contagione. 185</p>
---	---

LIBER TERTIUS.

<p>C A P. I. De scorbuti Therapentice generali. 189 C A P. II. Sequuntur alie cautela practica generales. 193</p>	<p>C A P. III. De curatione salino-muriatica acrimoniae. 199 C A P. IV. De curatione acrimoniae acido-austera. 205 CA-</p>
---	--

C A P. V.

De curatione scorbuti rancido-oleo-
si. 217

C A P. VI.

De curatione scorbuti Alcalino fo-
tentis. 221

C A P. VII.

De curatione gingivarum, & den-
tium affectionum. 238

C A P. VIII.

De scorbuti curatione cum Lue Ve-
nera conjuncti. 255

F I N I S.

LIBER TERTIUS.

C A P. III.

De scorbuti curatione...

C A P. IV.

De scorbuti curatione...

C A P. I.

De scorbuti curatione...

C A P. II.

De scorbuti curatione...

Errata

Corrige.

Errata

Corrige.

Pag. 10	lin. 4	obsolveram	absolveram
ibid.	21	Beravvianorum	Boerhavianorum
11	6	eo	ea
ibid.	5	per opportunum	peropportunum
ibid.	29	Consilium	auxilium
ibid.	32	annifus	annifus sum
14	4	morbis & spirandi difficultas	morbis fædat luteo &c. accedit spirandi difficultas &c.
15	11	Sphacello	Sphacelo
16	26	in aliis	in alis
17	5	Semper	super hæc;
22	16	Artritis	Arthritis
ibid.	17	αἰσχροππος	αἰσχροππος
26	8	Quasi.	: quasi
ibid.	21	Monspiliensis.	Monspeliensis
28	22	Quam	quem.
39	31	nimis	nimiis
41	10	causæ.	causæ
42	6	illos,	illos
45	13	cumque.	rumque
ibid.	ib.	ferre	fere
ibid.	32	imbecillesque	imbecillesque
46	9	induant.	indicant.
47	25	eo	id.
48	1	omibus	omnibus
50	7	fufcipiant	fufcipiant ei
ibid.	ib.	utantur.	utuntur
52	17	ædificiis	ædificiis
55	1	Paupartius	Poupartius
ibid.	13	ideo	id eo
57	23	in ficciorumque	in ficiorumque
58	2	libralius.	liberalius
59	7	Svvietenus	Svvietenus
60	31	alicurant	ali curant.
62	8	sibi	cibi.
ibid.	22	potus eadem.	potu
ibid.	23	ab ead.	ob
63	26	cavere	carere
66	28	fufstineant	fufstinant. De
67	2	, hujus	. Hujus.
69	21	præfervatione	præfervationem.
70	31	Coffei	Coffee
72	5	affirmat	affirment
ibid.	ib.	Bachftronium	Bachftronium
73	13	morbum	morborum
ibid.	18	perfcribit	perfcripfit
ibid.	25	a ufus	aufus.
74	3	alia fcorbuto mala	alia mala
75	16	qua	quo:

Pag. 76	lin. 3	caufam	caufas
77	11	fit	fit.
ibid.	21	expirante	spirante
80	9	valetudis.	valetudinis
83	14	levorem.	lavorem.
ibid.	27	fit, manifefte	fit manifefta
84	1	leves	lavés
ibid.	16	leves	lavés
ibid.	23	leves	lavés
86	15	in crefcente	increfcente
87	9	poftet	poftet?
88	19	invicem.	in vicem
89	5	aftionem	aftionem
ibid.	20	obfervante, &	Obfervante. Et.
90	17	aftionis	aftioni
92	12	præcipuæ	præcipue
96	30	exderendi	Exurendi
96	32	Tam.	Tum.
98	16	quidem.	quidam
100	11	multum	multo
102	1	vulgare	vulgare
103	5	eodem	eædem
ibid.	24	olefa	oleofa
104	20	admittunt	admittunt,
ibid.	33	&c.	efle
106	20	denique pomo- rum	pomorum, de- nique
109	26	coactione	aftione
112	1	Pharmacopolis	Pharmacopoliis
ibid.	10	verum	. Verum
124	27	putredinisca ufis	putredinis caufa
125	23	&c.	eæ
129	33	ultimis	ultimis
133	1	ex	ex qua
ibid.	3	qua quæ	quæ
119	11	hæc	. Hæc
ibid.	14	affignarent	affignare
ibid.	25	anathome.	anatomye
141	13	folitæ	infolitæ
143	6	abfolevit.	obfolevit.
144	16	Num	Nam
145	18	argumentum	argumentorum
168	31	ex	&
171	18	Paupartius	Poupartius
199	31	ovi,	ovi
208	5	Tint.	Tinct.
210	22	int.	inf.
228	16	affectionibus.	affectionum.
242	23	Latae	Lachæ
257	15	, eum	eam

Contra

Index

Contra

Index

Page	Index	Page	Index
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

